

Din jurisprudența recentă a Curții de Justiție a Uniunii Europene

1. Protecție jurisdicțională efectivă. Principiul independenței judecătorilor. Crearea unei camere noi în cadrul Sąd Najwyższy (Curtea Supremă), competentă în special în ceea ce privește cauzele privind pensionarea judecătorilor acestei instanțe, cameră compusă din judecători nou-numiți de Președintele Republicii Polone, la propunerea Consiliului Național al Magistraturii. Independența consiliului menționat

(Cauzele conexe C-585/18, C-624/18 și C-625/18, A.K. – *Independența camerei disciplinare a Curții Supreme*, Hotărârea din 18 noiembrie 2019)

Instanța de trimitere trebuie să verifice independența noii camere disciplinare a Curții Supreme din Polonia pentru a stabili dacă această entitate poate soluționa litigiile referitoare la pensionarea judecătorilor Curții Supreme sau dacă astfel de litigii trebuie să fie judecate de o altă instanță care îndeplinește această cerință de independență.

În cauza C-585/18, A. K., judecător al Naczelny Sąd Najwyższy (Curtea Administrativă Supremă), care a împlinit vârsta de 65 de ani înainte de data intrării în vigoare a noii Legi privind Curtea Supremă, a formulat, în temeiul articolului 37 alineatul 1 și al articolului 111 alineatul 1 din această lege, o declarație prin care a indicat dorința sa de a continua să își exercite funcția. La 27 iulie 2018, în temeiul articolului 37 alineatul 1a din legea menționată, KRS a emis un aviz negativ cu privire la această cerere. La 10 august 2018, A. K. a sesizat Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) cu o acțiune îndreptată împotriva acestui aviz. În susținerea acțiunii menționate, A. K. a arătat în special că pensionarea sa anticipată la vârsta de 65 de ani încalcă articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf

TUE și articolul 47 din cartă, precum și Directiva 2000/78, în special articolul 9 alineatul (1) din aceasta din urmă.

Cauzele C-624/18 și C-625/18 privesc doi judecători ai Sąd Najwyższy (Curtea Supremă), CP și DO, care au împlinit de asemenea vârsta de 65 de ani înainte de data intrării în vigoare a noii Legi privind Curtea Supremă și care nu au formulat declarații în temeiul articolului 37 alineatul 1 și al articolului 111 alineatul 1 din această lege. Întrucât au fost informați cu privire la faptul că Președintele Republicii constatase, în temeiul articolului 39 din legea menționată, pensionarea lor începând cu 4 iulie 2018, persoanele interesate au sesizat Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) cu cereri îndreptate împotriva acesteia din urmă, având ca obiect constatarea faptului că raportul lor de muncă de judecător în funcție în cadrul instanței respective nu s-a transformat, începând de la această dată, în raport de muncă de judecător pensionat al aceleiași instanțe. În susținerea cererilor formulate, aceștia invocă printre altele o încălcare a articolului 2 alineatul (1) din Directiva 2000/78 care interzice discriminările pe motive de vârstă.

Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (Camera pentru litigii de muncă și asigurări sociale) a Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) (denumită în continuare „Camera pentru litigii de muncă și asigurări sociale”), în fața căreia sunt pendinte aceste diferite acțiuni, arată, în deciziile sale de trimitere în cauzele C-624/18 și C-625/18, că a fost sesizată cu acestea, întrucât Camera Disciplinară nu a fost încă constituită. În aceste condiții, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2000/78 și articolul 47 din cartă îi impun să înlăture dispozițiile naționale care conferă competența de a judeca astfel de acțiuni unei camere care nu este constituită încă. Instanța menționată subliniază însă că această întrebare ar putea înceta să fie relevantă în cazul atribuirii efective a posturilor de judecător în cadrul Camerei Disciplinare.

Pe de altă parte, în deciziile sale de trimitere în cauzele C-585/18, C-624/18 și C-625/18, instanța de trimitere consideră că, având în vedere în special împrejurările în care trebuie să intervină numirea noilor judecători ai Camerei Disciplinare, există îndoieli serioase cu privire la aspectul dacă această cameră și membrii săi vor oferi garanții suficiente de independență și de imparțialitate.

În această privință, instanța menționată, care amintește că acești judecători sunt numiți de Președintele Republicii la propunerea KRS, arată mai întâi că, în temeiul reformei care rezultă din Legea din 8 decembrie 2017 de modificare a Legii privind Consiliul Național al Magistraturii și a unor alte legi, cei 15 membri ai KRS care, din totalul de 25, trebuie să fie aleși dintre judecători sunt aleși în prezent de Seim, iar nu, ca înainte, de adunările generale ale judecătorilor de toate gradele. Potrivit instanței de trimitere, această situație aduce atingere principiului separației puterilor ca fundament al statului de drept democratic

și nu este conformă cu standardele internaționale și europene care predomină în materie, astfel cum ar reieși în special din Recomandarea Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei CM/Rec(2010)12 cu privire la independența, eficiența și rolul judecătorilor din 17 noiembrie 2010, din Avizul nr. 904/2017 [CDL-AD(2017)031] al Comisiei Europene pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Venetia) din 11 decembrie 2017 și din Avizul nr. 10(2007) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind Consiliul pentru justiție în serviciul societății din 23 noiembrie 2007.

În continuare, atât condițiile, în special procedurale, în care membrii KRS au fost selectați și numiți în cursul anului 2018, cât și o examinare a modului în care acest organ astfel compus a acționat până în prezent ar indica o supunere a KRS puterii politice și o incapacitate a acestuia de a-și exercita misiunea constituțională care constă în asigurarea independenței instanțelor și a judecătorilor.

Pe de o parte, alegerile recente ale noilor membri ai KRS s-ar fi desfășurat în mod netransparent și ar exista îndoieli serioase cu privire la respectarea efectivă, cu ocazia acestora, a cerințelor prevăzute de legislația aplicabilă. De altfel, cerința privind reprezentativitatea diferitor tipuri și niveluri ale instanțelor care rezultă din articolul 187 alineatul 1 punctul 2 din Constituție nu ar fi fost respectată. Astfel, KRS nu ar avea printre membrii săi niciun judecător ales care să provină de la Sąd Najwyższy (Curtea Supremă), de la curți de apel sau de la instanțe militare, ci ar cuprinde 1 reprezentant al unui tribunal administrativ voievodal, 2 reprezentanți ai tribunalelor regionale și 12 reprezentanți ai tribunalelor districtuale.

Pe de altă parte, o examinare a activităților nou-alcătuitului KRS ar

evidenția absența totală a unor poziții adoptate de acest organ cu scopul de a apăra independența Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) în contextul crizei generate de reformele legislative recente cu privire la această instanță. În schimb, KRS sau membrii acestuia i-ar fi criticat în mod public pe membrii Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) pentru că au adresat întrebări preliminare Curții sau au cooperat cu instituțiile Uniunii, în special cu Comisia Europeană. Pe de altă parte, practica urmată de KRS atunci când este chemat să emită un aviz cu privire la eventuala menținere în funcție a unui judecător al Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) după împlinirea vârstei de pensionare nou-stabilită la 65 de ani ar consta, astfel cum ar dovedi în special avizul KRS atacat în fața instanței de trimitere în cauza C-585/18, în emiterea de avize negative nemotivate sau în simpla reproducere a textului articolului 37 alineatul 1b din noua Lege privind Curtea Supremă.

În plus, selecția efectuată de KRS pentru ocuparea celor 16 posturi de judecător în cadrul Camerei Disciplinare declarate vacante la 24 mai 2018 de Președintele Republicii ar arăta că cei 12 candidați reținuți de KRS, și anume șase procurori, doi judecători, doi consilieri juridici și două cadre universitare, erau fie persoane care au fost supuse până atunci puterii executive, fie persoane care, în cursul crizei privind statul de drept în Polonia, au acționat la ordinul puterii politice sau în conformitate cu așteptările acesteia din urmă, fie, în sfârșit, persoane care nu îndeplinesc criteriile legale sau chiar persoane care au făcut obiectul unor sancțiuni disciplinare în trecut.

În sfârșit, instanța de trimitere subliniază că procedura prin care KRS este chemat să selecționeze candidați la posturile de judecător al Camerei Disciplinare, care nu pot fi aleși dintre membrii Sąd Najwyższy (Curtea

Supremă) deja în funcție, a fost concepută și, ulterior, modificată astfel încât KRS să poată acționa în mod discreționar, fără să existe o posibilitate de control veritabil în această privință.

În primul rând, Curtea Supremă nu ar mai fi chemată să intervină în acest proces de numire și, astfel, aprecierea efectivă și concretă a meritelor candidaților nu ar mai fi garantată. În al doilea rând, nedepunerea de către candidați a documentelor menționate la articolul 35 alineatul 2 din Legea privind KRS, care ar fi totuși esențiale pentru departajarea persoanelor interesate, nu ar mai constitui, astfel cum ar reieși din articolul 35 alineatul 3 din această lege, un obstacol în momentul constituirii listei candidaților recomandați de KRS. În al treilea rând, în temeiul articolului 44 din legea menționată, deciziile KRS ar deveni definitive în cazul necontestării acestora de toții candidații, ceea ce ar echivala cu excluderea oricărei posibilități efective de control jurisdicțional al acestora.

În acest context, instanța de trimitere ridică problema importanței care trebuie acordată, în ceea ce privește respectarea cerinței de independență a instanțelor și a judecătorilor statelor membre care decurge din dreptul Uniunii, unor factori precum, pe de o parte, independența față de puterea politică a organului responsabil de selecția judecătorilor și, pe de altă parte, împrejurările în care se desfășoară selecția membrilor unei camere jurisdicționale înființate *ex nihilo* într-un anumit stat membru, în condițiile în care respectiva cameră este competentă să se pronunțe asupra unor cauze care intră sub incidența dreptului Uniunii.

În cazul în care o astfel de cameră jurisdicțională nu ar îndeplini această cerință de independență, instanța de trimitere urmărește să afle dacă dreptul Uniunii trebuie interpretat în sensul că îi impune să înlăture aplicarea dispozițiilor

legii naționale care, prin faptul că rezervă această competență camerei jurisdicționale menționate, îi exclud propria competență să judece cauzele principale. În deciziile sale de trimitere în cauzele C-624/18 și C-625/18, instanța de trimitere subliniază în această privință că are o competență generală în domeniul dreptului muncii și al asigurărilor sociale, ceea ce ar abilita-o să judece în special litigii precum cele principale, care privesc o pretinsă încălcare a interdicției discriminării pe motive de vârstă în materie de încadrare în muncă.

În aceste condiții, Sąd Najwyższy (Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych) [Curtea Supremă (Camera pentru litigii de muncă și asigurări sociale)] a hotărât să suspende judecarea cauzei și să sesizeze Curtea cu prezentele trimiteri preliminare.

În cauza C-585/18, întrebările preliminare au următorul cuprins:

„1) Articolul 267 al treilea paragraf TFUE coroborat cu articolul 19 alineatul (1) și cu articolul 2 TUE, precum și cu articolul 47 din [cartă] trebuie interpretat în sensul că o cameră nou-înființată a instanței de ultim grad de jurisdicție a unui stat membru, competentă să soluționeze acțiunea introdusă de un judecător al unei instanțe naționale, în compunerea căreia urmează să intre exclusiv judecători aleși de organismul național menit să vegheze la respectarea independenței instanțelor [(KRS)], care, date fiind modelul instituțional de constituire și modul său de funcționare, nu oferă garanția independenței față de puterile legislativă și executivă, este o instanță independentă în sensul dreptului Uniunii?

2) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare, articolul 267 al treilea paragraf TFUE coroborat cu articolul 19 alineatul (1) și cu articolul 2 TUE, precum și cu articolul 47 din cartă trebuie interpretat în sensul că o cameră necompetentă a instanței de ultim grad

de jurisdicție a unui stat membru care îndeplinește cerințele prevăzute de dreptul Uniunii pentru o instanță sesizată cu o cale de atac într-o cauză care ține de dreptul Uniunii ar trebui să înlăture aplicarea dispozițiilor legii naționale care exclud competența sa în acea cauză?”

În cauzele C-624/18 și C-625/18, întrebările preliminare sunt formulate după cum urmează:

„1) Articolul 47 din [cartă] coroborat cu articolul 9 alineatul (1) din Directiva [2000/78] trebuie interpretat în sensul că, în cazul în care instanța de ultim grad de jurisdicție a unui stat membru este sesizată cu o cale de atac (acțiune) întemeiată pe încălcarea principiului nediscriminării pe motive de vârstă față de un judecător din instanța respectivă, însoțită de o cerere de măsuri conservatorii, această instanță – pentru a asigura protecția drepturilor care decurg din dreptul Uniunii prin dispunerea unei măsuri provizorii prevăzute de dreptul național – este ținută să refuze aplicarea dispozițiilor de drept național care rezervă competența în cauza în care a fost formulată calea de atac unei camere a instanței respective, cameră care nu funcționează ca urmare a nedesemnării judecătorilor care trebuie să intre în compunerea acesteia?

2) În cazul numirii judecătorilor care trebuie să statueze în cadrul camerei competente, în temeiul dreptului național, să soluționeze calea de atac formulată, articolul 267 al treilea paragraf TFUE coroborat cu articolul 19 alineatul (1) și cu articolul 2 TUE, precum și cu articolul 47 din cartă trebuie interpretat în sensul că o cameră nou-înființată a instanței de ultim grad de jurisdicție a unui stat membru, competentă să soluționeze în primă instanță sau în al doilea grad de jurisdicție acțiunea introdusă de un judecător al unei instanțe naționale, în compunerea căreia urmează să intre exclusiv judecători aleși de organismul

național menit să vegheze la respectarea independenței instanțelor [(KRS)], care, date fiind modelul instituțional de constituire și modul său de funcționare, nu oferă garanția independenței față de puterile legislativă și executivă, este o instanță independentă în sensul dreptului Uniunii?

3) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare, articolul 267 al treilea paragraf TFUE coroborat cu articolul 19 alineatul (1) și cu articolul 2 TUE, precum și cu articolul 47 din cartă trebuie interpretat în sensul că o cameră necompetentă a instanței de ultim grad de jurisdicție a unui stat membru care îndeplinește cerințele prevăzute de dreptul Uniunii pentru o instanță sesizată cu o cale de atac într-o cauză care ține de dreptul Uniunii ar trebui să înlăture aplicarea dispozițiilor legii naționale care exclud competența sa în acea cauză?”

Prin decizia președintelui Curții din 5 noiembrie 2018, cauzele C-585/18, C-624/18 și C-625/18 au fost conexe.

Prin Ordonanța din 26 noiembrie 2018, A. K. și alții (C-585/18, C-624/18 și C-625/18, nepublicată, EU:C:2018:977), președintele Curții a admis cererea instanței de trimitere de judecare a prezentelor cauze potrivit procedurii accelerate. Astfel cum prevede articolul 105 alineatele (2) și (3) din Regulamentul de procedură al Curții, data ședinței a fost stabilită imediat, în speță la 19 martie 2019, și a fost comunicată părților interesate odată cu notificarea cererilor de decizie preliminară. Părților interesate li s-a acordat un termen pentru a depune eventuale observații scrise.

La 19 martie 2019, a avut loc o primă ședință în fața Curții. La 14 mai 2019, Curtea a organizat o a doua ședință ca urmare în special a unei cereri din partea KRS, care nu depusese observații scrise în fața Curții și nu fusese reprezentată în cadrul primei ședințe și care dorea să poată fi ascultată oral, precum și în scopul

de a permite părților interesate să se pronunțe cu privire la eventualele implicații, în cadrul prezentelor cauze, ale unei hotărâri pronunțate la 25 martie 2019, prin care Trybuna³ Konstytucyjny (Curtea Constituțională, Polonia) a declarat că articolul 9a din Legea privind KRS este compatibil cu articolul 187 alineatul 1 punctul 2 și alineatul 4 din Constituție.

Pe de altă parte, în cea de a doua ședință, KRS a prezentat Rezoluția nr. 6 adoptată de Adunarea judecătorilor Camerei Disciplinare la 13 mai 2019, care expune poziția acestei camere cu privire la procedura urmată în prezentele cauze conexe. Rezoluția menționată a fost distribuită părților interesate prezente și depusă la dosarul procedurii.

Prin înscrisurile depuse la grefa Curții de guvernul polonez la 3 și la 29 iulie 2019, la 16 septembrie 2019 și la 7 noiembrie 2019, de KRS la 4 iulie 2019 și de Prokurator Generalny (Procurorul general, Polonia) la 29 octombrie 2019 a fost solicitată o redeschidere a fazei orale a procedurii.

În susținerea cererii sale, KRS arată în esență că nu este de acord cu concluziile domnului avocat general, care s-ar întemeia pe aprecieri eronate și care nu ar fi ținut seama suficient de argumentația dezvoltată în ședința din 14 mai 2019. Prin urmare, ar trebui, în plus, ca Curtea să reexamineze posibilitatea de a lua în considerare observațiile scrise transmise anterior de KRS și care i-au fost returnate ca urmare a tardivității lor.

În cererea sa din 3 iulie 2019 și în explicațiile suplimentare pe care le-a adresat Curții la 29 iulie și la 16 septembrie 2019, guvernul polonez subliniază de asemenea că nu este de acord cu concluziile domnului avocat general, care ar cuprinde anumite contradicții și s-ar baza, astfel cum reiese din anumite puncte ale acestora și din puncte similare cuprinse în concluziile

domnului avocat general prezentate la 11 aprilie 2019 în cauza Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme) (C-619/18, EU:C:2019:325), pe o interpretare pretins eronată a jurisprudenței anterioare a Curții, în special a Hotărârii din 27 februarie 2018, Associação Sindical dos Juízes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117). Pe de altă parte, potrivit guvernului menționat, concluziile domnului avocat general cuprind o serie de argumente și de poziții noi, care nu ar fi fost dezbătute suficient. Or, având în vedere importanța lor intrinsecă sau consecințele lor fundamentale pentru diversele modele juridice în vigoare în statele membre în ceea ce privește compunerea consiliilor naționale ale magistraturii și procesul de numire a judecătorilor, elementele respective ar justifica o redeschidere a fazei orale a procedurii pentru a permite tuturor statelor membre să se exprime cu privire la acest subiect. În cererea sa din 7 noiembrie 2019, în sprijinul căreia depune o încheiere de ședință a Sąd Okręgowy w Krakowie (Tribunalul Districtual din Cracovia, Polonia) din data de 6 septembrie 2019, guvernul polonez susține că acest document este de natură să producă temerea că decizia care urmează să fie pronunțată de Curte în prezentele cauze poate constitui o sursă de insecuritate juridică în Polonia și că documentul menționat cuprinde un fapt nou de natură să aibă o influență decisivă asupra respectivei decizii a Curții.

În sfârșit, Procurorul general, care se referă în esență la elementele deja puse în evidență și la argumentația dezvoltată de KRS și, respectiv, de guvernul polonez, în cererile lor menționate mai sus de redeschidere a fazei orale a procedurii din 3, 4 și 29 iulie 2019, precum și din 16 septembrie 2019, este de părere, în primul rând, că împrejurările cauzelor principale nu au fost clarificate suficient, după cum aceasta ar rezulta din

concluziile domnului avocat general, în al doilea rând, că, în aceste concluzii, s-a luat o poziție cu privire la elemente importante care nu au fost puse în discuția părților și, în al treilea rând, că respectivele concluzii se întemeiază pe o interpretare eronată a jurisprudenței anterioare a Curții, interpretare din care se pretinde că ar rezulta un fapt nou de natură să aibă o influență decisivă asupra deciziei Curții.

În această privință, trebuie amintit că, pe de o parte, Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene și Regulamentul de procedură al Curții nu prevăd posibilitatea ca persoanele interesate menționate la articolul 23 din acest statut să prezinte observații ca răspuns la concluziile prezentate de avocatul general (Hotărârea din 6 martie 2018, Achmea, C-284/16, EU:C:2018:158, punctul 26 și jurisprudența citată).

Pe de altă parte, în temeiul articolului 252 al doilea paragraf TFUE, avocatul general prezintă în mod public, cu deplină imparțialitate și în deplină independență, concluzii motivate cu privire la cauzele care, în conformitate cu Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, necesită intervenția sa. Nici concluziile acestuia, nici motivarea pe care se întemeiază avocatul general nu sunt obligatorii pentru Curte. În consecință, dezacordul unei persoane interesate față de concluziile avocatului general, oricare ar fi chestiunile pe care le examinează în cadrul acestora, nu poate constitui prin el însuși un motiv care să justifice redeschiderea procedurii orale (Hotărârea din 6 martie 2018, Achmea, C-284/16, EU:C:2018:158, punctul 27 și jurisprudența citată).

Cu toate acestea, după ascultarea concluziilor avocatului general, Curtea poate dispune oricând redeschiderea fazei orale a procedurii, în conformitate cu articolul 83 din regulamentul său de procedură, în special atunci când consideră că nu este suficient de lămurită

ori atunci când o parte a prezentat, după închiderea acestei faze, un fapt nou, de natură să aibă o influență decisivă asupra deciziei Curții, sau atunci când cauza trebuie soluționată pe baza unui argument care nu a fost pus în discuția persoanelor interesate.

Totuși, în speță, Curtea consideră, după ascultarea avocatului general, că dispune de toate elementele necesare pentru a se pronunța ca urmare a procedurii scrise și a celor două ședințe succesive care au avut loc în fața sa. Pe de altă parte, aceasta arată că prezentele cauze conexe nu trebuie să fie soluționate pe baza unui argument care nu ar fi fost pus în discuția părților. Ea consideră, în sfârșit, că din diversele cereri de redeschidere a fazei orale a procedurii cu care a fost sesizată nu rezultă niciun fapt nou de natură să poată avea o influență asupra deciziei pe care este chemată să o pronunțe în cauzele menționate. În aceste condiții, nu este necesar să se dispună redeschiderea fazei orale a procedurii.

În sfârșit, în ceea ce privește cererea prin care KRS solicită din nou luarea în considerare de către Curte a observațiilor sale scrise din data de 4 aprilie 2019, trebuie amintit că această parte din litigiile principale, care, asemenea celorlalte persoane interesate menționate la articolul 23 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, a fost invitată să depună astfel de observații în termenul stabilit în acest sens, s-a abținut în mod deliberat să realizeze o astfel de depunere în termenul menționat, după cum reiese din înșiși termenii scrisorii din 28 martie 2019 pe care a adresat-o Curții. În aceste condiții, observațiile scrise sus-menționate, care au fost depuse tardiv de KRS și care, din acest motiv, au fost returnate acestuia din urmă, nu pot fi luate în considerare de Curte în acest stadiu al procedurii.

Cu privire la întrebările preliminare Cu privire la prima întrebare în cauzele C-624/18 și C-625/18

Prin intermediul primei întrebări în cauzele C-624/18 și C-625/18, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă dispozițiile articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2000/78 coroborate cu cele ale articolului 47 din cartă trebuie interpretate în sensul că, atunci când o instanță de ultim grad de jurisdicție dintr-un stat membru este sesizată cu o acțiune în care se invocă un motiv întemeiat pe încălcarea interdicției discriminării pe motive de vârstă care rezultă din această directivă, o astfel de instanță este obligată să refuze aplicarea dispozițiilor naționale care conferă competența de a judeca o asemenea acțiune unei entități care, precum Camera Disciplinară, nu este încă constituită din cauza faptului că nu au fost numite persoanele care să statueze în cadrul acesteia.

În speță, trebuie totuși să se țină seama de împrejurarea că, la puțin timp după adoptarea deciziilor de trimitere în cauzele C-624/18 și C-625/18, Președintele Republicii a procedat la numirea judecătorilor Camerei Disciplinare, care, prin urmare, a fost constituită.

Având în vedere această împrejurare, trebuie să se constate că un răspuns la prima întrebare în cauzele C-624/18 și C-625/18 nu mai este relevant pentru deciziile pe care trebuie să le pronunțe instanța de trimitere în cele două cauze. Astfel, necesitatea unui asemenea răspuns era justificată numai în cazul în care Camera Disciplinară nu era efectiv constituită.

Or, potrivit unei jurisprudențe constante, procedura instituită la articolul 267 TFUE este un instrument de cooperare între Curte și instanțele naționale cu ajutorul căruia Curtea furnizează acestora din urmă elementele de interpretare a dreptului Uniunii care le sunt necesare

pentru soluționarea litigiilor asupra cărora urmează să se pronunțe (Hotărârea din 19 decembrie 2013, Fish Legal și Shirley, C-279/12, EU:C:2013:853, punctul 29 și jurisprudența citată).

În această privință, trebuie amintit că justificarea trimiterii preliminare nu este formularea unor opinii consultative cu privire la probleme generale sau ipotetice, ci nevoia inerentă soluționării efective a unui litigiu (Hotărârea din 10 decembrie 2018, Wightman și alții, C-621/18, EU:C:2018:999, punctul 28, precum și jurisprudența citată). În cazul în care se constată că întrebarea adresată este în mod vădit lipsită de relevanță pentru soluționarea acestui litigiu, Curtea trebuie să declare că nu este necesar să se pronunțe asupra fondului (a se vedea în acest sens Hotărârea din 24 octombrie 2013, Stoilov i Ko, C-180/12, EU:C:2013:693, punctul 38 și jurisprudența citată).

În consecință, după cum au arătat KRS, guvernul polonez și Comisia și după cum a sugerat de altfel însăși instanța de trimitere, nu mai este necesară pronunțarea Curții cu privire la prima întrebare adresată în cauzele C-624/18 și C-625/18.

Cu privire la întrebările adresate în cauza C-585/18, precum și la a doua și la a treia întrebare în cauzele C-624/18 și C-625/18

Prin intermediul întrebărilor adresate în cauza C-585/18, precum și al celei de a doua și al celei de a treia întrebări adresate în cauzele C-624/18 și C-625/18, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 2 și articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE, articolul 267 TFUE și articolul 47 din cartă trebuie interpretate în sensul că o cameră a unei instanțe supreme a unui stat membru precum Camera Disciplinară, care este chemată să se pronunțe asupra unor cauze care intră sub incidența dreptului Uniunii, îndeplinește cerințele de

independență și de imparțialitate impuse în temeiul acestor dispoziții ale dreptului Uniunii, având în vedere condițiile care au stat la baza înființării sale și a numirii membrilor săi. În cazul în care nu aceasta este situația, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă principiul supremației dreptului Uniunii trebuie interpretat în sensul că îi impune să lase neaplicate dispozițiile naționale care conferă competența de a judeca astfel de cauze camerei jurisdicționale menționate.

Cu privire la competența Curții

Procurorul general a susținut, în primul rând, că Curtea nu este competentă să se pronunțe cu privire la a doua și la a treia întrebare adresate în cauzele C-624/18 și C-625/18, pentru motivul că dispozițiile dreptului Uniunii menționate în aceste întrebări nu definesc noțiunea de „instanță independentă” și nu conțin norme privind competența instanțelor naționale și consiliile naționale ale magistraturii, aceste întrebări fiind, prin urmare, de competența exclusivă a statelor membre, iar nu de competența Uniunii.

Cu toate acestea, trebuie să se constate că argumentele astfel invocate de Procurorul general privesc în realitate conținutul însuși și, prin urmare, interpretarea dispozițiilor menționate ale dreptului Uniunii. Or, o asemenea interpretare este în mod vădit de competența Curții în temeiul articolului 267 TFUE.

În această privință, Curtea a statuat deja că, deși organizarea justiției în statele membre intră în competența acestora din urmă, totuși, în exercitarea acestei competențe, statele membre sunt ținute să respecte obligațiile care decurg pentru acestea din dreptul Uniunii [Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), C-619/18, EU:C:2019:531, punctul 52 și jurisprudența citată].

În al doilea rând, Procurorul general a arătat că, în ceea ce privește articolul 19

alineatul (1) al doilea paragraf TUE și articolul 47 din cartă, necompetența Curții de a se pronunța cu privire la aceste două întrebări preliminare ține de asemenea de faptul că dispozițiile naționale în discuție în litigiile principale nu pun în aplicare dreptul Uniunii și nici nu intră în domeniul de aplicare al acestuia și că, prin urmare, nu pot fi apreciate în lumina acestui drept.

În ceea ce privește mai întâi dispozițiile cartei, trebuie desigur amintit că, în cadrul unei trimeri preliminare în temeiul articolului 267 TFUE, Curtea poate să interpreteze dreptul Uniunii numai în limitele competențelor care îi sunt atribuite (Hotărârea din 30 iunie 2016, Toma și Biroul Executorului Judecătoresc Horațiu-Vasile Cruduleci, C-205/15, EU:C:2016:499, punctul 22, precum și jurisprudența citată).

Domeniul de aplicare al cartei, în ceea ce privește acțiunea statelor membre, este definit la articolul 51 alineatul (1) din aceasta, conform căruia dispozițiile cartei se adresează statelor membre numai în cazul în care acestea pun în aplicare dreptul Uniunii, această dispoziție confirmând jurisprudența constantă a Curții potrivit căreia drepturile fundamentale garantate de ordinea juridică a Uniunii au vocația de a fi aplicate în toate situațiile reglementate de dreptul Uniunii, însă nu în afara unor asemenea situații (Hotărârea din 30 iunie 2016, Toma și Biroul Executorului Judecătoresc Horațiu-Vasile Cruduleci, C-205/15, EU:C:2016:499, punctul 23, precum și jurisprudența citată).

Or, în speță și în ceea ce privește mai precis articolul 47 din cartă, trebuie subliniat că, în litigiile principale, reclamantii invocă printre altele încălcări în privința lor ale interdicției discriminării pe motive de vârstă în materie de încadrare în muncă, prevăzută de Directiva 2000/78.

În plus, trebuie subliniat că dreptul la o cale de atac efectivă este reafirmat de

Directiva 2000/78, al cărei articol 9 prevede că statele membre se asigură că toate persoanele care se consideră lezate de nerespectarea în privința lor a principiului egalității de tratament prevăzut de această directivă pot să își valorifice drepturile (Hotărârea din 8 mai 2019, Leitner, C-396/17, EU:C:2019:375, punctul 61 și jurisprudența citată).

Din cele ce precedă rezultă că prezentele cauze corespund unor situații reglementate de dreptul Uniunii, astfel încât reclamantii din litigiile principale sunt îndreptățiți să se prevaleze de dreptul la o protecție jurisdicțională efectivă garantat la articolul 47 din cartă.

În ceea ce privește în continuare domeniul de aplicare al articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE, este necesar să se amintească, pe de o parte, că această dispoziție vizează „domeniile reglementate de dreptul Uniunii”, independent de situația în care statele membre pun în aplicare acest drept, în sensul articolului 51 alineatul (1) din cartă [Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), C-619/18, EU:C:2019:531, punctul 50 și jurisprudența citată].

Contrar celor susținute de Procurorul general în această privință, împrejurarea că măsurile naționale de reducere salarială în discuție în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 27 februarie 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117), au fost adoptate ca urmare a unor imperative privind eliminarea deficitului excesiv al bugetului statului membru în discuție și în contextul unui program de asistență financiară din partea Uniunii acordat acestui stat membru nu a avut niciun rol în interpretarea care a condus Curtea să concluzioneze în sensul aplicabilității articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE în cauza respectivă. Astfel, această concluzie s-a întemeiat pe împrejurarea că instanța națională vizată

de această cauză, și anume Tribunal de Contas (Curtea de Conturi, Portugalia), sub rezerva unei verificări încredințate instanței de trimitere din cauza menționată, se putea pronunța, în calitate de instanță, cu privire la chestiuni privind aplicarea sau interpretarea dreptului Uniunii și care intrau astfel în domeniile reglementate de acest drept [Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), C-619/18, EU:C:2019:531, punctul 51 și jurisprudența citată].

Întrucât litigiile principale se referă la pretense încălcări ale normelor dreptului Uniunii, este suficient să se constate că, în speță, instanța chemată să soluționeze litigiile respective va fi chemată să se pronunțe cu privire la chestiuni referitoare la aplicarea sau la interpretarea dreptului Uniunii și care, așadar, intră în domeniile reglementate de acest drept, în sensul articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE.

În sfârșit, referitor la Protocolul nr. 30 privind aplicarea Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene în Republica Polonă și în Regatul Unit (JO 2010, C 83, p. 313), invocat de asemenea de Procurorul general, trebuie arătat că acesta nu privește articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE și trebuie amintit că el nu pune în discuție nici aplicabilitatea cartei în Polonia și nu are ca obiectiv exonerarea Republicii Polone de obligația de a respecta dispozițiile cartei [Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), C-619/18, EU:C:2019:531, punctul 53 și jurisprudența citată].

Din tot ceea ce precedă rezultă că Curtea este competentă să interpreteze articolul 47 din cartă și articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE în prezentele cauze.

Cu privire la eventuala nepronunțare asupra fondului

KRS, Procurorul general și guvernul polonez au arătat că, la 17 decembrie

2018, Președintele Republicii a semnat ustawa o zmianie ustawy o Sądzie Najwyższy (Legea de modificare a [noii Legi privind Curtea Supremă]) din 21 noiembrie 2018 (Dz. U. din 2018, poziția 2507, denumită în continuare „Legea din 21 noiembrie 2018”), care a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2019.

Din articolul 1 din legea menționată reiese că articolul 37 alineatele 1a-4 și articolul 111 alineatul 1 din noua Lege privind Curtea Supremă sunt abrogate și că articolul 37 alineatul 1 din aceasta este modificat în sensul că „[j]udecătorii Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) sunt pensionați la vârsta de 65 de ani”. Se precizează totuși că această din urmă dispoziție se aplică numai judecătorilor Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) intrați în funcție în această calitate ulterior datei de 1 ianuarie 2019. Judecătorilor Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) intrați în funcție înainte de această dată li se aplică dispozițiile anterioare ale articolului 30 din Legea privind Curtea Supremă din 23 noiembrie 2002, care stabileau vârsta de pensionare la 70 de ani.

Articolul 2 alineatul 1 din Legea din 21 noiembrie 2018 prevede că, „[d]e la data intrării în vigoare a prezentei legi, fiecare judecător de la Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) sau de la Naczelny Sąd Najwyższy (Curtea Supremă Administrativă) care a fost pensionat în temeiul articolului 37 alineatele 1-4 sau al articolului 111 alineatele 1 sau 1a din [noua Lege privind Curtea Supremă] este reintegrat în funcția pe care o exercita la data intrării în vigoare a [legii menționate]. Se consideră că exercitarea funcției de judecător la Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) sau la Naczelny Sąd Administracyjny (Curtea Administrativă Supremă) a continuat fără întrerupere”.

Articolul 4 din Legea din 21 noiembrie 2018 prevede, la alineatul 1, că „[s]e închid procedurile inițiate în temeiul articolului 37 alineatul 1 și al articolului

111 alineatele 1-1b din [noua Lege privind Curtea Supremă] și procedurile privind căile de atac care se află pe rol la data intrării în vigoare a prezentei legi”, iar la alineatul 2 că „[s]e închid procedurile de stabilire a existenței unui raport de muncă în calitate de judecător în funcție la Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) sau de judecător în funcție la Naczelny Sąd Administracyjny (Curtea Administrativă Supremă), referitoare la judecătorii menționați la articolul 2 alineatul 1, inițiate și aflate pe rol la data intrării în vigoare a prezentei legi”.

Potrivit KRS, Procurorul general și guvernului polonez, din articolul 1 și din articolul 2 alineatul 1 din Legea din 21 noiembrie 2018 rezultă că judecătorii reclamanți din cauzele principale care fuseseră pensionați în temeiul dispozițiilor noii Legi privind Curtea Supremă, în prezent abrogate, au fost reintegrați în funcție de plin drept la instanțele lor respective, până la împlinirea vârstei de 70 de ani, în conformitate cu dispozițiile naționale anterior în vigoare, în timp ce orice posibilitate de prelungire, de către Președintele Republicii, a exercitării funcțiilor lor după împlinirea vârstei normale de pensionare a fost de asemenea eliminată.

În aceste condiții și în conformitate cu cele prevăzute la articolul 4 din aceeași lege, prin care se dispune închiderea unor litigii precum cele principale, acestea din urmă ar fi rămas fără obiect, astfel încât nu ar mai fi necesară pronunțarea Curții cu privire la prezentele trimiteri preliminare.

Având în vedere cele ce precedă, la 23 ianuarie 2019, Curtea s-a adresat instanței de trimitere pentru a stabili dacă, în urma intrării în vigoare a Legii din 21 noiembrie 2018, această instanță considera că un răspuns la întrebările sale preliminare era în continuare necesar pentru a-i permite să pronunțe hotărârile în cauzele cu care a fost sesizată.

În răspunsul său din 25 ianuarie 2019, instanța de trimitere a răspuns afirmativ la această cerere, precizând în același timp că, prin ordonanțele din 23 ianuarie 2019, a suspendat judecarea cauzelor în ceea ce privește cererile de nepronunțare asupra fondului introduse în fața sa de Procurorul general, în temeiul articolului 4 alineatele 1 și 2 din Legea din 21 noiembrie 2018, până la pronunțarea Curții în prezentele cauze.

În acest răspuns, instanța de trimitere arată că un răspuns la întrebările adresate în cauzele menționate rămâne necesar pentru a-i permite să soluționeze chestiunile prealabile de natură procedurală care se ridică în fața sa înainte de a-și putea pronunța hotărârile în aceste cauze.

Pe de altă parte și în ceea ce privește fondul litigiilor principale, Legea din 21 noiembrie 2018 nu ar fi avut drept obiectiv înlăturarea incompatibilității dreptului național cu dreptul Uniunii, ci aplicarea măsurilor provizorii dispuse de doamna vicepreședintă a Curții prin Ordonanța din 19 octombrie 2018, Comisia/Polonia (C-619/18 R, nepublicată, EU:C:2018:852), confirmată prin Ordonanța Curții din 17 decembrie 2018, Comisia/Polonia (C-619/18 R, EU:C:2018:1021). Astfel, această lege nu ar fi abrogat *ex tunc* dispozițiile naționale în litigiu și nici efectele lor juridice. În timp ce legea menționată ar cere reintegrarea în funcție a judecătorilor reclamanți din litigiile principale după pensionarea lor și introducerea unei ficțiuni juridice cu privire la continuarea neîntreruptă a mandatului lor ca efect al acestei reintegrări, litigiile principale ar urmări să stabilească faptul că judecătorii în cauză nu s-au pensionat niciodată și au rămas pe deplin în funcție pe tot parcursul acestei perioade, ceea ce nu ar putea rezulta decât dintr-o eliminare a normelor naționale contestate, în temeiul supremației dreptului Uniunii. Or, această distincție ar fi esențială pentru a stabili statutul judecătorilor în cauză din

punctul de vedere al capacității lor de a lua măsuri jurisdicționale, organizatorice și administrative, precum și din punctul de vedere al unor eventuale revendicări reciproce între aceștia și Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) în temeiul raportului de muncă sau chiar al răspunderii disciplinare. În această ultimă privință, instanța de trimitere subliniază că, potrivit declarațiilor reprezentanților puterii politice, judecătorii menționați au exercitat în mod nelegal funcții jurisdicționale până la 1 ianuarie 2019, data intrării în vigoare a Legii din 21 noiembrie 2018.

Trebuie amintit că, astfel cum reiese dintr-o jurisprudență constantă, revine doar instanței naționale sesizate cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată competența să aprecieze, în raport cu particularitățile cauzei, atât necesitatea unei hotărâri preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, în cazul în care întrebările adresate au ca obiect interpretarea unei norme de drept al Uniunii, Curtea este în principiu obligată să se pronunțe (Hotărârea din 10 decembrie 2018, *Wightman și alții*, C-621/18, EU:C:2018:999, punctul 26, precum și jurisprudența citată).

Rezultă că întrebările privind dreptul Uniunii beneficiază de o prezumție de pertinență. Curtea poate refuza să se pronunțe asupra unei întrebări preliminare adresate de o instanță națională numai dacă este evident că interpretarea solicitată a unei norme a Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate (Hotărârea din 10 decembrie 2018, *Wightman și alții*, C-621/18, EU:C:

2018:999, punctul 27 și jurisprudența citată).

În speță, trebuie subliniat mai întâi că, prin intermediul întrebărilor preliminare pe care le-a adresat Curții și al interpretării dreptului Uniunii pe care o solicită în speță, instanța de trimitere nu urmărește să fie lămurită cu privire la fondul litigiilor cu care este sesizată și care au ele înseși legătură cu alte aspecte care intră sub incidența dreptului Uniunii, ci în ceea ce privește o problemă de natură procedurală care trebuie soluționată de aceasta *in limine litis*, din moment ce privește însăși competența acestei instanțe de a soluționa litigiile respective.

În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, Curtea este competentă să indice instanței naționale elementele de drept al Uniunii care pot contribui la soluționarea unei probleme de competență care se ridică în fața sa (Hotărârea din 22 octombrie 1998, *IN. CO. GE.'90 și alții*, C-10/97-C-22/97, EU:C:1998:498, punctul 15 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 12 decembrie 2002, *Universale-Bau și alții*, C-470/99, EU:C:2002:746, punctul 43). Acest lucru este valabil în special atunci când, precum în speță, problemele ridicate se referă la aspectul dacă instanța națională competentă în mod normal să soluționeze un litigiu în care un justițiabil se prevalează de un drept pe care îl are în temeiul dreptului Uniunii îndeplinește cerințele care rezultă din dreptul la o cale de atac jurisdicțională efectivă, așa cum este garantat la articolul 47 din cartă și la articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2000/78.

În ceea ce privește Legea din 21 noiembrie 2018, aceasta nu privește aspectele referitoare la competența judiciară de a judeca cauzele principale asupra cărora instanța de trimitere este astfel chemată să se pronunțe și cu privire la care a fost solicitată în speță o interpretare a dreptului Uniunii.

În continuare, trebuie să se precizeze că împrejurarea că dispoziții naționale precum articolul 4 alineatele 1 și 2 din Legea din 21 noiembrie 2018 dispun închiderea unor litigii precum cele principale nu poate, în principiu și în lipsa unei decizii a instanței de trimitere prin care se dispune o asemenea închidere sau o nepronunțare asupra fondului în cauzele principale, să determine Curtea să concluzioneze că nu mai este necesar să se pronunțe cu privire la întrebările cu care este sesizată cu titlu preliminar.

Astfel, trebuie amintit că instanțele naționale au cea mai largă posibilitate de a sesiza Curtea cu o chestiune de interpretare a dispozițiilor pertinente ale dreptului Uniunii, această posibilitate transformându-se în obligație pentru instanțele de ultim grad de jurisdicție, sub rezerva excepțiilor recunoscute de jurisprudența Curții. O normă de drept național nu poate astfel împiedica o instanță națională, după caz, să utilizeze această posibilitate sau să se conformeze acestei obligații. Atât această posibilitate, cât și această obligație sunt, astfel, inerente sistemului de cooperare între instanțele naționale și Curte, stabilit prin articolul 267 TFUE, și funcțiilor de instanță însărcinate cu aplicarea dreptului Uniunii încredințate de această dispoziție instanțelor naționale (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 aprilie 2016, PFE, C-689/13, EU:C:2016:199, punctele 32 și 33, precum și jurisprudența citată).

Dispozițiile naționale precum cele vizate în prezenta hotărâre nu pot să împiedice, așadar, o cameră a unei instanțe de ultim grad de jurisdicție, confruntată cu o problemă de interpretare a dreptului Uniunii, să mențină întrebările pe care le-a adresat cu titlu preliminar Curții.

În sfârșit, trebuie să se sublinieze că, în ceea ce privește cauzele C-624/18 și C-625/18, care au legătură cu menținerea sau cu nemținerea unui raport de

muncă în calitate de judecător în funcție între reclamanții din litigiile principale și angajatorul lor, Sađ Najwyższy (Curtea Supremă), din explicațiile furnizate de instanța de trimitere, reiese că, având în vedere în special ansamblul consecințelor care decurg din existența unui asemenea raport de muncă, o eventuală nepronunțare asupra fondului litigiilor cu care este sesizată instanța menționată nu se impune în mod vădit ca urmare a simplului fapt al intrării în vigoare a articolului 2 alineatul 1 din Legea din 21 noiembrie 2018.

Rezultă din tot ceea ce precedă că adoptarea și intrarea în vigoare a Legii din 21 noiembrie 2018 nu sunt de natură să justifice nepronunțarea Curții cu privire la a doua și la a treia întrebare în cauzele C-624/18 și C-625/18.

În schimb, în ceea ce privește cauza C-585/18, trebuie amintit că acțiunea cu care este sesizată instanța de trimitere este îndreptată împotriva unui aviz al KRS, emis în cadrul unei proceduri care poate conduce eventual la o decizie de prelungire a exercitării funcției de judecător a reclamantului din litigiul principal după împlinirea vârstei de pensionare nou-stabilită la 65 de ani.

Or, trebuie să se constate că nu reiese din explicațiile sus-menționate, furnizate de instanța de trimitere, că această acțiune ar avea în continuare un obiect, în special că un astfel de aviz ar putea să nu fie caduc, chiar dacă, în temeiul unor dispoziții naționale adoptate între timp, au fost abrogate atât dispozițiile naționale care instituie această nouă vârstă de pensionare, cât și cele care instituie procedura de prelungire a exercitării funcțiilor jurisdicționale în care se înscria necesitatea unui asemenea aviz, având drept consecință să permită reclamantului din litigiul principal să rămână în funcție până la vârsta de 70 de ani, în conformitate cu dispozițiile naționale în vigoare înainte de adoptarea dispozițiilor astfel abrogate.

În aceste condiții, nu mai este necesară pronunțarea Curții cu privire la întrebările adresate în cauza C-585/18.

Cu privire la admisibilitatea celei de a doua și a celei de a treia întrebări în cauzele C-624/18 și C-625/18

Guvernul polonez arată că a doua și a treia întrebare în cauzele C-624/18 și C-625/18 sunt inadmisibile. În primul rând, aceste întrebări ar fi lipsite de obiect, întrucât răspunsurile la ele nu ar fi necesare, din moment ce procedurile pendinte în fața Camerei pentru litigii de muncă și asigurări sociale care a efectuat trimerile preliminare ar fi afectate de nulitate, în conformitate cu articolul 379 punctul 4 din Codul de procedură civilă, pentru încălcarea normelor referitoare la compunerea și la competența instanțelor. Astfel, completul de judecată care, în speță, funcționează în camera menționată ar fi compus din trei judecători, în timp ce, potrivit articolului 79 din noua Lege privind Curtea Supremă, cauze precum cele din litigiile principale trebuie să fie soluționate în primă instanță de un singur judecător. În al doilea rând, răspunsurile la întrebările menționate nu ar putea, în orice caz, să autorizeze instanța de trimitere să fie sesizată cu cauze care sunt de competența unei alte camere a Sąd Najwyższy (Curtea Supremă), fără să încalce competența exclusivă a statelor membre în materie de organizare judiciară și să depășească competența Uniunii, și nici, prin urmare, să se dovedească relevante pentru soluționarea litigiilor principale.

Cu toate acestea, elementele astfel invocate, care au legătură cu aspecte de fond, nu sunt nicidecum de natură să afecteze admisibilitatea întrebărilor adresate.

Astfel, întrebările menționate privesc în esență tocmai aspectul dacă, în pofida normelor naționale de repartizare a competențelor judiciare în vigoare în statul membru în cauză, o instanță

precum instanța de trimitere are obligația, în temeiul dispozițiilor dreptului Uniunii menționate în aceste întrebări, să înlăture respectivele norme naționale și să își asume, dacă este cazul, o competență judiciară în ceea ce privește litigiile principale. Or, o hotărâre prin care Curtea ar confirma existența unei asemenea obligații s-ar impune instanței de trimitere și tuturor celorlalte organe ale Republicii Polone fără ca dispozițiile interne referitoare la nulitatea procedurilor sau la repartizarea competențelor judiciare, la care se referă guvernul polonez, să poată împiedica acest lucru.

Rezultă că nu pot fi reținute obiecțiile formulate de guvernul polonez în ceea ce privește admisibilitatea întrebărilor menționate.

Cu privire la examinarea pe fond a celei de a doua și a celei de a treia întrebări în cauzele C-624/18 și C-625/18

Trebuie amintit că, în situații precum cele în discuție în litigiile principale, în care reclamantii invocă încălcări, în privința lor, ale interdicției discriminării pe motive de vârstă în ceea ce privește încadrarea în muncă, prevăzută de Directiva 2000/78, au vocația să se aplice atât articolul 47 din cartă, care garantează dreptul la protecție jurisdicțională efectivă, cât și articolul 9 alineatul (1) din directiva menționată, care reafirmă acest drept la o cale de atac efectivă.

În această privință, conform unei jurisprudențe constante, în lipsa unei reglementări a Uniunii în materie, revine ordinii juridice interne a fiecărui stat membru atribuția de a desemna instanțele competente și de a prevedea modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor destinate să asigure protecția drepturilor individuale derivate din ordinea juridică a Uniunii, statele membre având însă responsabilitatea de a asigura, în fiecare caz, respectarea dreptului la protecție jurisdicțională efectivă a acestor drepturi, astfel cum este garantat la articolul 47 din

cartă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 22 octombrie 1998, IN. CO. GE.'90 și alții, C-10/97-C-22/97, EU:C:1998:498, punctul 14, precum și jurisprudența citată, Hotărârea din 15 aprilie 2008, Impact, C-268/06, EU:C:2008:223, punctele 44 și 45, precum și Hotărârea din 19 martie 2015, E.ON Földgáz Trade, C-510/13, EU:C:2015:189, punctele 49 și 50, precum și jurisprudența citată).

Pe de altă parte, trebuie amintit că articolul 52 alineatul (3) din cartă prevede că, în măsura în care aceasta din urmă conține drepturi ce corespund celor garantate prin CEDO, înțelesul și întinderea lor sunt aceleași ca cele prevăzute de această convenție.

Or, astfel cum reiese din explicațiile referitoare la articolul 47 din cartă, care, conform articolului 6 alineatul (1) al treilea paragraf TUE și articolului 52 alineatul (7) din cartă, trebuie să fie luate în considerare pentru interpretarea acesteia, primul și al doilea paragraf ale acestui articol 47 corespund articolului 6 paragraful 1 și articolului 13 din CEDO (Hotărârea din 30 iunie 2016, Toma și Biroul Executorului Judecătoresc Horațiu-Vasile Cruduleci, C-205/15, EU:C:2016:499, punctul 40, precum și jurisprudența citată).

Prin urmare, Curtea trebuie să aibă grijă ca interpretarea pe care o dă articolului 47 al doilea paragraf din cartă să asigure un nivel de protecție care nu încalcă nivelul garantat la articolul 6 din CEDO, astfel cum a fost interpretat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Hotărârea din 29 iulie 2019, Gambino și Hyka, C-38/18, EU:C:2019:628, punctul 39).

În ceea ce privește conținutul acestui articol 47 al doilea paragraf, reiese din însuși textul acestei dispoziții că dreptul fundamental la o cale de atac efectivă pe care îl consacră implică în special dreptul oricărei persoane la un proces echitabil în fața unei instanțe independente și imparțiale.

Această cerință de independență a instanțelor, care este inerentă activității de judecată, ține de substanța dreptului la o protecție jurisdicțională efectivă și a dreptului fundamental la un proces echitabil, care are o importanță esențială în calitate de garant al protecției ansamblului drepturilor conferite justițiabililor de dreptul Uniunii și al menținerii valorilor comune ale statelor membre prevăzute la articolul 2 TUE, în special a valorii statului de drept [Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), C-619/18, EU:C:2019:531, punctul 58 și jurisprudența citată].

Potrivit unei jurisprudențe constante, cerința de independență menționată cuprinde două aspecte. Primul aspect, de ordin extern, presupune ca instanța respectivă să își exercite funcțiile în deplină autonomie, fără a fi supusă vreunei legături ierarhice sau de subordonare și fără să primească dispoziții sau instrucțiuni, indiferent de originea lor, fiind astfel protejată de intervenții sau de presiuni exterioare susceptibile să aducă atingere independenței de judecată a membrilor săi și să influențeze deciziile acestora [Hotărârea din 25 iulie 2018, Minister for Justice and Equality (Deficiențele sistemului judiciar), C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, punctul 63 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), C-619/18, EU:C:2019:531, punctul 72].

Al doilea aspect, de ordin intern, este legat de noțiunea de imparțialitate și vizează echidistanța față de părțile în litigiu și de interesele lor din perspectiva obiectului acestuia. Acest aspect impune respectarea obiectivității și lipsa oricărui interes în soluționarea litigiului în afara strictei aplicări a normei de drept [Hotărârea din 25 iulie 2018, Minister for Justice and Equality (Deficiențe ale sistemului judiciar), C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, punctul 65 și

jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), C-619/18, EU:C:2019:531, punctul 73].

Aceste garanții de independență și de imparțialitate postulează existența unor norme, în special în ceea ce privește compunerea instanței, numirea, durata funcției, precum și cauzele de abținere, de recuzare și de revocare a membrilor săi, care să permită înlăturarea oricărei îndoieli legitime, în percepția justițiabililor, referitoare la impenetrabilitatea instanței respective în privința unor elemente exterioare și la imparțialitatea sa în raport cu interesele care se înfruntă [Hotărârea din 25 iulie 2018, Minister for Justice and Equality (Deficiențe ale sistemului judiciar), C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, punctul 66 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), C-619/18, EU:C:2019:531, punctul 74].

În definitiv, conform principiului separării puterilor care caracterizează funcționarea unui stat de drept, trebuie să fie garantată independența instanțelor față de puterile legislativă și executivă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 noiembrie 2016, Poltorak, C-452/16 PPU, EU:C:2016:858, punctul 35).

În această privință, trebuie ca judecătorii să se afle la adăpost de intervenții sau de presiuni exterioare care le pot pune în pericol independența. Normele menționate în prezenta hotărâre trebuie în special să permită excluderea nu numai a oricărei influențe directe, sub formă de instrucțiuni, ci și a formelor de influență indirectă susceptibile să orienteze deciziile judecătorilor în discuție [a se vedea în acest sens Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), C-619/18, EU:C:2019:531, punctul 112 și jurisprudența citată].

Această interpretare a articolului 47 din cartă este susținută de jurisprudența

Curții Europene a Drepturilor Omului referitoare la articolul 6 paragraful 1 din CEDO, potrivit căreia această dispoziție impune ca instanțele să fie independente atât față de părți, cât și față de executiv și de legiuitor (Curtea EDO, Hotărârea din 18 mai 1999, Ninn-Hansen împotriva Danemarcei, CE:ECHR:1999:0518DEC002897295, punctul 19 și jurisprudența citată).

Potrivit unei jurisprudențe constante a aceleiași Curți, pentru a stabili dacă o instanță este „independentă”, în sensul articolului 6 paragraful 1 menționat, trebuie să se țină seama în special de modul de desemnare și de durata mandatului membrilor săi, de existența unei protecții împotriva presiunilor externe și de aspectul dacă organul în cauză prezintă o aparență de independență (Curtea EDO, Hotărârea din 6 noiembrie 2018, Ramos Nunes de la Carvalho e Sá împotriva Portugaliei, CE:ECHR:2018:1106JUD005539113, § 144 și jurisprudența citată), precizându-se în această ultimă privință că este în discuție încrederea însăși pe care orice instanță trebuie să o inspire justițiabililor într-o societate democratică (a se vedea în acest sens Curtea EDO, Hotărârea din 21 iunie 2011, Fruni împotriva Slovaciei, CE:ECHR:2011:0621JUD000801407, § 141).

În ceea ce privește condiția de „imparțialitate”, în sensul aceluiași articol 6 paragraful 1, aceasta poate, potrivit unei jurisprudențe de asemenea constante a Curții Europene a Drepturilor Omului, să fie apreciată în diferite moduri, și anume, potrivit unui demers subiectiv, ținând seama de convingerea personală și de comportamentul judecătorului, cu alte cuvinte verificând dacă acesta a dat dovadă de parțialitate sau de prejudecată personală în speță, precum și potrivit unui demers obiectiv care constă în a stabili dacă instanța oferea, în special prin intermediul compunerii sale, garanții

suficiente pentru a exclude orice îndoială legitimă referitoare la imparțialitatea sa. În ceea ce privește aprecierea obiectivă, aceasta constă în a stabili dacă, independent de conduita personală a judecătorului, anumite fapte care pot fi verificate permit să se pună la îndoială imparțialitatea acestuia din urmă. În această materie, chiar și aparențele pot avea importanță. Este vorba despre încrederea pe care instanțele dintr-o societate democratică trebuie să o inspire justițiabililor, începând cu părțile din procedură (a se vedea în special Curtea EDO, Hotărârea din 6 mai 2003, Kleyn și alții împotriva Țărilor de Jos, CE:ECHR:2003:0506JUD003934398, § 191 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 6 noiembrie 2018, Ramos Nunes de la Carvalho e Sá împotriva Portugaliei, CE:ECHR:2018:1106JUD005539113, § 145, 147 și 149, precum și jurisprudența citată).

Astfel cum Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat în mod repetat, aceste noțiuni de independență și de imparțialitate obiectivă sunt strâns legate, ceea ce o determină în general să le examineze împreună (a se vedea în special Curtea EDO, Hotărârea din 6 mai 2003, Kleyn și alții împotriva Țărilor de Jos, CE:ECHR:2003:0506JUD003934398, § 192 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 6 noiembrie 2018, Ramos Nunes de la Carvalho e Sá împotriva Portugaliei, CE:ECHR:2018:1106JUD005539113, § 150 și jurisprudența citată). Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, pentru a se pronunța cu privire la existența unor motive de a pune la îndoială că aceste cerințe de independență sau de imparțialitate obiectivă sunt îndeplinite într-o anumită cauză, poate fi luat în considerare punctul de vedere al unei părți, însă el nu joacă un rol decisiv. Elementul determinant constă în a ști dacă acestea pot fi

considerate justificate în mod obiectiv (a se vedea în special Curtea EDO, Hotărârea din 6 mai 2003, Kleyn și alții împotriva Țărilor de Jos, CE:ECHR:2003:0506JUD003934398, § 193 și 194, precum și jurisprudența citată, și Hotărârea din 6 noiembrie 2018, Ramos Nunes de la Carvalho e Sá împotriva Portugaliei, CE:ECHR:2018:1106JUD005539113, § 147 și 152, precum și jurisprudența citată).

În această materie, Curtea Europeană a Drepturilor Omului subliniază în mod repetat că, deși principiul separării puterii executive și a autorității judiciare tinde să dobândească o importanță crescândă în jurisprudența sa, nici articolul 6, nici o altă dispoziție din CEDO nu impune statelor un anumit model constituțional care reglementează într-un mod sau în altul raporturile și interacțiunea dintre diferitele puteri statale și nici nu obligă aceste state să se conformeze uneia sau alteia dintre noțiunile constituționale teoretice privind limitele admisibile ale unei astfel de interacțiuni. Problema este în continuare dacă, într-o anumită cauză, cerințele CEDO au fost respectate (a se vedea în special Curtea EDO, Hotărârea din 6 mai 2003, Kleyn și alții împotriva Țărilor de Jos, CE:ECHR:2003:0506JUD003934398, § 193 și jurisprudența citată, Hotărârea din 9 noiembrie 2006, Sacilor Lormines împotriva Franței, CE:ECHR:2006:1109JUD006541101, § 59, precum și Hotărârea din 18 octombrie 2018, Thiam împotriva Franței, CE:ECHR:2018:1018JUD008001812, § 62 și jurisprudența citată).

În speță, îndoielile exprimate de instanța de trimitere se referă în esență la aspectul dacă, având în vedere normele naționale referitoare la crearea unei entități specifice precum Camera Disciplinară și referitoare în special la competențele atribuite acesteia, la compunerea sa și la condițiile și la

modalitățile care au stat la baza numirii judecătorilor chemați să judece în cadrul acesteia, precum și la contextul în care au avut loc respectiva creare și respectivele numiri, o astfel de entitate și membrii care o compun îndeplinesc cerințele de independență și de imparțialitate pe care trebuie să le îndeplinească o instanță în temeiul articolului 47 din cartă atunci când este chemată să se pronunțe cu privire la un litigiu în care un justițiabil se prevalează, precum în speță, de o încălcare a dreptului Uniunii în privința sa.

Revine instanței de trimitere sarcina de a se pronunța, în cele din urmă, cu privire la acest aspect după ce va fi efectuat aprecierile necesare în acest scop. Astfel, trebuie să se amintească faptul că articolul 267 TFUE nu abilitază Curtea să aplice normele dreptului Uniunii la o speță determinată, ci numai să se pronunțe asupra interpretării tratatelor și a actelor adoptate de instituțiile Uniunii. Cu toate acestea, conform unei jurisprudențe constante, în cadrul cooperării judiciare create prin intermediul acestui articol, Curtea, plecând de la elementele dosarului, poate furniza instanței naționale elementele de interpretare a dreptului Uniunii care ar putea să îi fie utile în aprecierea efectelor uneia sau ale altele dintre dispozițiile acestuia (Hotărârea din 16 iulie 2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, punctul 71 și jurisprudența citată).

În această privință, în ceea ce privește condițiile înseși în care au intervenit numirile membrilor Camerei Disciplinare, trebuie să se precizeze de la bun început că simplul fapt că aceștia sunt numiți de Președintele Republicii nu este de natură să creeze o dependență a lor față de acesta și nici să dea naștere unor îndoieli referitoare la imparțialitatea lor, în cazul în care, odată numite, persoanele interesate nu sunt supuse niciunei presiuni și nu primesc instrucțiuni în exercitarea funcțiilor lor (a se vedea în acest sens

Hotărârea din 31 ianuarie 2013, D. și A., C-175/11, EU:C:2013:45, punctul 99, precum și Curtea EDO, Hotărârea din 28 iunie 1984, Campbell și Fell împotriva Regatului Unit, CE:ECHR:1984:0628JUD000781977, § 79, Hotărârea din 2 iunie 2005, Zolotas împotriva Greciei, CE:ECHR:2005:0602JUD003824002 § 24 și 25, Hotărârea din 9 noiembrie 2006, Sacilor Lormines împotriva Franței, CE:ECHR:2006:1109JUD006541101, § 67, precum și Hotărârea din 18 octombrie 2018, Thiam împotriva Franței, CE:ECHR:2018:1018JUD008001812, § 80 și jurisprudența citată).

Cu toate acestea, rămâne necesar să se asigure că modalitățile procedurale și condițiile de fond care conduc la adoptarea deciziilor de numire nu sunt de natură să dea naștere, în percepția justițiabililor, unor îndoieli legitime referitoare la impenetrabilitatea judecătorilor în discuție în privința unor elemente exterioare și la imparțialitatea lor în raport cu interesele care se înfruntă, odată ce persoanele interesate sunt numite [a se vedea prin analogie Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), C-619/18, EU:C:2019:531, punctul 111].

În acest scop, trebuie în special ca respectivele condiții și modalități să fie concepute astfel încât să îndeplinească cerințele amintite în prezenta hotărâre.

În speță, trebuie arătat că articolul 30 din noua Lege privind Curtea Supremă prevede ansamblul condițiilor care trebuie îndeplinite de o persoană pentru a putea fi numită membru al acestei instanțe. Pe de altă parte, în temeiul articolului 179 din Constituție și al articolului 29 din noua Lege privind Curtea Supremă, judecătorii Camerei Disciplinare sunt, asemenea judecătorilor chemați să judece în celelalte camere ale instanței menționate, numiți de Președintele Republicii la propunerea KRS, și anume organul

investit prin articolul 186 din Constituție cu misiunea de a asigura independența instanțelor și a judecătorilor.

Or, intervenția unui astfel de organ, în contextul unui proces de numire a judecătorilor, poate fi desigur, în principiu, de natură să contribuie la o obiectivare a acestui proces [a se vedea prin analogie Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), C-619/18, EU:C:2019:531, punctul 115; a se vedea de asemenea în acest sens Curtea EDO, Hotărârea din 18 octombrie 2018, Thiam împotriva Franței, CE:ECHR:2018:1018JUD008001812, § 81 și 82]. În special, faptul de a condiționa posibilitatea însăși a Președintelui Republicii de a numi un judecător la Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) de existența unei propuneri în acest sens emise de KRS poate să limiteze în mod obiectiv marja de manevră de care dispune Președintele Republicii în exercitarea competenței care îi este astfel conferită.

Acest lucru este însă valabil numai cu condiția ca organul menționat să fie el însuși independent de puterile legislative și executive și de autoritatea căreia trebuie să îi prezinte o astfel de propunere de numire [a se vedea prin analogie Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), C-619/18, EU:C:2019:531, punctul 116].

Astfel, gradul de independență de care se bucură KRS față de puterile legislative și executive în exercitarea atribuțiilor care îi sunt astfel atribuite de legislația națională, în calitate de organ investit, prin articolul 186 din Constituție, cu misiunea de a asigura independența instanțelor și a judecătorilor, poate avea relevanță atunci când trebuie să se aprecieze dacă judecătorii pe care îi selecționează vor fi în măsură să îndeplinească cerințele de independență și de imparțialitate care decurg din articolul 47 din cartă.

Revine instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă KRS oferă sau nu

garanții suficiente de independență în raport cu puterile legislative și executive, ținând seama de ansamblul elementelor pertinente atât de fapt, cât și de drept și care se referă la condițiile în care membrii organului menționat au fost desemnați și, în egală măsură, la modul în care acesta își îndeplinește rolul în mod concret.

Instanța de trimitere menționează o serie de elemente care, în opinia sa, sunt de natură să pună la îndoială independența KRS.

În această privință, dacă unul sau altul dintre elementele astfel puse în evidență de instanța menționată poate să nu fie criticabil în sine și să țină în acest caz de competența statelor membre și de alegerile efectuate de acestea, combinarea lor, adăugată la împrejurările în care aceste alegeri au fost efectuate, poate, în schimb, să conducă la îndoieli referitoare la independența unui organ chemat să participe la procedura de numire a judecătorilor, chiar dacă o asemenea concluzie nu s-ar impune atunci când elementele menționate sunt avute în vedere în mod separat.

Sub această rezervă, printre elementele menționate de instanța de trimitere, se pot dovedi relevante pentru o asemenea apreciere de ansamblu următoarele împrejurări: în primul rând, împrejurarea că KRS nou-compus a fost constituit ca urmare a scurtării mandatului de patru ani în curs al membrilor care compuneau până în acel moment această entitate, în al doilea rând, împrejurarea că cei 15 membri ai KRS aleși dintre judecători sunt în prezent aleși de o ramură a puterii legislative dintre candidații care pot fi prezentați în special de grupuri de două mii de cetățeni sau de 25 de judecători, în timp ce, anterior, erau aleși de colegii lor, o astfel de reformă conducând la numiri care fac ca numărul membrilor KRS proveniți în mod direct din puterile politice sau aleși de acestea să ajungă la 23 din totalul de 25

de membri care compun acest organ, precum și, în al treilea rând, existența unor eventuale nereguli care ar fi putut vicia procesul de numire a anumitor membri ai KRS în noua sa compunere, evocate de instanța de trimitere și care, dacă este cazul, vor trebui verificate de aceasta.

În scopul acestei aprecieri de ansamblu, instanța de trimitere este de asemenea îndreptățită să țină cont de modul în care organul respectiv își îndeplinește misiunea constituțională de a asigura independența instanțelor și a judecătorilor și în care își exercită diversele competențe, în special dacă o face în așa fel încât să nască îndoieli referitoare la independența sa față de puterile legislativă și executivă.

Pe de altă parte, având în vedere faptul că, după cum reiese din dosarul de care dispune Curtea, deciziile Președintelui Republicii privind numirea judecătorilor la Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) nu pot face obiectul unui control juridic, revine instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă modul în care este definită, la articolul 44 alineatele 1 și 1a din Legea privind KRS, întinderea acțiunii care poate fi îndreptată împotriva unei rezoluții a KRS care cuprinde deciziile sale în ceea ce privește prezentarea unei propuneri de numire în funcția de judecător la această instanță permite să se asigure un control juridic efectiv al unor astfel de rezoluții, care să aibă ca obiect, cel puțin, verificarea inexistenței unui exces sau a unui abuz de putere, a unei erori de drept sau a unei erori vădite de apreciere (a se vedea în acest sens Curtea EDO, Hotărârea din 18 octombrie 2018, Thiam împotriva Franței, CE:ECHR:2018:1018JUD008001812, § 25 și 81).

Independent de această examinare a condițiilor în care au fost astfel numiți noii judecători ai Camerei Disciplinare și a rolului jucat de KRS în această privință, instanța de trimitere va putea de

asemenea, în scopul de a verifica dacă această entitate juridic și membrii care o compun îndeplinesc cerințele de independență și de imparțialitate care decurg din articolul 47 din cartă, să fie determinată să ia în considerare diverse alte elemente ce caracterizează mai direct entitatea menționată.

Aceasta este situația, în primul rând, în ceea ce privește împrejurarea evidențiată de instanța de trimitere, potrivit căreia unei astfel de entități i-a fost conferită în mod specific, în temeiul articolului 27 alineatul 1 din noua Lege privind Curtea Supremă, o competență exclusivă de a soluționa cauzele în materia dreptului muncii și a asigurărilor sociale și a pensionării judecătorilor Sąd Najwyższy (Curtea Supremă), care erau până atunci de competența instanțelor de drept comun.

Deși o astfel de împrejurare nu este determinantă ca atare, trebuie totuși amintit, în ceea ce privește în special litigiile privind pensionarea judecătorilor Sąd Najwyższy (Curtea Supremă), precum cele principale, că atribuirea lor Camerei Disciplinare a avut loc în paralel cu adoptarea, puternic contestată, a unor dispoziții din noua Lege privind Curtea Supremă care au prevăzut o reducere a vârstei de pensionare a judecătorilor Sąd Najwyższy (Curtea Supremă) și aplicarea acestei măsuri judecătorilor în funcție ai acestei instanțe și care au conferit Președintelui Republicii puterea discreționară de a prelungi exercitarea funcțiilor judiciare active de către judecătorii instanței menționate după împlinirea vârstei de pensionare nou-stabilită.

Or, trebuie amintit în această privință că, în Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme) (C-619/18, EU:C:2019:531), Curtea a constatat că, din cauza adoptării măsurilor menționate, Republica Polonă a adus atingere inamovibilității și independenței judecătorilor Sąd

Najwyższy (Curtea Supremă) și nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE.

În al doilea rând, trebuie de asemenea subliniată, într-un astfel de context, împrejurarea, evidențiată și de instanța de trimitere, potrivit căreia, în temeiul articolului 131 din noua Lege privind Curtea Supremă, Camera Disciplinară trebuie să fie compusă doar din judecători nou-numiți, cu excluderea, în consecință, a judecătorilor care erau deja în funcție în cadrul Sa_d Najwyższy (Curtea Supremă).

În al treilea rând, trebuie să se arate că, deși a fost instituită în calitate de cameră a Sa_d Najwyższy (Curtea Supremă), Camera Disciplinară, spre deosebire de celelalte camere care compun această instanță și astfel cum reiese în special din articolul 20 din noua Lege privind Curtea Supremă, pare să beneficieze de un grad de autonomie deosebit de mare în cadrul respectivei instanțe.

Deși fiecare dintre diferitele împrejurări evidențiate în prezenta hotărâre nu sunt, în mod cert, prin ele însele și luate în considerare în mod izolat, de natură să conducă la o punere la îndoială a independenței unei entități precum Camera Disciplinară, situația ar putea să fie diferită, în schimb, ca urmare a combinării lor, iar aceasta cu atât mai mult dacă examinarea sus-menționată în ceea ce privește KRS ar dezvălui o lipsă de independență a acestuia din urmă față de puterile legislativă și executivă.

Astfel, instanța de trimitere va fi chemată să aprecieze, ținând seama dacă este cazul de motivele sau de obiectivele specifice care ar fi invocate în fața sa pentru a încerca să justifice anumite măsuri în cauză, dacă combinarea elementelor menționate în prezenta hotărâre și a tuturor celorlalte împrejurări pertinente stabilite în mod

corespunzător de care ar urma să aibă cunoștință este de natură să dea naștere unor îndoieli legitime, în percepția justițabililor, referitoare la impenetrabilitatea Camerei Disciplinare în privința unor elemente exterioare și în special a unor influențe directe sau indirecte ale puterilor legislative și executive, și referitoare la neutralitatea sa în raport cu interesele care se înfruntă și, astfel, poate să conducă la o lipsă a aparenței de independență sau de imparțialitate a entității menționate de natură să aducă atingere încrederii pe care justiția trebuie să o inspire acestor justițabili într-o societate democratică.

În cazul în care instanța menționată ar ajunge la concluzia că aceasta este situația, ar rezulta că o asemenea entitate nu ar îndeplini cerințele care decurg din articolul 47 din cartă și din articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2000/78, întrucât nu constituie o instanță independentă și imparțială, în sensul primei dintre aceste dispoziții.

Într-o astfel de ipoteză, instanța de trimitere solicită de asemenea să se stabilească dacă principiul supremației dreptului Uniunii îi impune să înlăture dispozițiile naționale care conferă entității menționate competența judiciară de a judeca litigiile principale.

Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie amintit că dreptul Uniunii se caracterizează prin faptul că este izvorât dintr-o sursă independentă, constituită de tratate, prin supremația sa în raport cu dreptul statelor membre, precum și prin efectul direct al unei întregi serii de dispoziții aplicabile statelor membre și resortisanților acestora. Asemenea caracteristici esențiale ale dreptului Uniunii au dat naștere unei rețele structurate de principii, de norme și de relații juridice mutual interdependente care leagă, reciproc, Uniunea însăși și statele sale membre, precum și statele membre între ele [Avizul 1/17 (Acordul

CETA UE-Canada) din 30 aprilie 2019, EU:C:2019:341, punctul 109 și jurisprudența citată].

Principiul supremației dreptului Uniunii consacră prevalența dreptului Uniunii asupra dreptului statelor membre (Hotărârea din 24 iunie 2019, Pop³awski, C-573/17, EU:C:2019:530, punctul 53 și jurisprudența citată).

Acest principiu impune, prin urmare, tuturor entităților statelor membre să dea efect deplin diferitor norme ale Uniunii, întrucât dreptul statelor membre nu poate afecta efectul recunoscut acestor diferite norme pe teritoriul statelor menționate (Hotărârea din 24 iunie 2019, Pop³awski, C-573/17, EU:C:2019:530, punctul 54 și jurisprudența citată).

În această privință, trebuie amintit printre altele că principiul interpretării conforme a dreptului intern, potrivit căruia instanța națională este obligată, în măsura posibilului, să dea dreptului intern o interpretare conformă cu cerințele dreptului Uniunii, este inerent sistemului tratatelor, în măsura în care permite instanței naționale să asigure, în cadrul competențelor sale, deplina eficacitate a dreptului Uniunii atunci când judecă litigiul cu care este sesizată (Hotărârea din 24 iunie 2019, Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, punctul 55 și jurisprudența citată).

Tot în temeiul principiului supremației, în cazul în care nu poate să procedeze la o interpretare a reglementării naționale care să fie conformă cu cerințele dreptului Uniunii, instanța națională însărcinată cu aplicarea, în cadrul competenței proprii, a dispozițiilor dreptului Uniunii are obligația de a asigura efectul deplin al acestora, lăsând, la nevoie, neaplicată, din oficiu, orice dispoziție contrară a legislației naționale, chiar ulterioară, fără să solicite și fără să aștepte eliminarea prealabilă a acesteia pe cale legislativă sau prin orice alt procedeu constituțional (Hotărârea din 24 iunie 2019, Pop³awski,

C-573/17, EU:C:2019:530, punctul 58 și jurisprudența citată).

În această privință, orice instanță națională, sesizată în cadrul competenței sale, are, în calitate de organ al unui stat membru, mai precis obligația de a lăsa neaplicată orice dispoziție națională contrară unei dispoziții de drept al Uniunii care este de efect direct în litigiul cu care este sesizată (Hotărârea din 24 iunie 2019, Popławski, C-573/17, EU:C:2019:530, punctul 61 și jurisprudența citată).

În ceea ce privește articolul 47 din cartă, din jurisprudența Curții reiese că dispoziția menționată este suficientă în sine și nu trebuie să fie precizată prin dispoziții ale dreptului Uniunii sau ale dreptului național pentru a conferi particularilor un drept care să poată fi invocat ca atare (Hotărârea din 17 aprilie 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, punctul 78, și Hotărârea din 29 iulie 2019, Torubarov, C-556/17, EU:C:2019:626, punctul 56).

Situația este aceeași în ceea ce privește articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2000/78, din moment ce, astfel cum s-a amintit la punctul 80 din prezenta hotărâre, prin faptul că prevede că statele membre se asigură că orice persoană care se consideră lezată de nerespectarea, în privința sa, a principiului egalității de tratament prevăzut de această directivă poate să își valorifice drepturile, dispoziția menționată reafirmă în mod expres dreptul la o cale de atac efectivă în domeniul în discuție. Astfel, prin punerea în aplicare a Directivei 2000/78, statele membre sunt obligate să respecte articolul 47 din cartă, iar caracteristicile căii de atac prevăzute la articolul 9 alineatul (1) din directiva menționată trebuie astfel să fie stabilite în conformitate cu articolul 47 menționat (a se vedea prin analogie Hotărârea din 29 iulie 2019, Torubarov, C-556/17, EU:C:2019:626, punctele 55 și 56).

În consecință, în ipoteza vizată în prezenta hotărâre, instanța națională este

ținută să asigure, în cadrul competențelor sale, protecția juridică ce decurge pentru justițiabili din articolul 47 din cartă și din articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2000/78 și să garanteze efectul deplin al acestor articole, lăsând neaplicată, dacă este necesar, orice dispoziție de drept intern contrară (a se vedea în acest sens Hotărârea din 17 aprilie 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, punctul 79).

Or, o dispoziție națională care ar conferi o competență exclusivă pentru a soluționa un litigiu în care un justițiabil invocă, precum în speță, o încălcare a drepturilor care decurg din normele dreptului Uniunii unei anumite instanțe care nu îndeplinește cerințele de independență și de imparțialitate care decurg din articolul 47 din cartă ar priva persoana interesată de orice cale de atac efectivă, în sensul acestui articol și al articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2000/78, și nu ar respecta conținutul esențial al dreptului la o cale de atac efectivă consacrat la articolul 47 din cartă (a se vedea prin analogie Hotărârea din 29 iulie 2019, Torubarov, C-556/17, EU:C:2019:626, punctul 72).

În consecință, în cazul în care rezultă că o dispoziție națională rezervă competența de a soluționa un litigiu, precum cele principale, unei instanțe care nu îndeplinește cerințele de independență sau de imparțialitate impuse în temeiul dreptului Uniunii, în special al articolului 47 din cartă, o altă instanță sesizată cu un astfel de litigiu are obligația, în vederea garantării unei protecții juridictionale efective, în sensul articolului 47 menționat, și în conformitate cu principiul cooperării loiale consacrat la articolul 4 alineatul (3) TUE, să lase neaplicată dispoziția națională respectivă, astfel încât acest litigiu să poată fi soluționat de o instanță care îndeplinește aceleași cerințe și care ar fi competentă în domeniul în cauză dacă respectiva

dispoziție nu ar împiedica acest lucru, și anume, în general, instanța care era competentă, în conformitate cu legislația în vigoare, înainte să intervină modificarea legislativă care a atribuit această competență instanței care nu respectă cerințele menționate (a se vedea prin analogie Hotărârea din 22 mai 2003, Connect Austria, C-462/99, EU:C:2003:297, punctul 42, precum și Hotărârea din 2 iunie 2005, Koppensteiner, C-15/04, EU:C:2005:345, punctele 32-39).

În ceea ce privește, pe de altă parte, articolele 2 și 19 TUE, dispoziții la care se referă și întrebările adresate Curții de instanța de trimitere, trebuie amintit că articolul 19 TUE, care concretizează valoarea statului de drept afirmată la articolul 2 TUE, încredințează instanțelor naționale și Curții obligația de a garanta deplina aplicare a dreptului Uniunii în toate statele membre, precum și protecția jurisdicțională a drepturilor conferite justițiabililor de dreptul menționat [Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), C-619/18, EU:C:2019:531, punctul 47 și jurisprudența citată].

Or, principiul protecției jurisdicționale efective a drepturilor conferite justițiabililor de dreptul Uniunii, la care se referă articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE, constituie un principiu general al dreptului Uniunii care, în prezent, este afirmat la articolul 47 din cartă, astfel încât prima dintre aceste dispoziții impune tuturor statelor membre să stabilească căile de atac necesare pentru a asigura, în domeniile reglementate de dreptul Uniunii, o protecție jurisdicțională efectivă, în special în sensul celei de a doua dispoziții menționate [a se vedea în acest sens Hotărârea din 24 iunie 2019, Comisia/Polonia (Independența Curții Supreme), C-619/18, EU:C:2019:531, punctele 49 și 54, precum și jurisprudența citată].

În aceste condiții, nu este necesară o examinare separată a articolului 2 și a

articolului 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE, care nu ar putea decât să confirme concluzia enunțată în prezenta hotărâre, pentru a răspunde la întrebările instanței de trimitere și pentru soluționarea litigiilor cu care este sesizată.

În sfârșit, Curtea nu trebuie în speță nici să interpreteze articolul 267 TFUE, menționat de asemenea de instanța de trimitere în întrebările sale. Astfel, în decizia de trimitere, această instanță nu a furnizat nicio explicație cu privire la motivele pentru care o interpretare a acestui articol s-ar putea dovedi pertinentă pentru soluționarea aspectelor asupra cărora este chemată să se pronunțe în litigiile principale. În plus și în orice caz, rezultă că interpretarea articolului 47 din cartă și a articolului 9 alineatul (1) din Directiva 2000/78, care a fost efectuată în prezenta hotărâre, este suficientă pentru a oferi un răspuns de natură să lămurească instanța menționată în perspectiva deciziilor pe care este chemată să le adopte în litigiile respective.

Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la cea de a doua și la cea de a treia întrebare adresate în cauzele C-624/18 și C-625/18 după cum urmează:

– Articolul 47 din cartă și articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2000/78 trebuie interpretate în sensul că se opun ca litigii privind aplicarea dreptului Uniunii să poată intra în competența exclusivă a unei entități care nu constituie o instanță independentă și imparțială în sensul primei dintre aceste dispoziții. Aceasta este situația în cazul în care condițiile obiective în care a fost creată entitatea respectivă și caracteristicile acesteia, precum și modul în care membrii săi au fost numiți sunt de natură să dea naștere unor îndoieli legitime, în percepția justițiabililor, referitoare la impene-trabilitatea acestei entități în privința unor elemente exterioare, în special a unor influențe directe sau indirecte ale puterilor

legislativă și executivă, și la neutralitatea sa în raport cu interesele care se înfruntă și, astfel, pot conduce la o lipsă a aparenței de independență sau de imparțialitate a entității menționate care să fie de natură să aducă atingere încrederii pe care justiția trebuie să o inspire acestor justițiabili într-o societate democratică. Revine instanței de trimitere sarcina de a stabili, ținând seama de toate elementele relevante de care dispune, dacă aceasta este situația în ceea ce privește o entitate precum Camera Disciplinară a Sąd Najwyższy (Curtea Supremă).

– Într-o asemenea ipoteză, principiul supremației dreptului Uniunii trebuie interpretat în sensul că impune instanței de trimitere să lase neaplicată dispoziția din dreptul național care conferă competența de a soluționa litigiile principale entității menționate, astfel încât acestea să poată fi judecate de o instanță care îndeplinește cerințele de independență și de imparțialitate sus-menționate și care ar fi competentă în domeniul în cauză dacă dispoziția respectivă nu ar împiedica acest lucru.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

1) Nu mai este necesar să se răspundă la întrebările adresate de Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (Camera pentru litigii de muncă și asigurări sociale) a Sąd Najwyższy (Curtea Supremă, Polonia) în cauza C-585/18 și nici la prima întrebare adresată de aceeași instanță în cauzele C-624/18 și C-625/18.

2) Trebuie să se răspundă la a doua și la a treia întrebare adresate în cauzele C-624/18 și C-625/18 după cum urmează:

Articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și articolul 9 alineatul (1) din Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru

general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă trebuie interpretate în sensul că se opun ca litigiile privind aplicarea dreptului Uniunii să poată intra în competența exclusivă a unei entități care nu constituie o instanță independentă și imparțială, în sensul primei dintre aceste dispoziții. Aceasta este situația în cazul în care condițiile obiective în care a fost creată entitatea respectivă și caracteristicile acesteia, precum și modul în care membrii săi au fost numiți sunt de natură să dea naștere unor îndoieli legitime, în percepția justițiabililor, referitoare la impenetrabilitatea acestei entități în privința unor elemente exterioare, în special a unor influențe directe sau indirecte ale puterilor legislativă și executivă, și la neutralitatea sa în raport cu interesele care se înfruntă și, astfel, pot conduce la o lipsă a aparenței de independență sau de imparțialitate a entității

menționate care să fie de natură să aducă atingere încrederii pe care justiția trebuie să o inspire acestor justițiabili într-o societate democratică. Revine instanței de trimitere sarcina de a stabili, ținând seama de toate elementele relevante de care dispune, dacă aceasta este situația în ceea ce privește o entitate precum Camera Disciplinară a Sąd Najwyższy (Curtea Supremă).

Într-o asemenea ipoteză, principiul supremației dreptului Uniunii trebuie interpretat în sensul că impune instanței de trimitere să lase neaplicată dispoziția din dreptul național care conferă competența de a soluționa litigiile principale entității menționate, astfel încât acestea să poată fi judecate de o instanță care îndeplinește cerințele de independență și de imparțialitate sus-menționate și care ar fi competentă în domeniul în cauză dacă dispoziția respectivă nu ar împiedica acest lucru.

2. Protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal. Administrator al unui site internet care a inclus în acesta un modul social care permite ca datele cu caracter personal ale vizitatorului acestui site să îi fie comunicate furnizorului modulului menționat. Luarea în considerare a interesului administratorului site-ului internet sau a celui al furnizorului modulului social

(Cauza C-40/17, *Fashion ID*, Hotărârea din 29 iulie 2019)

Administratorul unui site internet echipat cu butonul „îmi place” al Facebook poate fi operator, împreună cu Facebook, în privința colectării și a transmiterii către Facebook a datelor cu caracter personal ale vizitatorilor site-ului său. În schimb, acesta nu este, în principiu, operator în ceea ce privește prelucrarea ulterioară a acestor date de către Facebook singur.

Fashion ID, întreprindere care comercializează online articole de modă, a inserat pe site-ul său internet modulul social „îmi place” al rețelei sociale

Facebook (denumit în continuare „butonul «îmi place» al Facebook”).

Din decizia de trimitere reiese că o caracteristică specifică internetului este că permite browser-ului vizitatorului unui site internet să prezinte conținuturi din diferite surse. Astfel, de exemplu, fotografiile, videoclipurile, știrile, precum și butonul „îmi place” al Facebook pot fi legate de un site internet și să figureze pe acesta. În cazul în care administratorul unui site internet dorește să insereze un astfel de conținut extern, el include pe pagina sa de internet un link către

conținutul extern. Când browser-ul vizitatorului site-ului menționat deschide acest link, acesta solicită conținutul extern și îl introduce în locul dorit al afișajului site-ului. În acest scop, browser-ul comunică serverului furnizorului extern adresa IP a computerului vizitatorului menționat, precum și datele tehnice ale browser-ului pentru ca serverul să poată determina formatul în care conținutul este livrat la această adresă. Browser-ul comunică în plus informații cu privire la conținutul dorit. Administratorul unui site internet care propune un conținut extern integrându-l pe acest site nu poate determina datele pe care browser-ul le transmite și nici ce face furnizorul extern cu aceste date, în special dacă acesta decide să le stocheze sau să le exploateze.

În ceea ce privește, în special, butonul „îmi place” al Facebook, din decizia de trimitere pare să reiasă că, atunci când un vizitator consultă site-ul internet al Fashion ID, date cu caracter personal ale acestui vizitator sunt, ca urmare a faptului că acest site integrează butonul menționat, transmise societății Facebook Ireland. Se pare că această transmitere se efectuează fără ca vizitatorul menționat să fie conștient de ea și indiferent dacă acesta este membru al rețelei Facebook sau a clicat pe butonul „îmi place” al Facebook.

Verbraucherzentrale NRW, asociație de utilitate publică pentru apărarea intereselor consumatorilor, reproșează societății Fashion ID că a transmis societății Facebook Ireland date cu caracter personal aparținând vizitatorilor site-ului său internet, pe de o parte, fără consimțământul acestora din urmă și, pe de altă parte, cu încălcarea obligațiilor de informare prevăzute de dispozițiile referitoare la protecția datelor personale.

Verbraucherzentrale NRW a introdus o acțiune în încetare la Landgericht Düsseldorf (Tribunalul Regional din

Düsseldorf, Germania) împotriva societății Fashion ID pentru ca aceasta din urmă să pună capăt acestei practici.

Prin decizia din 9 martie 2016, Landgericht Düsseldorf (Tribunalul Regional din Düsseldorf) a admis în parte cererile Verbraucherzentrale NRW, după ce i-a recunoscut acesteia calitatea procesuală activă în temeiul articolului 8 alineatul (3) punctul 3 din UWG.

Fashion ID a atacat această decizie la Oberlandesgericht Düsseldorf (Tribunalul Regional Superior din Düsseldorf, Germania), instanța de trimitere. Facebook Ireland a intervenit în acest apel în susținerea Fashion ID. Verbraucherzentrale NRW a formulat, la rândul său, un apel incident prin care solicită extinderea condamnării societății Fashion ID pronunțate în primă instanță.

În fața instanței de trimitere, Fashion ID susține că decizia Landgericht Düsseldorf (Tribunalul Regional din Düsseldorf) nu este compatibilă cu Directiva 95/46.

Pe de o parte, Fashion ID pretinde că articolele 22-24 din directiva menționată nu preconizează căi de atac decât în favoarea persoanelor vizate de prelucrarea datelor cu caracter personal și a autorităților competente. În consecință, acțiunea în justiție formulată de Verbraucherzentrale NRW nu ar fi admisibilă din cauza faptului că această asociație nu are calitate procesuală activă în cadrul Directivei 95/46.

Pe de altă parte, Fashion ID consideră că Landgericht Düsseldorf (Tribunalul Regional din Düsseldorf) a reținut în mod eronat că ea era operator, în sensul articolului 2 litera (d) din Directiva 95/46, în măsura în care nu are nicio influență asupra datelor transmise de browser-ul vizitatorului site-ului său internet și nici, eventual, asupra modului în care Facebook Ireland le va utiliza.

Instanța de trimitere are, mai întâi, îndoieli în privința faptului dacă Directiva

95/46 autorizează asociațiile de utilitate publică să exercite o acțiune în justiție pentru apărarea intereselor persoanelor vătămate. Aceasta este de părere că articolul 24 din această directivă nu împiedică asociațiile să stea în judecată din moment ce, potrivit acestui articol, statele membre adoptă „măsuri adecvate” pentru a asigura aplicarea integrală a directivei menționate. Astfel, instanța de trimitere consideră că o reglementare națională care permite asociațiilor să introducă acțiuni în justiție în interesul consumatorilor ar putea constitui o asemenea măsură adecvată.

Instanța menționată arată, în această privință, că articolul 80 alineatul (2) din Regulamentul 2016/679, care a abrogat și înlocuit Directiva 95/46, autorizează expres acțiunea în justiție introdusă de o asemenea asociație, ceea ce ar tinde să confirme că această din urmă directivă nu se opune unei asemenea acțiuni.

Aceasta se întreabă, pe de altă parte, dacă administratorul unui site internet precum Fashion ID, care integrează în acest site un modul social care permite colectarea de date cu caracter personal, poate fi considerat operator, în sensul articolului 2 litera (d) din Directiva 95/46, în condițiile în care acesta nu are nicio influență asupra prelucrării datelor transmise furnizorului modulului respectiv. Instanța de trimitere face referire în această privință la cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 5 iunie 2018, *Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein* (C-210/16, EU:C:2018:388), care privea o întrebare similară.

În subsidiar, în cazul în care Fashion ID nu ar trebui considerată operator, instanța de trimitere se întreabă dacă această directivă reglementează în mod exhaustiv noțiunea menționată, astfel încât ea se opune unei reglementări naționale care prevede răspunderea civilă pentru fapta unui terț în cazul încălcării dreptului la protecția datelor. Astfel,

instanța de trimitere afirmă că ar fi posibil să se aibă în vedere răspunderea Fashion ID în temeiul acestui drept național, în calitate de „perturbator” („*Störer*”).

În cazul în care Fashion ID ar trebui considerată operator sau ar răspunde, în orice caz, în calitate de „perturbator”, de eventualele încălcări ale protecției datelor săvârșite de Facebook Ireland, instanța de trimitere ridică problema dacă prelucrarea datelor cu caracter personal în discuție în litigiul principal este legitimă și dacă obligația de a informa persoana vizată în temeiul articolului 10 din Directiva 95/46 revine societății Fashion ID sau societății Facebook Ireland.

Astfel, pe de o parte, având în vedere condițiile legitimității prelucrării datelor, astfel cum sunt prevăzute la articolul 7 litera (f) din Directiva 95/46, instanța de trimitere se întreabă dacă, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, trebuie luat în considerare interesul legitim al administratorului site-ului internet sau cel al furnizorului modulului social.

Pe de altă parte, instanța menționată se întreabă cui revin obligațiile de obținere a consimțământului și de informare a persoanelor vizate de prelucrarea datelor cu caracter personal într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal. Instanța de trimitere consideră că aspectul de a ști cui îi revine obligația de a informa persoanele vizate, astfel cum este prevăzută la articolul 10 din Directiva 95/46, are o importanță deosebită, întrucât orice inserare de conținuturi externe pe un site internet conduce, în principiu, la o prelucrare de date cu caracter personal, ale cărei întindere și scop nu sunt însă cunoscute de cel care efectuează inserarea acestui conținut, și anume administratorul site-ului internet respectiv. El nu ar putea, din acest motiv, să ofere informația datorată, dacă este obligat să o facă, astfel încât a impune acestui administrator obligația de a

informa persoana vizată ar conduce în practică la interzicerea inserării de conținuturi externe.

În aceste condiții, Oberlandesgericht Düsseldorf (Tribunalul Regional Superior din Düsseldorf) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Dispozițiile articolelor 22, 23 și 24 din Directiva [95/46] se opun unei reglementări naționale care, pe lângă dreptul de intervenție al autorităților de protecție a datelor și căile de atac ale persoanei afectate, recunoaște, în cazul unei încălcări, asociațiilor fără scop lucrativ de protecție a intereselor consumatorilor dreptul la acțiune împotriva autorului încălcării?

În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare:

2) Într-un caz precum cel din speță, în care o persoană inserează un cod de programare în site-ul său internet care permite browser-ului utilizatorului să solicite conținuturi de la un terț și să transmită în acest scop date cu caracter personal către acest terț, persoana care inserează codul este «operator» în sensul articolului 2 litera (d) din Directiva [95/46], în cazul în care această persoană nu poate influența ea însăși respectiva operațiune de prelucrare a datelor?

3) În cazul unui răspuns negativ la cea de a doua întrebare: articolul 2 litera (d) din Directiva [95/46] trebuie interpretat în sensul că reglementează exhaustiv răspunderea în așa fel încât se opune introducerii unei acțiuni civile împotriva unui terț care, cu toate că nu este «operator», este la originea operațiunii de prelucrare a datelor fără să o influențeze?

4) Cui îi aparțin «interesele legitime» care trebuie luate în considerare într-o situație precum cea din speță în cadrul unei examinări comparative a intereselor conform articolului 7 litera (f) din Directiva [95/46]? Trebuie luat în considerare interesul privind inserarea conținuturilor unor terți sau interesul terțului?

5) Cui trebuie să îi fie dat consimțământul prevăzut la articolul 7 litera (a) și la articolul 2 litera (h) din Directiva [95/46] într-o situație precum cea din speță?

6) Obligația de informare a persoanei vizate, prevăzută la articolul 10 din Directiva [95/46], revine, într-o situație precum cea din speță, și administratorului site-ului internet care a inserat conținutul unui terț, determinând astfel prelucrarea datelor cu caracter personal de către un terț?”

Cu privire la întrebările preliminare Cu privire la prima întrebare

Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolele 22-24 din Directiva 95/46 trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale care permite asociațiilor pentru apărarea intereselor consumatorilor să introducă acțiuni în justiție împotriva autorului prezumat al unei atingeri aduse protecției datelor cu caracter personal.

Cu titlu introductiv, trebuie amintit că, potrivit articolului 22 din Directiva 95/46, statele membre prevăd dreptul oricărei persoane la o cale atac în justiție în caz de încălcare a drepturilor garantate prin dreptul intern aplicabil prelucrării în cauză.

Articolul 28 alineatul (3) al treilea paragraf din Directiva 95/46 prevede că o autoritate de supraveghere investită, conform articolului 28 alineatul (1) din această directivă, cu supravegherea aplicării, pe teritoriul statului membru în cauză, a dispozițiilor adoptate de acesta în temeiul directivei menționate are, printre altele, competența de a acționa în justiție în cazul încălcării dispozițiilor de drept intern adoptate în temeiul aceleiași directive sau de a sesiza autoritățile judecătorești cu privire la aceste încălcări.

În ceea ce privește articolul 28 alineatul (4) din Directiva 95/46, acesta prevede că o autoritate de supraveghere poate fi sesizată de orice asociație care

reprezintă o persoană vizată, în sensul articolului 2 litera (a) din această directivă, cu o cerere de protecție a drepturilor și libertăților sale în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal.

Cu toate acestea, nicio dispoziție a directivei menționate nu impune statelor membre obligația de a prevedea – și nici nu le abilitază expres să prevadă – în dreptul lor național posibilitatea unei asociații de a reprezenta în justiție o asemenea persoană sau de a formula din proprie inițiativă o acțiune în justiție împotriva autorului prezumat al unei atingeri aduse protecției datelor cu caracter personal.

Din aceasta nu rezultă însă că Directiva 95/46 se opune unei reglementări naționale care permite asociației pentru apărarea intereselor consumatorilor să acționeze în justiție împotriva autorului prezumat al unei asemenea atingeri.

Astfel, în temeiul articolului 288 al treilea paragraf TFUE, statele membre au obligația să asigure efectul deplin al unei directive cu ocazia transpunerii acesteia, dispunând în același timp de o marjă de apreciere considerabilă în alegerea căilor și a mijloacelor destinate să asigure punerea sa în aplicare. Această libertate nu afectează obligația fiecăruia dintre statele membre destinate de a adopta toate măsurile necesare pentru a asigura efectul deplin al directivei vizate, conform obiectivului pe care aceasta îl urmărește (Hotărârea din 6 octombrie 2010, Base și alții, C-389/08, EU:C:2010:584, punctele 24 și 25, precum și Hotărârea din 22 februarie 2018, Porras Guisado, C-103/16, EU:C:2018:99, punctul 57).

În această privință, trebuie amintit că unul dintre obiectivele fundamentale ale Directivei 95/46 este de a asigura protejarea eficientă și completă a drepturilor și a libertăților fundamentale ale persoanei și în special a dreptului la viața privată în ceea ce privește

prelucrarea datelor cu caracter personal (a se vedea în acest sens Hotărârea din 13 mai 2014, Google Spain și Google, C-131/12, EU:C:2014:317, punctul 53, precum și Hotărârea din 27 septembrie 2017, Puškár, C-73/16, EU:C:2017:725, punctul 38). Considerentul (10) al acesteia precizează că apropierea legislațiilor naționale aplicabile în materie nu trebuie să aibă ca rezultat scăderea protecției pe care o oferă, ci trebuie, dimpotrivă, să încerce să asigure un nivel înalt de protecție în Uniune (Hotărârea din 6 noiembrie 2003, Lindqvist, C-101/01, EU:C:2003:596, punctul 95, Hotărârea din 16 decembrie 2008, Huber, C-524/06, EU:C:2008:724, punctul 50, și Hotărârea din 24 noiembrie 2011, Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito, C-468/10 și C-469/10, EU:C:2011:777, punctul 28).

Or, prevederea de către un stat membru în legislația sa națională a posibilității unei asociații pentru apărarea intereselor consumatorilor de a introduce o acțiune în justiție împotriva autorului prezumat al unei atingeri aduse protecției datelor cu caracter personal nu este nicidecum de natură să dăuneze obiectivelor acesteia, ci contribuie, dimpotrivă, la realizarea acestor obiective.

Fashion ID și Facebook Ireland susțin însă că, în măsura în care Directiva 95/46 a procedat la o armonizare completă a dispozițiilor naționale referitoare la protecția datelor, ar fi exclusă orice acțiune în justiție neprevăzută expres de aceasta. Or, articolele 22, 23 și 28 din Directiva 95/46 s-ar limita la a prevedea acțiunea persoanelor vizate și pe cea a autorităților de supraveghere a protecției datelor.

Această argumentație nu poate fi însă reținută.

Este cert că Directiva 95/46 realizează o armonizare a legislațiilor naționale referitoare la protecția datelor cu caracter personal care este, în principiu, completă

(a se vedea în acest sens Hotărârea din 24 noiembrie 2011, Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito, C-468/10 și C-469/10, EU:C:2011:777, punctul 29, și Hotărârea din 7 noiembrie 2013, IPI, C-473/12, EU:C:2013:715, punctul 31).

Curtea a considerat astfel că articolul 7 din directiva menționată prevede o listă exhaustivă și limitativă de cazuri în care o prelucrare de date cu caracter personal poate fi considerată legitimă și că statele membre nu pot nici să adauge principii noi privind legitimarea prelucrărilor de date cu caracter personal la acest articol, nici să prevadă cerințe suplimentare care să modifice conținutul unuia dintre cele șase principii prevăzute la articolul menționat (Hotărârea din 24 noiembrie 2011, Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito, C-468/10 și C-469/10, EU:C:2011:777, punctele 30 și 32, precum și Hotărârea din 19 octombrie 2016, Breyer, C-582/14, EU:C:2016:779, punctul 57).

Curtea a precizat însă de asemenea că Directiva 95/46 cuprinde norme care sunt relativ generale din moment ce ea trebuie să se aplice unui număr mare de situații foarte diverse. Aceste norme se caracterizează printr-o anumită suplețe și lasă în multe cazuri statelor membre sarcina de a stabili detaliile sau de a alege dintre opțiuni, astfel încât statele membre dispun în multe privințe de o marjă de manevră în vederea transpunerii directivei menționate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 6 noiembrie 2003, Lindqvist, C-101/01, EU:C:2003:596, punctele 83, 84 și 97, precum și Hotărârea din 24 noiembrie 2011, Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito, C-468/10 și C-469/10, EU:C:2011:777, punctul 35).

Astfel stau lucrurile cu articolele 22-24 din Directiva 95/46, care, după cum a arătat domnul avocat general la punctul 42 din concluziile sale, sunt formulate în

termeni generali și nu efectuează o armonizare exhaustivă a dispozițiilor naționale referitoare la căile de atac în justiție susceptibile să fie inițiate împotriva autorului prezumat al unei atingeri aduse protecției datelor cu caracter personal (a se vedea prin analogie Hotărârea din 26 octombrie 2017, I, C-195/16, EU:C:2017:815, punctele 57 și 58).

În special, deși articolul 22 din această directivă obligă statele membre să prevadă dreptul oricărei persoane la o cale de atac în justiție în caz de încălcare a drepturilor garantate prin dreptul intern aplicabil prelucrării datelor cu caracter personal în cauză, directiva menționată nu conține totuși nicio dispoziție care să reglementeze în mod specific condițiile în care această cale de atac poate fi exercitată (a se vedea în acest sens Hotărârea din 27 septembrie 2017, Puškár, C-73/16, EU:C:2017:725, punctele 54 și 55).

În plus, articolul 24 din Directiva 95/46 prevede că statele membre adoptă „măsurile adecvate” pentru a asigura aplicarea integrală a dispozițiilor acestei directive, fără a defini asemenea măsuri. Or, prevederea posibilității unei asociații pentru apărarea intereselor consumatorilor de a introduce o acțiune în justiție împotriva autorului prezumat al unei atingeri aduse protecției datelor cu caracter personal pare să constituie o măsură adecvată, în sensul acestei dispoziții, care contribuie, astfel cum s-a arătat la punctul 51 din prezenta hotărâre, la realizarea obiectivelor directivei menționate, conform jurisprudenței Curții (a se vedea în această privință Hotărârea din 6 noiembrie 2003, Lindqvist, C-101/01, EU:C:2003:596, punctul 97).

Pe de altă parte, contrar celor pretinse de Fashion ID, prevederea de către un stat membru a unei asemenea posibilități în legislația sa națională nu pare să fie de natură să aducă atingere independenței cu care autoritățile de suprave-

ghere trebuie să își desfășoare misiunile cu care sunt investite în conformitate cu cerințele prevăzute la articolul 28 din Directiva 95/46, în măsura în care această posibilitate nu poate afecta nici libertatea de decizie a acestor autorități de supraveghere, nici libertatea lor de acțiune.

În plus, deși este adevărat că Directiva 95/46 nu se numără printre actele enumerate în anexa I la Directiva 2009/22, nu este mai puțin adevărat că, potrivit articolului 7 din această directivă, ea nu a realizat o armonizare exhaustivă în această privință.

În sfârșit, faptul că Regulamentul 2016/679, care a abrogat și a înlocuit Directiva 95/46 și care se aplică de la 25 mai 2018, autorizează expres, la articolul 80 alineatul (2), statele membre să permită asociațiilor pentru apărarea intereselor consumatorilor să acționeze în justiție împotriva autorului prezumat al unei atingeri aduse protecției datelor cu caracter personal nu înseamnă nicidecum că statele membre nu le puteau conferi acest drept sub imperiul Directivei 95/46, ci confirmă, dimpotrivă, că interpretarea acesteia reținută în prezenta hotărâre reflectă voința legiuitorului Uniunii.

Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la prima întrebare că articolele 22-24 din Directiva 95/46 trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale care permite asociațiilor pentru apărarea intereselor consumatorilor să introducă acțiuni în justiție împotriva autorului prezumat al unei atingeri aduse protecției datelor cu caracter personal.

Cu privire la a doua întrebare

Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă administratorul unui site internet precum Fashion ID, care inserează pe site-ul menționat un modul social care permite

browser-ului vizitatorului acestui site să solicite conținuturi de la furnizorul modulului menționat și să transmită în acest scop acestui furnizor date cu caracter personal ale vizitatorului, poate fi considerat operator, în sensul articolului 2 litera (d) din Directiva 95/46, în condițiile în care acest administrator nu are nicio influență asupra prelucrării datelor astfel transmise furnizorului menționat.

În această privință, trebuie amintit că, potrivit obiectivului urmărit de Directiva 95/46, de garantare a unui nivel ridicat de protecție a drepturilor și a libertăților fundamentale ale persoanelor fizice, în special a dreptului la viață privată, în privința prelucrării datelor cu caracter personal, articolul 2 litera (d) din această directivă definește în mod larg noțiunea de „operator” ca vizând persoana fizică sau juridică, autoritatea publică, agenția sau orice alt organism care, singur sau împreună cu altele, stabilește scopurile și mijloacele de prelucrare a datelor cu caracter personal (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2018, *Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein*, C-210/16, EU:C:2018:388, punctele 26 și 27).

Astfel, după cum Curtea a statuat deja, obiectivul acestei dispoziții este asigurarea, printr-o definiție largă a noțiunii de „operator”, a unei protecții eficiente și complete a persoanelor în cauză (Hotărârea din 13 mai 2014, *Google Spain și Google*, C-131/12, EU:C:2014:317, punctul 34, precum și Hotărârea din 5 iunie 2018, *Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein*, C-210/16, EU:C:2018:388, punctul 28).

În plus, de vreme ce, astfel cum prevede expres articolul 2 litera (d) din Directiva 95/46, noțiunea de „operator” vizează organismul care, „singur sau împreună cu altele”, stabilește scopurile și mijloacele de prelucrare a datelor cu caracter personal, această noțiune nu face trimitere în mod necesar la un

organism unic și poate privi mai mulți actori care participă la această prelucrare, fiecare dintre ei fiind în acest caz supus dispozițiilor aplicabile în materie de protecție a datelor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2018, *Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein*, C-210/16, EU:C:2018:388, punctul 29, și Hotărârea din 10 iulie 2018, *Jehovan todistajat*, C-25/17, EU:C:2018:551, punctul 65).

Curtea a considerat de asemenea că o persoană fizică sau juridică ce influențează, în scopuri proprii, prelucrarea datelor cu caracter personal și participă, ca urmare a acestui fapt, la stabilirea scopurilor și a mijloacelor prelucrării respective poate fi considerată operator în sensul articolului 2 litera (d) din Directiva 95/46 (Hotărârea din 10 iulie 2018, *Jehovan todistajat*, C-25/17, EU:C:2018:551, punctul 68).

Pe de altă parte, responsabilitatea comună a mai multor actori pentru aceeași prelucrare, în temeiul acestei dispoziții, nu presupune ca fiecare dintre aceștia să aibă acces la datele cu caracter personal vizate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2018, *Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein*, C-210/16, EU:C:2018:388, punctul 38, și Hotărârea din 10 iulie 2018, *Jehovan todistajat*, C-25/17, EU:C:2018:551, punctul 69).

În aceste condiții, întrucât obiectivul articolului 2 litera (d) din Directiva 95/46 este asigurarea, printr-o definiție largă a noțiunii de „operator”, a unei protecții eficiente și complete a persoanelor în cauză, existența unei responsabilități comune nu înseamnă în mod necesar o răspundere echivalentă a diferitor actori pentru aceeași prelucrare a datelor cu caracter personal. Dimpotrivă, acești actori pot fi implicați în diferite stadii ale acestei prelucrări și în diferite grade, astfel încât nivelul de răspundere a fiecăruia dintre ei trebuie să fie evaluat ținând

seama de toate împrejurările pertinente ale speței (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 iulie 2018, *Jehovan todistajat*, C-25/17, EU:C:2018:551, punctul 66).

În această privință, este necesar să se arate, pe de o parte, că articolul 2 litera (b) din Directiva 95/46 definește „prelucrarea datelor cu caracter personal” ca fiind „orice operațiune sau serie de operațiuni care se efectuează asupra datelor cu caracter personal, prin mijloace automate sau neautomate, cum ar fi colectarea, înregistrarea, organizarea, stocarea, adaptarea sau modificarea, extragerea, consultarea, utilizarea, dezvăluirea prin transmitere, diseminare sau în orice alt mod, alăturarea ori combinarea, blocarea, ștergerea sau distrugerea”.

Din această definiție reiese că o prelucrare de date cu caracter personal poate să fie constituită din una sau din mai multe operațiuni, fiecare dintre acestea vizând una dintre diversele etape pe care le poate cuprinde o prelucrare de date cu caracter personal.

Pe de altă parte, din definiția noțiunii de „operator”, care figurează la articolul 2 litera (d) din Directiva 95/46, astfel cum a fost amintită la punctul 65 din prezenta hotărâre, rezultă că, atunci când mai mulți actori stabilesc împreună scopurile și mijloacele unei prelucrări de date cu caracter personal, ei participă, în calitate de operatori, la această prelucrare.

Rezultă, astfel cum a arătat în esență domnul avocat general la punctul 101 din concluziile sale, că o persoană fizică sau juridică poate fi operator, în sensul articolului 2, litera (d) din Directiva 95/46, împreună cu alții numai în privința operațiunilor de prelucrare de date cu caracter personal cărora le stabilește în comun scopurile sau mijloacele. În schimb și fără a aduce atingere unei eventuale responsabilități civile prevăzute de dreptul național în această privință,

această persoană fizică sau juridică nu poate fi considerată operator, în sensul dispoziției menționate, în privința unor operațiuni anterioare sau ulterioare din lanțul de prelucrare cărora nu le stabilește nici scopurile, nici mijloacele.

În speță, sub rezerva unor verificări a căror efectuare este de competența instanței de trimitere, din dosarul de care dispune Curtea reiese că, prin inserarea pe site-ul său internet a butonului „îmi place” al Facebook, Fashion ID pare să fi oferit societății Facebook Ireland posibilitatea de a obține date cu caracter personal ale vizitatorilor site-ului său internet, o asemenea posibilitate fiind declanșată încă din momentul consultării unui asemenea site, și aceasta indiferent dacă vizitatorii sunt membri ai rețelei sociale Facebook, dacă au clicat pe butonul „îmi place” al Facebook sau dacă au cunoștință despre o asemenea operațiune.

Ținând seama de aceste informații, trebuie să se constate că operațiunile de prelucrare de date cu caracter personal cărora Fashion ID este susceptibilă să le stabilească, împreună cu Facebook Ireland, scopurile și mijloacele sunt, în lumina definiției noțiunii de „prelucrare cu caracter personal” care figurează la articolul 2 litera (b) din Directiva 95/46, colectarea și dezvăluirea prin transmitere a datelor cu caracter personal ale vizitatorilor site-ului său internet. În schimb, în raport cu informațiile menționate, pare, la prima vedere, exclus ca Fashion ID să stabilească scopurile și mijloacele operațiunilor de prelucrare de date cu caracter personal ulterioare, efectuate de Facebook Ireland după transmiterea lor către aceasta din urmă, astfel încât Fashion ID nu poate fi considerată operator în raport cu aceste operațiuni, în sensul acestui articol 2 litera (d).

În ceea ce privește mijloacele utilizate pentru colectarea și pentru dezvăluirea prin transmitere a anumitor date cu

caracter personal ale vizitatorilor site-ului său internet, reiese din cuprinsul punctului 75 din prezenta hotărâre că Fashion ID pare să fi inserat pe site-ul său internet butonul „îmi place” al Facebook, pus la dispoziția administratorilor de site-uri internet de Facebook Ireland, fiind conștientă că acesta servește drept instrument de colectare și de transmitere a unor date cu caracter personal ale vizitatorilor acestui site, indiferent dacă aceștia sunt sau nu membri ai rețelei Facebook.

Prin inserarea unui astfel de modul social pe site-ul său internet, Fashion ID influențează, pe de altă parte, în mod decisiv colectarea și transmiterea datelor cu caracter personal ale vizitatorilor site-ului menționat în favoarea furnizorului respectivului modul, în speță Facebook Ireland, care, în absența inserării modulului menționat, nu ar fi avut loc.

În aceste condiții și sub rezerva verificărilor în această privință pe care instanța de trimitere are sarcina să le efectueze, trebuie să se considere că Facebook Ireland și Fashion ID stabilesc împreună mijloacele aflate la originea operațiunilor de colectare și de dezvăluire prin transmitere a datelor cu caracter personal ale vizitatorilor site-ului internet al Fashion ID.

În ceea ce privește scopurile respectivelor operațiuni de prelucrare de date cu caracter personal, se pare că inserarea de către Fashion ID a butonului „îmi place” al Facebook pe site-ul său internet îi permite să optimizeze publicitatea pentru produsele sale și le face mai vizibile pe rețeaua socială Facebook atunci când un vizitator al site-ului său internet clichează pe butonul respectiv. Se pare că tocmai pentru a putea beneficia de acest avantaj comercial crescut pentru produsele sale, prin inserarea unui asemenea buton pe site-ul său internet Fashion ID, și-ar fi dat consimțământul, cel puțin implicit, pentru colectarea și pentru dezvăluirea prin

transmitere a datelor cu caracter personal ale vizitatorilor site-ului său, aceste operațiuni de prelucrare fiind efectuate în interesul economic atât al Fashion ID, cât și al Facebook Ireland, pentru care posibilitatea de a dispune de aceste date în propriile scopuri comerciale constituie contrapartida avantajului oferit societății Fashion ID.

În asemenea împrejurări, se poate considera, sub rezerva verificărilor pe care instanța de trimitere are sarcina să le efectueze, că Fashion ID și Facebook Ireland stabilesc, împreună, scopurile operațiunilor de colectare și de dezvăluire prin transmitere a datelor cu caracter personal în discuție în litigiul principal.

În plus, împrejurarea că administratorul unui site internet precum Fashion ID nu are el însuși acces la datele cu caracter personal colectate și transmise furnizorului modulului social împreună cu care stabilește mijloacele și scopurile prelucrării datelor cu caracter personal nu se opune posibilității ca acesta să aibă calitatea de operator în sensul articolului 2 litera (d) din Directiva 95/46.

În fond, trebuie subliniat că un site internet precum cel al societății Fashion ID este vizitat atât de persoane care sunt membre ale rețelei sociale Facebook și care dispun astfel de un cont în această rețea, cât și de cei care nu dispun de un asemenea cont. În acest din urmă caz, răspunderea administratorului unui site internet precum Fashion ID, în privința prelucrării datelor cu caracter personal ale acestor persoane, pare și mai importantă, întrucât simpla consultare a unui asemenea site, care conține butonul „îmi place” al Facebook, pare să declanșeze prelucrarea datelor lor cu caracter personal de către Facebook Ireland (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 iunie 2018, *Wirtschaftsakademie Schleswig-Holstein*, C-210/16, EU:C:2018:388, punctul 41).

Rezultă, așadar, că Fashion ID poate fi considerată operator, în sensul

articolului 2 litera (d) din Directiva 95/46, împreună cu Facebook Ireland, în privința operațiunilor de colectare și de dezvăluire prin transmitere a datelor cu caracter personal ale vizitatorilor site-ului său internet.

Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la a doua întrebare că administratorul unui site internet precum Fashion ID, care inserează pe site-ul menționat un modul social care permite browser-ului vizitatorului acestui site să solicite conținuturi de la furnizorul modulului menționat și să transmită în acest scop acestui furnizor date cu caracter personal ale vizitatorului, poate fi considerat operator, în sensul articolului 2 litera (d) din Directiva 95/46. Această calitate de operator este însă limitată la operațiunea sau la ansamblul operațiunilor de prelucrare de date cu caracter personal cărora el le stabilește efectiv scopurile și mijloacele, și anume colectarea și dezvăluirea prin transmitere a datelor în cauză.

Cu privire la a treia întrebare

Având în vedere răspunsul dat la a doua întrebare, nu este necesar să se răspundă la a treia întrebare.

Cu privire la a patra întrebare

Prin intermediul celei de a patra întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care administratorul unui site internet inserează pe site-ul menționat un modul social care permite browser-ului vizitatorului acestui site să solicite conținuturi de la furnizorul modulului menționat și să transmită în acest scop acestui furnizor date cu caracter personal ale vizitatorului, trebuie luat în considerare, în scopul aplicării articolului 7 litera (f) din Directiva 95/46, interesul legitim urmărit de acest administrator sau interesul legitim urmărit de furnizorul menționat.

Cu titlu introductiv, trebuie arătat că, potrivit Comisiei, această întrebare nu este pertinentă pentru soluționarea litigiului principal, în măsura în care consimțământul persoanelor vizate, impus de articolul 5 alineatul (3) din Directiva 2002/58, nu a fost obținut.

În această privință, trebuie să se constate că articolul 5 alineatul (3) din această din urmă directivă prevede că statele membre se asigură că stocarea de informații sau dobândirea accesului la informațiile deja stocate în echipamentul terminal al unui abonat sau utilizator este permisă doar cu condiția ca abonatul sau utilizatorul în cauză să își fi dat acordul, după ce a primit informații clare și complete, în conformitate cu Directiva 95/46, *inter alia*, cu privire la scopurile prelucrării.

Revine instanței de trimitere sarcina să verifice dacă, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, furnizorul unui modul social cum este Facebook Ireland are acces, astfel cum susține Comisia, la informații stocate în echipamentul terminal, în sensul articolului 5 alineatul (3) din Directiva 2002/58, al vizitatorului site-ului internet al administratorului acestui site.

În aceste împrejurări și din moment ce instanța de trimitere pare să considere că, în speță, datele transmise către Facebook Ireland constituie date cu caracter personal, în sensul Directivei 95/46, care, pe de altă parte, nu se limitează în mod necesar la informații stocate în echipamentul terminal, aspect a cărui confirmare este de competența acestei instanțe de trimitere, considerațiile Comisiei nu permit să se repună în discuție pertinenta pentru soluționarea litigiului a celei de a patra întrebări preliminare, care privește natura eventual legală a prelucrării datelor în discuție în litigiul principal, astfel cum a arătat și domnul avocat general la punctul 115 din concluziile sale.

În consecință, este necesar să se examineze care interes legitim trebuie luat în considerare în scopul aplicării articolului 7 litera (f) din această directivă prelucrării acestor date.

În această privință, trebuie amintit de la bun început că, potrivit dispozițiilor capitolului II din Directiva 95/46, intitulat „Condițiile generale de legalitate a prelucrării datelor cu caracter personal”, sub rezerva derogărilor permise în temeiul articolului 13 din această directivă, orice prelucrare a datelor cu caracter personal trebuie, printre altele, să respecte unul dintre criteriile privind legitimitatea prelucrării datelor, enumerate la articolul 7 din directiva menționată (a se vedea în acest sens Hotărârea din 13 mai 2014, Google Spain și Google, C-131/12, EU:C:2014:317, punctul 71, precum și Hotărârea din 1 octombrie 2015, Bara și alții, C-201/14, EU:C:2015:638, punctul 30).

Conform articolului 7 litera (f) din Directiva 95/46, a cărui interpretare este solicitată de instanța de trimitere, prelucrarea datelor cu caracter personal este legală dacă prelucrarea este necesară pentru realizarea interesului legitim urmărit de operator sau de unul sau mai mulți terți, cu condiția ca acest interes să nu prejudicieze interesul sau drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei vizate, care necesită protecție în temeiul articolului 1 alineatul (1) din Directiva 95/46.

Acest articol 7 litera (f) din Directiva 95/46 prevede, așadar, trei condiții cumulative pentru ca o prelucrare a unor date cu caracter personal să fie legală, și anume, în primul rând, urmărirea unui interes legitim de către operator sau de către terțul sau terții cărora le sunt comunicate datele, în al doilea rând, necesitatea prelucrării datelor cu caracter personal pentru realizarea interesului legitim urmărit și, în al treilea rând, condiția ca acest interes să nu

prejudiciale drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei vizate de protecția datelor (Hotărârea din 4 mai 2017, Rîgas satiksme, C-13/16, EU:C:2017:336, punctul 28).

În măsura în care, având în vedere răspunsul dat la a doua întrebare, rezultă că, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, administratorul unui site internet care inserează pe site-ul menționat un modul social care permite browser-ului vizitatorului acestui site să solicite conținuturi de la furnizorul modulului menționat și să transmită în acest scop acestui furnizor date cu caracter personal ale vizitatorului poate fi considerat operator, împreună cu acest furnizor, în privința operațiunilor de prelucrare a datelor cu caracter personal ale vizitatorilor site-ului său internet reprezentate de colectarea și de dezvăluirea prin transmitere, este necesar ca fiecare dintre acești operatori să urmărească, prin intermediul acestor operațiuni de prelucrare, un interes legitim, în sensul articolului 7 litera (f) din Directiva 95/46, pentru ca acestea să fie justificate în ceea ce îl privește.

Având în vedere considerațiile care precedă, este necesar să se răspundă la a patra întrebare că, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care administratorul unui site internet inserează pe site-ul menționat un modul social care permite browser-ului vizitatorului acestui site să solicite conținuturi de la furnizorul modulului menționat și să transmită în acest scop acestui furnizor date cu caracter personal ale vizitatorului, este necesar ca acest administrator și acest furnizor să urmărească, fiecare, prin intermediul acestor operațiuni de prelucrare, un interes legitim, în sensul articolului 7 litera (f) din Directiva 95/46, pentru ca acestea să fie justificate în ceea ce îl privește.

Cu privire la a cincea și la a șasea întrebare

Prin intermediul celei de a cincea și al celei de a șasea întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere urmărește să afle în esență, pe de o parte, dacă articolul 2 litera (h) și articolul 7 litera (a) din Directiva 95/46 trebuie interpretate în sensul că, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care administratorul unui site internet inserează pe site-ul menționat un modul social care permite browser-ului vizitatorului acestui site să solicite conținuturi de la furnizorul modulului menționat și să transmită în acest scop acestui furnizor date cu caracter personal ale vizitatorului respectiv, consimțământul prevăzut de aceste dispoziții trebuie să fie obținut de administratorul menționat sau de acest furnizor și, pe de altă parte, dacă articolul 10 din această directivă trebuie interpretat în sensul că, într-o astfel de situație, obligația de informare prevăzută de această dispoziție incumbă acestui administrator.

Astfel cum rezultă din răspunsul dat la a doua întrebare, administratorul unui site internet care inserează pe site-ul menționat un modul social care permite browser-ului vizitatorului acestui site să solicite conținuturi de la furnizorul modulului menționat și să transmită în acest scop respectivului furnizor date cu caracter personal ale acestui vizitator poate fi considerat operator, în sensul articolului 2 litera (d) din Directiva 95/46, această calitate de operator fiind însă limitată la operațiunea sau la ansamblul operațiunilor de prelucrare de date cu caracter personal cărora el le stabilește efectiv scopurile și mijloacele.

Rezultă astfel că obligațiile care îi pot reveni, în conformitate cu Directiva 95/46, acestui operator, cum ar fi obligația de a obține consimțământul persoanei vizate prevăzut la articolul 2 litera (h) și la articolul 7 litera (a) din această directivă,

precum și obligația de informare prevăzută la articolul 10 din aceasta, trebuie să privească operațiunea sau ansamblul operațiunilor de prelucrare de date cu caracter personal cărora el le stabilește efectiv scopurile și mijloacele.

În speță, dacă administratorul unui site internet care inserează pe site-ul menționat un modul social care permite browser-ului vizitatorului acestui site să solicite conținuturi de la furnizorul modului menționat și să transmită în acest scop acestui furnizor date cu caracter personal ale vizitatorului respectiv poate fi considerat operator, împreună cu acest furnizor, în privința operațiunilor de colectare și de dezvăluire prin transmitere a datelor cu caracter personal ale acestui vizitator, obligația sa de a obține consimțământul persoanei vizate prevăzută la articolul 2 litera (h) și la articolul 7 litera (a) din Directiva 95/46, precum și obligația sa de informare prevăzută la articolul 10 din aceasta privesc numai aceste operațiuni. În schimb, aceste obligații nu se extind la operațiunile de prelucrare a datelor cu caracter personal care vizează celelalte stadii, anterioare sau ulterioare operațiunilor menționate, pe care le implică, eventual, prelucrarea de date cu caracter personal în cauză.

În ceea ce privește consimțământul prevăzută la articolul 2 litera (h) și la articolul 7 litera (a) din Directiva 95/46, rezultă că acesta trebuie dat anterior colectării și dezvăluirii prin transmitere a datelor persoanei vizate. În aceste condiții, administratorul site-ului internet, iar nu furnizorul modului social este cel căruia îi revine sarcina obținerii acestui consimțământ, în măsura în care vizitarea acestui site internet de către un vizitator este cea care declanșează procesul de prelucrare a datelor cu caracter personal. Astfel, după cum a arătat avocatul general la punctul 132 din concluziile sale, nu s-ar respecta cerința unei protecții eficiente și

în timp util a drepturilor persoanei vizate dacă consimțământul ar fi dat numai operatorului asociat care intervine ulterior, și anume furnizorului modului menționat. Consimțământul care trebuie dat administratorului privește însă numai operațiunea sau ansamblul de operațiuni de prelucrare de date cu caracter personal cărora acest administrator le stabilește efectiv scopurile și mijloacele.

Acest lucru este valabil și în ceea ce privește obligația de informare prevăzută la articolul 10 din Directiva 95/46.

În această privință, din modul de redactare a acestei dispoziții reiese că operatorul sau reprezentantul său trebuie să furnizeze cel puțin informațiile prevăzute de dispoziția menționată persoanei de la care colectează date. Rezultă astfel că această informație trebuie dată de operator imediat, și anume la momentul colectării datelor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 mai 2009, Rijkeboer, C-553/07, EU:C:2009:293, punctul 68, și Hotărârea din 7 noiembrie 2013, IPI, C-473/12, EU:C:2013:715, punctul 23).

În consecință, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, obligația de informare prevăzută la articolul 10 din Directiva 95/46 incumbă de asemenea administratorului site-ului internet, informația pe care acesta are obligația să o furnizeze persoanei vizate netrebuind să privească însă decât operațiunea sau ansamblul de operațiuni de prelucrare a datelor cu caracter personal cărora acest administrator le stabilește efectiv scopurile și mijloacele.

Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la a cincea și la a șasea întrebare că articolul 2 litera (h) și articolul 7 litera (a) din Directiva 95/46 trebuie interpretate în sensul că, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care administratorul unui site internet inserează pe site-ul menționat un modul

social care permite browser-ului vizitatorului acestui site să solicite conținuturi de la furnizorul modulului menționat și să transmită în acest scop acestui furnizor date cu caracter personal ale vizitatorului, consimțământul prevăzut de aceste dispoziții trebuie să fie obținut de acest administrator numai în ceea ce privește operațiunea sau ansamblul de operațiuni de prelucrare a datelor cu caracter personal cărora administratorul menționat le stabilește scopurile și mijloacele. În plus, articolul 10 din această directivă trebuie interpretat în sensul că, într-o astfel de situație, obligația de informare prevăzută de această dispoziție incumbă și administratorului menționat, informația pe care acesta din urmă are obligația să o furnizeze persoanei vizate netrebuind să privească însă decât operațiunea sau ansamblul de operațiuni de prelucrare a datelor cu caracter personal cărora el le stabilește scopurile și mijloacele.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a doua) declară:

1) **Articolele 22-24 din Directiva 95/46/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 24 octombrie 1995 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale care permite asociațiilor pentru apărarea intereselor consumatorilor să introducă acțiuni în justiție împotriva autorului prezumat al unei atingeri aduse protecției datelor cu caracter personal.**

2) **Administratorul unui site internet precum Fashion ID GmH & Co. KG, care inserează pe site-ul menționat un modul social care permite browser-ului vizitatorului acestui site să solicite conținuturi de la furnizorul modulului menționat și să transmită în acest scop acestui furnizor date cu caracter**

personal ale vizitatorului, poate fi considerat operator, în sensul articolului 2 litera (d) din Directiva 95/46. Această calitate de operator este însă limitată la operațiunea sau la ansamblul operațiunilor de prelucrare de date cu caracter personal cărora el le stabilește efectiv scopurile și mijloacele, și anume colectarea și dezvăluirea prin transmitere a datelor în cauză.

3) **Într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care administratorul unui site internet inserează pe site-ul menționat un modul social care permite browser-ului vizitatorului acestui site să solicite conținuturi de la furnizorul modulului menționat și să transmită în acest scop acestui furnizor date cu caracter personal ale vizitatorului, este necesar ca acest administrator și acest vizitator să urmărească, fiecare, prin intermediul acestor operațiuni de prelucrare, un interes legitim, în sensul articolului 7 litera (f) din Directiva 95/46, pentru ca acestea să fie justificate în ceea ce îl privește.**

4) **Articolul 2 litera (h) și articolul 7 litera (a) din Directiva 95/46 trebuie interpretate în sensul că, într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care administratorul unui site internet inserează pe site-ul menționat un modul social care permite browser-ului vizitatorului acestui site să solicite conținuturi de la furnizorul modulului menționat și să transmită în acest scop acestui furnizor date cu caracter personal ale vizitatorului, consimțământul prevăzut de aceste dispoziții trebuie să fie obținut de acest administrator numai în ceea ce privește operațiunea sau ansamblul de operațiuni de prelucrare a datelor cu caracter personal cărora administratorul menționat le stabilește scopurile și mijloacele. În plus,**

articolul 10 din această directivă trebuie interpretat în sensul că, într-o astfel de situație, obligația de informare prevăzută de această dispoziție incumbă și administratorului menționat, informația pe care acesta din

urmă are obligația să o furnizeze persoanei vizate netrebuind să privească însă decât operațiunea sau ansamblul de operațiuni de prelucrare a datelor cu caracter personal **căroră el le stabilește scopurile și mijloacele.**

3. Răspunderea furnizorilor de servicii intermediari. Furnizor de servicii de stocare-hosting. Posibilitatea de a solicita furnizorului de servicii să pună capăt unei încălcări sau să o prevină

(Cauza C-18/18, *Glawischnig-Piesczek*, Hotărârea din 3 octombrie 2019)

Dreptul Uniunii nu se opune ca un furnizor de servicii de stocare-hosting precum Facebook să fie obligat să elimine comentarii identice și, în anumite condiții, echivalente cu un comentariu care a fost declarat anterior ilicit.

Doamna Glawischnig-Piesczek a fost deputat în Nationalrat (Consiliul Național, Austria), președintă a grupului parlamentar „die Grünen” (Verzii) și purtător de cuvânt la nivel federal al acestui partid politic. Facebook Ireland exploatează o platformă mondială de socializare (denumită în continuare „Facebook Service”) pentru utilizatorii situați în afara Statelor Unite ale Americii și a Canadei.

La 3 aprilie 2016, un utilizator al Facebook Service a distribuit, pe pagina sa personală, un articol din revista austriacă de informații online *oe24.at*, intitulat „Verzii în favoarea menținerii unui venit minim pentru refugiați”, ceea ce a avut ca efect generarea pe această pagină a unei „imagini în miniatură” a site-ului de origine, cuprinzând titlul acestui articol, un scurt rezumat al acestuia, precum și o fotografie a doamnei Glawischnig-Piesczek. Acest utilizator a mai publicat, în legătură cu acest articol, un comentariu redactat în termeni despre care instanța de trimitere a constatat că erau de natură să aducă atingere onoarei reclamantei din litigiul

principal, să o denigreze și să o calomnieze. Această contribuție putea fi consultată de fiecare utilizator al Facebook Service.

Prin scrisoarea din 7 iulie 2016, doamna Glawischnig-Piesczek a solicitat Facebook Ireland, printre altele, să șteargă acest comentariu.

Întrucât Facebook Ireland nu a retras comentariul în cauză, doamna Glawischnig-Piesczek a introdus o acțiune la Handelsgericht Wien (Tribunalul Comercial din Viena, Austria), care, printr-o ordonanță privind măsurile provizorii din 7 decembrie 2016, a obligat Facebook Ireland să înceteze, imediat și până la închiderea definitivă a procedurii privind acțiunea în încetare, publicarea și/sau difuzarea de fotografii ale reclamantei din litigiul principal, în cazul în care mesajul de însoțire conține aceleași afirmații sau afirmații cu un conținut echivalent celui al comentariului menționat la punctul 12 din prezenta hotărâre.

Facebook Ireland a blocat accesul în Austria la informația publicată inițial.

Sesizat în apel, Oberlandesgericht Wien (Tribunalul Regional Superior din Viena, Austria) a confirmat ordonanța dată în primă instanță în ceea ce privește aceleași afirmații. În schimb, acesta a statuat că difuzarea afirmațiilor având un conținut echivalent urma să înceteze numai în privința celor care au fost aduse

la cunoștința Facebook Ireland de reclamanta din litigiul principal, de terți sau în alt mod.

Handelsgericht Wien (Tribunalul Comercial din Viena) și Oberlandesgericht Wien (Tribunalul Regional Superior din Viena) și-au întemeiat decizia pe articolul 78 din Legea privind dreptul de autor și pe articolul 1330 din Codul civil, cu motivarea că, printre altele, comentariul publicat cuprindea afirmații care aduceau o atingere excesivă onoarei doamnei Glawischnig-Piesczek și care lăsausă se înțeleagă, totodată, că aceasta ar fi avut un comportament infracțional, fără a furniza nici cea mai mică probă în această privință.

Fiecare dintre părțile din litigiul principal a formulat recurs la Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă, Austria).

Fiind chemat să se pronunțe cu privire la aspectul dacă somația de încetare, emisă împotriva unui furnizor de servicii de stocare–hosting care exploatează o rețea de socializare cu un număr mare de utilizatori, poate fi extinsă și la afirmațiile cu formulare identică și/sau cu conținut echivalent de care acesta nu are cunoștință, Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă) arată că, potrivit propriei jurisprudențe, o astfel de obligație trebuie să fie considerată proporțională atunci când furnizorul serviciilor de stocare–hosting a luat deja cunoștință de cel puțin o atingere adusă intereselor persoanei respective cauzată prin contribuția unui utilizator și este astfel demonstrat riscul de a fi săvârșite alte încălcări.

Apreciind, totuși, că litigiul pendinte pe rolul său ridică probleme de interpretare a dreptului Uniunii, Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 15 alineatul (1) din [Directiva 2000/31] se opune, la modul general, ca una dintre următoarele obligații să-i fie impusă unui furnizor de

servicii de hosting care nu a îndepărtat imediat informațiile ilicite, mai precis obligația de a îndepărta nu numai această informație ilicită în sensul articolului 14 alineatul (1) litera (a) din [această] directivă, ci și informațiile cu formulare identică:

- la nivel internațional;
- în statul membru respectiv;
- ale utilizatorului în cauză, la nivel internațional;
- ale utilizatorului în cauză, din statul membru respectiv?

2) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare: această obligație se aplică și în privința informațiilor cu sens identic?

3) Această concluzie este valabilă și în cazul informațiilor cu sens identic, de îndată ce operatorul a aflat despre această împrejurare?”

**Cu privire la întrebările preliminare
Cu privire la prima și la a doua
întrebare**

Prin intermediul primei și al celei de a doua întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă Directiva 2000/31, în special articolul 15 alineatul (1) din aceasta, trebuie interpretată în sensul că se opune posibilității ca o instanță dintr-un stat membru:

- să oblige un furnizor de servicii de stocare–hosting să elimine informațiile pe care le stochează și al căror conținut este identic cu cel al unei informații declarate anterior ilicite sau să blocheze accesul la acestea, oricare ar fi autorul cererii de stocare a acestor informații;
- să oblige un furnizor de servicii de stocare–hosting să elimine informațiile pe care le stochează și al căror conținut este echivalent cu cel al unei informații declarate anterior ilicite sau să blocheze accesul la acestea și
- să extindă efectele unei asemenea somații la nivel mondial.

Cu titlu introductiv, este cert că Facebook Ireland furnizează servicii de stocare-hosting în sensul articolului 14 din Directiva 2000/31.

În această privință, trebuie amintit că articolul 14 alineatul (1) din această directivă urmărește să exonereze de răspundere furnizorul de servicii de stocare în cazul în care îndeplinește una dintre cele două condiții enumerate la această dispoziție, și anume să nu aibă cunoștință despre activitatea sau despre informația ilicită, sau să acționeze prompt pentru a elimina aceste informații sau pentru a bloca accesul la ele de îndată ce ia cunoștință de acestea.

În plus, reiese din articolul 14 alineatul (3) din Directiva 2000/31, interpretat în lumina considerentului (45) al acesteia, că această exonerare nu aduce atingere posibilității instanțelor naționale sau autorităților administrative naționale de a impune furnizorului de servicii de stocare în cauză să pună capăt unei încălcări sau să o prevină, inclusiv prin eliminarea informațiilor ilicite sau prin blocarea accesului la acestea din urmă.

Rezultă, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctul 32 din concluzii, că un furnizor de servicii de stocare poate fi destinatarul unor somații adoptate în temeiul dreptului național al unui stat membru, chiar dacă îndeplinește una dintre condițiile alternative prevăzute la articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2000/31, și anume chiar în ipoteza în care nu este considerat responsabil.

Pe de altă parte, articolul 18 din Directiva 2000/31, care face parte din capitolul III din aceasta, intitulat „Aplicare”, prevede la alineatul (1) că statele membre veghează ca acțiunile în justiție prevăzute în dreptul intern privind activitățile serviciilor societății informaționale să permită adoptarea rapidă de măsuri, inclusiv măsuri interimare, destinate să ducă la încetarea oricărei încălcări presupuse și să prevină orice altă atingere adusă intereselor respective.

În speță, astfel cum rezultă din cuprinsul punctului 13 din prezenta hotărâre și din însuși modul de redactare a întrebărilor adresate, Facebook Ireland, mai întâi, avea cunoștință de informația ilicită în cauză. În continuare, această societate nu a acționat prompt pentru a o elimina sau pentru a bloca accesul la ea, astfel cum prevede articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2000/31. În sfârșit, reclamanta din litigiul principal a sesizat o instanță națională pentru ca aceasta să emită o somație precum cea prevăzută la articolul 18 menționat.

Considerentul (52) al acestei directive precizează că specificitatea care decurge din faptul că daunele care se pot produce în cadrul serviciilor societății informaționale se caracterizează atât prin rapiditate, cât și prin întinderea lor geografică, precum și necesitatea de a se asigura că autoritățile naționale nu pun sub semnul întrebării încrederea pe care ele trebuie să și-o acorde reciproc au determinat legiuitorul Uniunii Europene să invite statele membre să garanteze că există căi de atac judiciare adecvate.

Astfel, în cadrul punerii în aplicare a articolului 18 alineatul (1) din Directiva 2000/31, statele membre dispun de o putere de apreciere deosebit de importantă în privința acțiunilor și procedurilor care permit adoptarea măsurilor necesare.

În plus, dat fiind că aceste din urmă măsuri sunt, potrivit mai multor versiuni lingvistice ale acestei dispoziții, printre care figurează și versiunile în limbile spaniolă, engleză și franceză, în mod expres menite să pună capăt „oricărei” încălcări sau să prevină „orice” nouă atingere adusă intereselor vizate, nicio limitare a domeniului lor de aplicare nu poate, în principiu, să fie prezumată în scopul punerii lor în aplicare. Această interpretare nu este repusă în discuție de împrejurarea că alte versiuni lingvistice ale dispoziției menționate, printre care

cea în limba germană, prevăd că respectivele măsuri urmăresc să pună capăt „unei încălcări presupuse” și să prevină „noi atingeri aduse intereselor vizate”.

Articolul 15 alineatul (1) din Directiva 2000/31 precizează, la rândul său, că statele membre nu trebuie să impună furnizorilor obligația generală de supraveghere a informațiilor pe care le transmit sau le stochează atunci când furnizează serviciile prevăzute la articolele 12, 13 și 14 și nici obligația generală de a căuta în mod activ fapte sau circumstanțe din care să rezulte că activitățile sunt ilicite.

La întrebările adresate de instanța de trimitere trebuie să se răspundă ținând seama de toate dispozițiile menționate.

În primul rând, instanța de trimitere ridică în esență problema dacă articolul 15 alineatul (1) din Directiva 2000/31 se opune ca o instanță dintr-un stat membru să oblige un furnizor de servicii de stocare să elimine sau să blocheze accesul la informațiile pe care le stochează și al cărui conținut este identic cu cel al unei informații declarate anterior ilicite.

În această privință, deși acest articol 15 alineatul (1) interzice statelor membre să impună furnizorilor de servicii de stocare o obligație generală de supraveghere a informațiilor pe care le transmit sau le stochează sau o obligație generală de a căuta în mod activ fapte sau circumstanțe din care să rezulte că activitățile sunt ilicite, astfel cum reiese din considerentul (47) al directivei menționate, o astfel de interdicție nu privește obligațiile de supraveghere „aplicabile într-un caz specific”.

Un astfel de caz specific își poate avea originea în special, precum în cauza principală, într-o informație precisă, stocată de furnizorul de servicii de stocare în cauză la cererea unui anumit utilizator din rețeaua sa socială, al cărei conținut a fost analizat și apreciat de o instanță

competentă a statului membru care, în urma aprecierii sale, a declarat-o ilicită.

Dat fiind că o rețea socială facilitează transmiterea rapidă a informațiilor stocate de furnizorul de servicii de stocare între diferiții săi utilizatori, există un risc real ca o informație care a fost calificată drept ilicită să fie reprodusă ulterior și să fie partajată de un alt utilizator al acestei rețele.

În aceste condiții, pentru a determina furnizorul de servicii de stocare în cauză să prevină orice nouă atingere adusă intereselor în cauză, este legitim ca instanța competentă să poată impune acestui furnizor să blocheze accesul la informațiile stocate, al cărui conținut este identic cu cel declarat ilicit anterior, sau să retragă aceste informații, oricare ar fi autorul cererii de stocare a acestora. Or, având în vedere în special această identitate de conținut a informațiilor vizate, nu se poate considera că somația emisă în acest scop instituie în sarcina furnizorului serviciilor de stocare o obligație de a supraveghea în general informațiile pe care le stochează, nici o obligație generală de a căuta în mod activ fapte sau circumstanțe din care să rezulte că activitățile sunt ilicite în sensul articolului 15 alineatul (1) din Directiva 2000/31.

În al doilea rând, instanța de trimitere ridică în esență problema dacă articolul 15 alineatul (1) din Directiva 2000/31 se opune ca o instanță dintr-un stat membru să oblige un furnizor de servicii de stocare-hosting să elimine informațiile pe care le stochează și al cărui conținut este echivalent cu cel al unei informații declarate anterior ilicite sau să blocheze accesul la acestea.

Din indicațiile cuprinse în decizia de trimitere reiese că, prin sintagma „informație cu conținut echivalent”, instanța de trimitere urmărește să vizeze informațiile care transmit un mesaj al cărui conținut rămâne în esență neschimbat și,

prin urmare, diferă foarte puțin de cel care a condus la constatarea caracterului său ilicit.

În această privință, trebuie subliniat că natura ilicită a conținutului unei informații nu rezultă în sine din utilizarea anumitor termeni, combinați într-un anumit mod, ci din faptul că mesajul transmis prin acest conținut este calificat ca fiind ilicit, fiind vorba, precum în speță, despre afirmații calomnioase care vizează o anumită persoană.

Rezultă că, pentru ca o somație prin care se urmărește încetarea unui astfel de act ilicit și prevenirea repetării acestuia, precum și orice nouă atingere adusă intereselor în cauză să poată efectiv să atingă aceste obiective, somația respectivă trebuie să se poată extinde la informații al căror conținut, deși transmite în esență același mesaj, este formulat în mod ușor diferit, prin cuvintele utilizate sau prin combinarea acestora, față de informația al cărei conținut a fost declarat ilicit. Astfel, în caz contrar, după cum subliniază instanța de trimitere, efectele unei astfel de somații ar putea fi ușor eludate prin stocarea unor mesaje ușor diferite față de mesajele declarate anterior ilicite, ceea ce ar putea determina persoana în cauză să fie obligată să sporească numărul procedurilor pentru a obține încetarea acțiunilor a căror victimă este.

Cu toate acestea, trebuie amintit de asemenea, în acest context, că, astfel cum rezultă din articolul 15 alineatul (1) din Directiva 2000/31 și după cum s-a amintit la punctul 34 din prezenta hotărâre, o instanță dintr-un stat membru nu poate, pe de o parte, să emită în privința furnizorului serviciilor de stocare o somație prin care să îi impună acestuia să supravegheze, în general, informațiile pe care le stochează și nici, pe de altă parte, să îl constrângă să caute în mod activ fapte sau circumstanțe care au stat la baza conținutului ilicit.

În această privință, trebuie să se arate în special că, astfel cum reiese din considerentul (41) al Directivei 2000/31, prin adoptarea acesteia din urmă, legiuitorul Uniunii a dorit să instituie un echilibru între diferitele interese existente.

Prin urmare, articolul 15 alineatul (1) din Directiva 2000/31 implică faptul că obiectivul vizat de o somație, astfel cum este cea menționată la articolul 18 alineatul (1) din aceeași directivă, interpretat în lumina considerentului (41) al acesteia, care constă în special în protejarea în mod eficient a reputației și a onoarei unei persoane, nu poate fi urmărit prin intermediul unei obligații excesive impuse furnizorului serviciilor de stocare.

Având în vedere cele de mai sus, trebuie ca informațiile echivalente la care se referă punctul 41 din prezenta hotărâre să cuprindă elemente specifice identificate în mod corespunzător de autorul somației, precum numele persoanei vizate de încălcarea constatată anterior, împrejurările în care a fost constatată această încălcare, precum și un conținut echivalent celui care a fost declarat ilicit. Diferențele în formularea acestui conținut echivalent în raport cu conținutul declarat ilicit nu trebuie, în orice caz, să fie de natură să îl constrângă pe furnizorul de servicii de stocare în cauză să efectueze o apreciere autonomă a conținutului menționat.

În aceste condiții, o obligație precum cea descrisă la punctele 41 și 45 din prezenta hotărâre, pe de o parte, în măsura în care se extinde și la informațiile cu conținut echivalent, pare suficient de eficace pentru a asigura protecția persoanei vizate de afirmații calomnioase. Pe de altă parte, această protecție nu este asigurată prin intermediul unei obligații excesive impuse furnizorului serviciilor de stocare, în măsura în care supravegherea și căutările pe care aceasta le impune sunt limitate la informațiile care conțin

elementele specificate în somație, iar conținutul lor calomnios de natură echivalentă nu obligă furnizorul serviciilor de stocare să efectueze o apreciere autonomă, acesta din urmă putând astfel să recurgă la tehnici și la mijloace de căutare automatizate.

Astfel, o asemenea somație nu este în special de natură să impună furnizorului serviciilor de stocare o obligație de a supraveghea, în general, informațiile pe care le stochează sau o obligație generală de a căuta în mod activ fapte sau circumstanțe din care să rezulte că activitățile sunt ilicite în sensul articolului 15 alineatul (1) din Directiva 2000/31.

În al treilea rând, deși instanța de trimitere nu oferă explicații în această privință în motivarea deciziei sale de trimitere, modul de redactare a întrebărilor pe care le-a adresat Curții sugerează că îndoielile sale privesc de asemenea aspectul dacă articolul 15 alineatul (1) din Directiva 2000/31 este de natură să se opună posibilității ca somații precum cele prevăzute la punctele 37 și 46 din prezenta hotărâre să producă efecte care să se extindă la scară mondială.

Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie amintit că, astfel cum reiese în special din articolul său 18 alineatul (1), Directiva 2000/31 nu prevede, în această privință, nicio limitare, în special teritorială, a întinderii măsurilor pe care statele membre au dreptul să le adopte în conformitate cu această directivă.

În consecință și ținând seama de asemenea de punctele 29 și 30 din prezenta hotărâre, Directiva 2000/31 nu se opune ca respectivele măsuri din somație să producă efecte la scară mondială.

Totuși, din considerentele (58) și (60) ale acestei directive reiese că, ținând seama de dimensiunea mondială a serviciului electronic, legiuitorul Uniunii a considerat că este necesar să se asigure

coerența normelor Uniunii din acest domeniu cu normele aplicabile la nivel internațional.

Este de competența statelor membre să se asigure că măsurile pe care le adoptă și care produc efecte la scară mondială țin seama în mod corespunzător de aceste din urmă norme.

Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la prima și la a doua întrebare că Directiva 2000/31, în special articolul 15 alineatul (1) din aceasta, trebuie interpretată în sensul că nu se opune posibilității ca o instanță dintr-un stat membru:

– să oblige un furnizor de servicii de stocare-hosting să elimine informațiile pe care le stochează și al căror conținut este identic cu cel al unei informații declarate anterior ilicite sau să blocheze accesul la acestea, oricare ar fi autorul cererii de stocare a acestor informații;

– să oblige un furnizor de servicii de stocare-hosting să elimine informațiile pe care le stochează și al căror conținut este echivalent cu cel al unei informații declarate anterior ilicite sau să blocheze accesul la acestea, în măsura în care supravegherea și căutarea informațiilor vizate de o astfel de somație sunt limitate la informații care transmit un mesaj al cărui conținut rămâne în esență neschimbat în raport cu cel care a condus la constatarea caracterului ilicit și care cuprind elementele specificate în somație, iar diferențele din formularea acestui conținut echivalent în raport cu cea care caracterizează informația declarată ilicită anterior nu sunt de natură să îl constrângă pe furnizorul serviciilor de stocare-hosting să efectueze o apreciere autonomă a acestui conținut și

– să oblige un furnizor de servicii de stocare-hosting să elimine informațiile la care se referă somația sau să blocheze accesul la acestea la nivel mondial în cadrul dreptului internațional relevant.

Cu privire la a treia întrebare

Având în vedere răspunsul dat la prima și la a doua întrebare preliminară, nu mai este necesar să se examineze cea de a treia întrebare preliminară.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară:

Directiva 2000/31/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 8 iunie 2000 privind anumite aspecte juridice ale serviciilor societății informaționale, în special ale comerțului electronic, pe piața internă (Directiva privind comerțul electronic), în special articolul 15 alineatul (1) din aceasta, trebuie interpretată în sensul că nu se opune posibilității ca o instanță dintr-un stat membru:

– să oblige un furnizor de servicii de stocare-hosting să elimine informațiile pe care le stochează și al căror conținut este identic cu cel al unei informații declarate anterior ilicite sau să blocheze accesul la acestea, oricare ar fi autorul cererii de stocare a acestor informații;

– să oblige un furnizor de servicii de stocare-hosting să elimine

informațiile pe care le stochează și al căror conținut este echivalent cu cel al unei informații declarate anterior ilicite sau să blocheze accesul la acestea, în măsura în care supravegherea și căutarea informațiilor vizate de o astfel de somație sunt limitate la informații care transmit un mesaj al cărui conținut rămâne în esență neschimbat în raport cu cel care a condus la constatarea caracterului ilicit și care cuprind elementele specificate în somație, iar diferențele din formularea acestui conținut echivalent în raport cu cea care caracterizează informația declarată anterior ilicită nu sunt de natură să îl constrângă pe furnizorul serviciilor de stocare-hosting să efectueze o apreciere autonomă a acestui conținut și

– să oblige un furnizor de servicii de stocare-hosting să elimine informațiile la care se referă somația sau să blocheze accesul la acestea la nivel mondial în cadrul dreptului internațional relevant.

4. Transport feroviar. Drepturile și obligațiile călătorilor. Călător fără legitimație de transport la urcarea sa la bordul trenului. Clauze abuzive în contractele încheiate cu consumatorii

(Cauzele conexe C-349/18-C-351/18, C-18/18, *Kanyeba*, Hotărârea din 7 noiembrie 2019)

Atunci când un călător urcă la bordul unui tren fără legitimație de transport, acesta încheie un contract cu operatorul de transport. Aceasta este situația în cazul în care accesul la tren este liber.

În cursul anului 2015, domnul Kanyeba a făcut obiectul a patru constatări din care a rezultat că acesta efectuase tot atâtea călătorii cu trenul fără a deține o legitimație de transport (cauza C-349/18), cu încălcarea articolelor

156-160 din condițiile de transport ale SNCB aplicabile în acel moment. În cursul anilor 2013 și 2015, au fost întocmite cinci constatări similare împotriva doamnei Nijs (cauza C-350/18). De asemenea, în cursul anilor 2014 și 2015, domnul Dedroog a făcut obiectul a unsprezece constatări similare (cauza C-351/18).

SNCB a oferit fiecăreia dintre aceste persoane posibilitatea de a-și regulariza situația fie prin achitarea imediată a prețului călătoriei, majorat cu o suprataxă

denumită „prețul de bord”, fie prin achitarea, în termen de 14 zile de la constatarea încălcării, a unei sume forfetare de 75 de euro sau, pentru încălcările anterioare anului 2015, a prețului transportului majorat cu 60 de euro. După scurgerea acestui termen de 14 zile, pârâții din litigiile principale aveau încă posibilitatea de a plăti o sumă forfetară de 225 de euro sau, pentru încălcările anterioare anului 2015, prețul transportului majorat cu 200 de euro.

Întrucât niciunul dintre pârâții din litigiile principale nu a utilizat aceste posibilități, SNCB i-a chemat în judecată în fața instanței de trimitere, și anume vredegerecht te Antwerpen (judecătorul de pace din Antwerpen, Belgia), pentru a-i obliga să îi plătească, în cauzele C-349/18-C-351/18, sumele de 880,20 euro, de 1 103,90 euro și, respectiv, de 2 394 de euro, majorate, în fiecare caz, cu cheltuielile de judecată. În cadrul acestor cereri, SNCB susține că raporturile juridice dintre ea și fiecare dintre pârâții din litigiile principale nu sunt de natură contractuală, ci administrativă, întrucât aceștia nu au cumpărat o legitimație de transport. Aceștia din urmă nu s-au prezentat în fața instanței de trimitere.

Instanța menționată consideră că, având în vedere jurisprudența Curții, este obligată să examineze din oficiu aplicarea normelor privind clauzele abuzive dacă serviciul este furnizat unui consumator. Aceasta observă că, în cauzele cu care este sesizată, sunt în discuție, pe de o parte, „consumatori”, în sensul teoriei clauzelor abuzive, această noțiune vizând, în opinia sa, „orice persoană fizică ce acționează în scopuri care nu se încadrează în activitatea sa comercială, industrială, artizanală sau liberală” și, pe de altă parte, o „întreprindere” în sensul aceleiași teorii, făcând trimitere în această privință la o hotărâre a Hof van Cassatie (Curtea de Casație, Belgia). În

consecință, aceasta arată că este obligată să continue examinarea aplicării teoriei menționate și ridică, în această privință, problema naturii raportului juridic dintre SNCB și pârâții din litigiile principale, precum și, prin urmare, problema dacă un contract de transport a fost încheiat sau nu.

În această privință, ea arată că nu este clar temeiul juridic al condițiilor generale de transport ale SNCB, care determină drepturile și obligațiile acesteia și, respectiv, ale călătorilor. Potrivit unei prime teze, ar fi vorba despre clauze pur contractuale. Potrivit unei a doua teze, ar fi vorba despre regulamente în sensul dreptului administrativ. Ar exista de asemenea o controversă în dreptul belgian cu privire la natura raportului juridic dintre SNCB și călător. Potrivit unei prime teze, acest raport ar fi întotdeauna de natură contractuală, chiar și atunci când călătorul nu dispune de o legitimație de transport valabilă. Simplul fapt de a se deplasa în zona în care trebuie să fie purtător al unei legitimații de transport ar da naștere unui contract de transport, care ar fi, în acest caz, un pur contract de adeziune. Potrivit celei de a doua teze, raportul ar fi contractual atunci când călătorul și-a procurat o legitimație de transport, dar ar fi administrativ în lipsa unei asemenea legitimații. Astfel, nu ar exista în acest caz un acord de voințe, întrucât călătorul nu are intenția de a plăti pentru transport, iar societatea de transport nu are intenția de a efectua transportul fără contraprestație. Instanța de trimitere arată că această discuție nu mai pare a fi de actualitate în dreptul belgian, întrucât Grondwettelijk Hof (Curtea Constituțională, Belgia) și Hof van Cassatie (Curtea de Casație) au statuat că teoria clauzelor abuzive se aplică și unui raport juridic administrativ.

Instanța de trimitere arată totuși că teoria clauzelor abuzive presupune existența unui contract și consideră că

noțiunea de „contract” este o noțiune de drept al Uniunii. În această privință, ea se referă la articolul 9 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1371/2007 și ridică problema momentului încheierii contractului de transport și, mai precis, problema dacă aceasta are loc în momentul intrării în zona în care trebuie, în principiu, să fie în posesia unei legitimații de transport sau în momentul achiziționării legitimației de transport.

În plus, aceasta consideră că problema nașterii contractului de transport ar trebui să fie corelată cu articolul 2 litera (a) și cu articolul 3 din Directiva 93/13. În cauzele cu care este sesizată, condițiile generale de transport ale SNCB, indiferent dacă sunt de natură contractuală sau administrativă, ar trebui să fie considerate condiții care nu s-au negociat individual, în sensul acestei din urmă dispoziții.

Având în vedere aceste considerații, instanța de trimitere ridică problema dacă un raport juridic contractual se naște tot între o societate de transport și un călător, chiar și atunci când acest călător utilizează serviciile acestui operator de transport, fără a-și procura o legitimație de transport. În caz contrar, instanța de trimitere se întreabă dacă teoria clauzelor abuzive se aplică călătorului care utilizează transportul public, fără să își fi procurat o legitimație de transport.

În ipoteza în care Curtea ar considera că condițiile generale de transport ale SNCB trebuie să fie examinate din perspectiva teoriei clauzelor abuzive, instanța de trimitere arată că, în dreptul belgian, o clauză abuzivă își găsește sancțiunea în nulitatea sa și că, potrivit jurisprudenței Curții, dreptul Uniunii se opune în esență ca instanța națională care constată nulitatea unei clauze abuzive cuprinse într-un contract încheiat între un profesionist și un consumator să completeze acest contract prin modificarea conținutului clauzei

respective. Doctrina belgiană ar fi criticat totuși această interdicție a unui efect supletiv al dreptului comun ca fiind insuficient de nuanțată. Această instanță se întreabă, așadar, dacă pot exista împrejurări în care profesionistul are un interes ca o clauză să fie menținută, dar în care consumatorul are interesul ca domeniul său de aplicare să fie moderat de instanță și, într-un astfel de caz, dacă aceste împrejurări pot fi definite în mod abstract.

În aceste condiții, vredegerecht te Antwerpen (judecătorul de pace din Antwerpen) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare, formulate în mod identic în fiecare dintre cauzele conexe:

„1) Articolul 9 alineatul (4) [din Regulamentul nr. 1371/2007] coroborat cu articolul 2 litera (a) și cu articolul 3 din Directiva 93/13, trebuie interpretat în sensul că între societatea de transport și călător ia naștere un raport juridic contractual chiar și atunci când acesta utilizează serviciile operatorului de transport fără a deține o legitimație de transport?

2) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare, protecția prevăzută în doctrină în materia clauzelor abuzive se extinde și asupra unui călător care utilizează un mijloc de transport public, fără o legitimație de transport, și care, din cauza unui astfel de comportament, este obligat să plătească o suprataxă, în plus față de prețul călătoriei, în conformitate cu condițiile generale ale operatorului de transport care sunt considerate de aplicabilitate generală, dat fiind caracterul lor normativ sau publicarea lor într-un buletin oficial al statului?

3) Articolul 6 din Directiva 93/13, care prevede că «[s]tatele membre stabilesc că clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un vânzător sau un profesionist, în

conformitate cu legislația internă, nu creează obligații pentru consumator, iar contractul continuă să angajeze părțile potrivit dispozițiilor sale, în cazul în care poate continua să existe fără clauzele abuzive», se opune în orice situație ca instanța să modereze clauza considerată abuzivă sau să aplice, în locul acestei clauze, dreptul comun?

4) În cazul unui răspuns negativ la întrebarea de mai sus, în ce condiții poate instanța națională să modereze clauza considerată abuzivă sau să o înlocuiască cu dreptul comun[?]

5) În cazul în care nu se poate răspunde *in abstracto* la întrebările de mai sus, se pune întrebarea dacă, în cazul în care întreprinderea feroviară națională sancționează potrivit dreptului civil un călător fără legitimație de transport, prin aplicarea unei suprataxe adăugate la prețul călătoriei, iar instanța ajunge la concluzia că suprataxa solicitată este abuzivă în sensul articolului 2 litera (a) din Directiva 93/13 coroborat cu articolul 3 din această directivă, articolul 6 din directiva menționată se opune anulării clauzei în instanță și aplicării dreptului comun în materia răspunderii pentru repararea prejudiciului suferit de întreprinderea feroviară națională?"

Prin decizia președintelui Curții din 11 iulie 2018, cauzele C-349/18-C-351/18 au fost conexe pentru buna desfășurare a procedurii scrise și orale, precum și în vederea pronunțării hotărârii.

Cu privire la întrebările preliminare Cu privire la prima întrebare

Cu titlu introductiv, trebuie arătat, pe de o parte, că, prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere urmărește să obțină o interpretare a articolului 9 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1371/2007 în lumina Directivei 93/13. Acest regulament nu conține însă nicio trimitere la Directiva 93/13. În plus, din compararea articolelor 1 ale acestora reiese că regulamentul menționat și directiva

menționată au obiective diferite. Prin urmare, dispozițiile Directivei 93/13 nu pot fi pertinente pentru interpretarea Regulamentului nr. 1371/2007 (a se vedea prin analogie Hotărârea din 9 septembrie 2004, Meiland Azewijn, C-292/02, EU:C:2004:499, punctul 40, Hotărârea din 15 decembrie 2011, Møller, C-585/10, EU:C:2011:847, punctele 37 și 38, precum și Hotărârea din 11 septembrie 2014, Comisia/Germania, C-525/12, EU:C:2014:2202, punctul 40).

Pe de altă parte, deși, prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere ridică problema interpretării articolului 9 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1371/2007, trebuie să se observe că această dispoziție se referă la posibilitatea, care trebuie în principiu să fie oferită de întreprinderile feroviare, de a obține legitimații de transport pentru serviciul respectiv la bordul trenului. Cu toate acestea, din deciziile de trimitere reiese că nu atât această posibilitate este în discuție în litigiile principale, cât aspectul dacă un călător care efectuează o călătorie cu trenul fără să își fi procurat o legitimație de transport trebuie considerat că a intrat, ca urmare a urcării sale la bordul trenului, într-un raport contractual cu întreprinderea feroviară, în sensul acestui regulament. Prin urmare, nu acest articol 9 alineatul (4), ca atare, trebuie interpretat în vederea soluționării litigiilor principale.

Cu toate acestea, rezultă dintr-o jurisprudență constantă a Curții că, în cadrul procedurii de cooperare între instanțele naționale și Curte instituite la articolul 267 TFUE, este de competența acestora din urmă să ofere instanței naționale un răspuns util care să îi permită să soluționeze litigiul cu care este sesizată. Din această perspectivă, Curtea trebuie, dacă este cazul, să reformuleze întrebările care îi sunt adresate. Împrejurarea că, pe plan formal, o instanță națională a formulat o întrebare

preliminară făcând trimitere la anumite dispoziții ale dreptului Uniunii nu împiedică Curtea să furnizeze acestei instanțe toate elementele de interpretare care pot fi utile pentru soluționarea cauzei cu care este sesizată, indiferent dacă ea s-a referit sau nu la acestea în enunțul întrebărilor sale. În această privință, revine Curții sarcina de a extrage din ansamblul elementelor furnizate de instanța națională și mai ales din motivarea deciziei de trimitere elementele dreptului Uniunii care necesită o interpretare, având în vedere obiectul litigiului (Hotărârea din 27 iunie 2017, Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania, C-74/16, EU:C:2017:496, punctul 36 și jurisprudența citată).

Având în vedere aceste considerații și motivele cererilor de decizie preliminară, trebuie să se înțeleagă că, prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 3 punctul 8 din Regulamentul nr. 1371/2007 trebuie interpretat în sensul că o situație în care un călător urcă la bordul unui tren în vederea efectuării unei călătorii fără să își fi procurat o legitimație de transport intră în sfera noțiunii de „contract de transport”, în sensul acestei dispoziții.

Potrivit articolului 3 punctul 8 din Regulamentul nr. 1371/2007, noțiunea de „contract de transport”, în sensul acestui regulament, vizează „un contract de transport, contra cost sau gratuit, între o întreprindere feroviară sau un vânzător de legitimații de transport și călător, în vederea prestării unuia sau mai multor servicii de transport”.

Trebuie amintit că, în vederea interpretării unor dispoziții de drept al Uniunii, trebuie să se țină seama nu numai de termenii utilizați de acestea, ci și de contextul în care apar, precum și de obiectivele urmărite de reglementarea din care fac parte (Hotărârea din 7 iunie 2005, VEMW și alții, C-17/03, EU:C:2005:362,

punctul 41, precum și jurisprudența citată, și Hotărârea din 22 noiembrie 2012, Westbahn Management, C-136/11, EU:C:2012:740, punctul 33, precum și jurisprudența citată).

În ceea ce privește formularea articolului 3 punctul 8 din Regulamentul nr. 1371/2007, trebuie să se arate, pe de o parte, că termenul „contract”, în sensul său curent, desemnează un acord de voințe concordante destinat să producă efecte juridice. Pe de altă parte, în cadrul domeniului reglementat de acest regulament și având în vedere modul de redactare a dispoziției menționate, acest efect constă în principal în obligația întreprinderii feroviare de a furniza călătorului unul sau mai multe servicii de transport și în obligația călătorului de a face plata prețului, cu excepția cazului în care serviciul de transport este furnizat cu titlu gratuit.

Astfel, din constatările de la punctul anterior rezultă că, pe de o parte, prin faptul că lasă un acces liber la trenul său și, pe de altă parte, prin faptul că urcă la bordul acestuia în vederea efectuării unei călătorii, atât întreprinderea feroviară, cât și călătorul își manifestă voințele concordante de a intra într-un raport contractual, astfel încât condițiile necesare pentru a stabili existența unui contract de transport sunt, în principiu, îndeplinite. Cu toate acestea, formularea articolului 3 punctul 8 din Regulamentul nr. 1371/2007 nu permite să se stabilească dacă deținerea unei legitimații de transport de către călător este un element indispensabil pentru a putea considera că există un „contract de transport”, în sensul acestei dispoziții.

În ceea ce privește contextul în care se înscrie articolul 3 punctul 8 din Regulamentul nr. 1371/2007, trebuie să se arate, în primul rând, că termenii „contract de transport” figurează într-o serie de alte dispoziții ale acestui regulament.

Astfel, articolul 3 punctul 10 din regulamentul menționat definește noțiunea de „bilet direct” ca vizând „biletul sau biletele de transport care reprezintă un contract pentru servicii de transport feroviar succesive executate de către una sau mai multe întreprinderi feroviare”.

Articolul 4 din același regulament, care privește în mod specific „contractul de transport”, prevede la rândul său că, „[s]ub rezerva dispozițiilor [capitolului II din Regulamentul nr. 1371/2007], încheierea și executarea unui contract de transport, precum și furnizarea de informații și de bilete sunt reglementate de dispozițiile titlurilor II și III din anexa I” la acest regulament.

În această privință, în anexa I la Regulamentul nr. 1371/2007 este reprodus în special titlul II din apendicele A la COTIF, privind încheierea și executarea contractului de transport. Potrivit articolului 6 alineatul (1) din acest apendice, „[p]rin contractul de transport, operatorul de transport se angajează să transporte călătorul, precum și, dacă este cazul, bagaje și vehicule la locul de destinație”, alineatul (2) al acestui articol 6 precizând că contractul de transport trebuie să fie confirmat prin una sau mai multe legitimații de transport eliberate călătorului și că, fără a aduce atingere articolului 9 din apendicele menționat, absența, neregularitatea sau pierderea legitimației de transport nu afectează existența sau validitatea contractului, care rămâne sub incidența regulilor uniforme stabilite de COTIF. Articolul 6 alineatul (3) din același apendice adaugă că legitimația de transport confirmă, până la proba contrarie, încheierea și conținutul contractului de transport.

În plus, articolul 7 din apendicele A la COTIF prevede, la alineatul (1), că condițiile generale de transport stabilesc, printre altele, forma și conținutul legitimațiilor de transport și, la alineatul (2) litera (c), că, pe legitimația de

transport, trebuie menționată în special orice indicație necesară pentru a dovedi încheierea și conținutul contractului de transport și care permite călătorului să beneficieze de drepturile ce decurg din acest contract.

În această privință, trebuie să se sublinieze de asemenea că din articolul 9 alineatele (2) și (3) din Regulamentul nr. 1371/2007 reiese că, fără a aduce atingere alineatului (4) al acestui articol, întreprinderile feroviare au obligația să distribuie călătorilor legitimații de transport prin intermediul cel puțin al unuia dintre cele trei – sau dintre cele două, dacă este vorba despre legitimații de transport pentru servicii furnizate în conformitate cu contracte de servicii publice – puncte de vânzare pe care aceste dispoziții le enumeră, printre care figurează distribuirea la bordul trenurilor.

În al doilea rând, trebuie să se arate că reiese din articolul 8 alineatul (1) din apendicele A la COTIF, care figurează în anexa I la acest regulament, că numai în lipsa unei convenții contrare între călător și operatorul de transport prețul transportului se plătește în avans.

În plus, desigur, articolul 9 din acest apendice A, sub rezerva căruia se aplică articolul 6 din acesta, prevede la alineatul (1) prima teză că, încă de la începerea călătoriei, călătorul trebuie să dețină o legitimație de transport valabilă și să o prezinte cu ocazia controlului legitimațiilor de transport. Cu toate acestea, acest articol 9 prevede, în a doua teză, la literele (a) și, respectiv, (b), că condițiile generale de transport pot prevedea că un călător care nu prezintă o legitimație de transport valabilă trebuie să plătească, în afara prețului transportului, o suprataxă și că un călător care refuză să facă plata imediată a prețului transportului sau a suprataxei poate fi exclus de la transport.

Or, potrivit articolului 3 punctul 16 din Regulamentul nr. 1371/2007, noțiunea de „condiții generale de transport”, în sensul

acestui regulament, vizează „condițiile transportatorului sub formă de condiții generale sau de tarife intrate în vigoare din punct de vedere juridic în toate statele membre și care au devenit, prin încheierea contractului de transport, parte integrantă din acesta”, „operatorul de transport” fiind definit la articolul 3 punctul 2 din acest regulament drept „întreprinderea feroviară contractuală cu care călătorul a încheiat contractul de transport sau o serie de întreprinderi feroviare succesive care sunt responsabile în baza acestui contract”.

În măsura în care unui călător care nu prezintă o legitimație de transport valabilă sau care refuză să facă plata imediată a legitimației de transport i se pot opune astfel condițiile generale de transport, în temeiul articolului 9 din apendicele A la COTIF, care figurează în anexa I la Regulamentul nr. 1371/2007, și în măsura în care acestea, potrivit articolului 3 punctul 16 din regulamentul menționat coroborat cu articolul 3 punctul 2 din acesta, devin, în sensul regulamentului menționat, parte integrantă din contractul de transport dintre întreprinderea feroviară și călător prin încheierea acestuia, rezultă de aici că o astfel de întreprindere care lasă acces liber la trenurile sale și un călător care urcă la bordul unui astfel de tren în vederea efectuării unei călătorii trebuie să fie considerați ca fiind părți la un „contract de transport”, în sensul aceluiași regulament, de îndată ce călătorul respectiv se află astfel la bordul trenului. Așadar, în caz contrar, călătorului respectiv nu i se pot opune aceste condiții generale de transport, în temeiul Regulamentului nr. 1371/2007.

Astfel, din aceste elemente de context rezultă în mod clar că biletul, desemnat de asemenea în acest apendice A prin termenii „legitimație de transport”, nu este decât instrumentul care materializează contractul de transport, în sensul Regulamentului nr. 1371/2007.

Formularea articolului 3 punctul 8 din Regulamentul nr. 1371/2007 și contextul în care se înscrie această dispoziție conduc, în consecință, la a considera că noțiunea de „contract de transport”, în sensul dispoziției menționate, trebuie înțeleasă, în sensul acestui regulament, ca fiind independentă de deținerea unei legitimații de transport de către călător și în sensul că include o situație în care un călător urcă la bordul unui tren liber accesibil în vederea efectuării unei călătorii fără să își fi procurat legitimație de transport.

Această interpretare este confirmată de obiectivele urmărite de Regulamentul nr. 1371/2007. Pe de o parte, potrivit articolului 1 litera (a) din regulamentul menționat, acesta are în special ca obiect stabilirea regulilor în ceea ce privește încheierea de contracte de transport. Pe de altă parte, considerentul (1) al regulamentului menționat subliniază în special că, în cadrul politicii comune din domeniul transporturilor, este important să se asigure protecția drepturilor călătorilor din transportul feroviar. În plus, din considerentul (2) al aceluiași regulament reiese că trebuie atins un nivel ridicat de protecție a consumatorilor în domeniul transporturilor, iar potrivit considerentului (3) al acestuia, deoarece călătorul din transportul feroviar reprezintă partea defavorizată a contractului de transport, este necesar ca drepturile călătorilor în această privință să fie asigurate.

Ar fi contrar acestor obiective să se considere că noțiunea de „contract de transport”, conform Regulamentului nr. 1371/2007, trebuie interpretată în sensul că nu include o situație în care un călător urcă la bordul unui tren liber accesibil pentru efectuarea unei călătorii fără să își fi procurat legitimația de transport. Astfel, dacă s-ar permite să se considere că un astfel de călător poate să fie considerat, pentru simplul motiv că

nu dispune de o legitimație de transport atunci când urcă la bordul trenului, ca nefiind parte la un raport contractual cu întreprinderea feroviară care și-a lăsat trenurile cu acces liber, acest călător ar putea, pentru împrejurări care nu îi sunt imputabile, să fie privat de drepturile pe care acest regulament le atribuie încheierii unui contract de transport, ceea ce ar contraveni obiectivului de protecție a călătorilor din transportul feroviar urmărit de regulamentul menționat și amintit în considerentele (1)-(3) ale acestuia.

Pe de altă parte, în lipsa unor dispoziții în această privință în Regulamentul nr. 1371/2007, o astfel de interpretare nu afectează validitatea acestui contract sau consecințele care pot decurge din neexecutarea de către una dintre părți a obligațiilor sale contractuale, care, în lipsa unor dispoziții în această privință în regulamentul menționat, rămân reglementate de dreptul național aplicabil.

Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la prima întrebare că articolul 3 punctul 8 din Regulamentul nr. 1371/2007 trebuie interpretat în sensul că o situație în care un călător urcă la bordul unui tren liber accesibil în vederea efectuării unei călătorii fără să își fi procurat o legitimație de transport intră în sfera noțiunii de „contract de transport”, în sensul acestei dispoziții.

Cu privire la a doua întrebare

Ținând seama de răspunsul dat la prima întrebare, nu este necesar să se răspundă la a doua întrebare.

Cu privire la a treia și la a cincea întrebare

Prin intermediul celei de a treia și al celei de a cincea întrebări, care trebuie analizate împreună, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că se opune ca o instanță națională care

constată caracterul abuziv al unei clauze penale prevăzute într-un contract încheiat între un profesionist și un consumator să reducă cuantumul penalității puse de această clauză în sarcina consumatorului respectiv sau să înlocuiască clauza menționată cu o dispoziție de drept național cu caracter supletiv. În acest context, instanța menționată ridică de asemenea problema dacă Directiva 93/13 trebuie să fie interpretată în sensul că se opune ca, în împrejurări precum cele în discuție în litigiile principale, instanța națională să aplice, pe de altă parte, dispozițiile dreptului său național referitoare la răspunderea extra-contractuală.

În această privință, trebuie să se arate, cu titlu introductiv, că, în speță, potrivit indicațiilor conținute în cererile de decizie preliminară, clauza penală pe care instanța de trimitere ar putea, dacă este cazul, să o declare abuzivă face parte din condițiile generale de transport ale SNCB, în privința cărora această instanță precizează că sunt „considerate de aplicabilitate generală, dat fiind caracterul lor normativ”, și că fac obiectul unei „publicări într-un buletin oficial al statului”.

Având în vedere aceste precizări, trebuie amintit că, în conformitate cu articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13, dispozițiile acesteia nu se aplică clauzelor contractuale care reflectă în special acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii.

Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, după cum reiese din al treisprezecelea considerent al Directivei 93/13, excluderea prevăzută la articolul 1 alineatul (2) din aceasta cuprinde clauze care reflectă dispoziții din dreptul național care se impun părților contractante independent de alegerea acestora sau pe cele care sunt aplicabile din oficiu, cu alte cuvinte în lipsa unui aranjament diferit al părților în această privință, precum și clauzele contractuale care reflectă

dispozițiile menționate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 martie 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, punctul 26, Hotărârea din 30 aprilie 2014, Barclays Bank, C-280/13, EU:C:2014:279, punctele 30, 31 și 42, precum și Ordonanța din 7 decembrie 2017, Woonhaven Antwerpen, C-446/17, nepublicată, EU:C:2017:954, punctul 25).

Această excludere este justificată de faptul că este legitim, în principiu, să se prezume că legiuitorul național a stabilit un echilibru între ansamblul drepturilor și obligațiilor părților la anumite contracte, echilibru pe care legiuitorul Uniunii a intenționat în mod explicit să îl prezerve (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 aprilie 2014, Barclays Bank, C-280/13, EU:C:2014:279, punctul 41 și jurisprudența citată, precum și Ordonanța din 7 decembrie 2017, Woonhaven Antwerpen, C-446/17, nepublicată, EU:C:2017:954, punctul 26).

Această excludere din domeniul de aplicare al Directivei 93/13 presupune astfel, potrivit jurisprudenței Curții, îndeplinirea a două condiții. Pe de o parte, clauza contractuală trebuie să reflecte un act cu putere de lege sau o normă administrativă, iar pe de altă parte, această dispoziție trebuie să fie obligatorie (Hotărârea din 10 septembrie 2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, punctul 78, precum și Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 28).

Pe de altă parte, rezultă în esență din jurisprudența Curții că excluderea menționată acoperă actele cu putere de lege sau normele administrative obligatorii, altele decât cele referitoare la întinderea competențelor instanței naționale pentru a aprecia caracterul abuziv al unei clauze contractuale (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 aprilie 2014, Barclays Bank, C-280/13, EU:C:2014:279, punctele 39 și 40, precum și jurisprudența citată, și

Hotărârea din 7 august 2018, Banco Santander și Escobedo Cortés, C-96/16 și C-94/17, EU:C:2018:643, punctul 44).

Verificarea îndeplinirii acestor condiții este de competența instanței naționale în fiecare caz în speță (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 mai 2013, Asbeek Brusse și de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 33, precum și Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 29, precum și jurisprudența citată).

Procedând la verificarea menționată, această instanță trebuie să țină seama de faptul că, având în vedere în special obiectivul Directivei 93/13, mai precis protecția consumatorilor împotriva clauzelor abuzive inserate în contractele încheiate de profesioniști cu consumatorii, excepția instituită la articolul 1 alineatul (2) din această directivă este de strictă interpretare (a se vedea în acest sens Hotărârea din 10 septembrie 2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, punctul 77, precum și Hotărârea din 20 septembrie 2018, OTP Bank și OTP Faktoring, C-51/17, EU:C:2018:750, punctul 54, precum și jurisprudența citată).

Acestea fiind precizate, revine Curții sarcina de a efectua analiza celei de a treia și a celei de a cincea întrebări întemeindu-se pe premisa, a cărei exactitate va trebui să o verifice instanța de trimitere, că clauza pe care aceasta intenționează să o declare abuzivă nu este exclusă din domeniul de aplicare al Directivei 93/13 în temeiul articolului 1 alineatul (2) din aceasta.

Potrivit articolului 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, statele membre stabilesc că clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de un profesionist, în conformitate cu legislația internă, nu creează obligații pentru consumator, iar contractul continuă să angajeze părțile, potrivit dispozițiilor sale,

în cazul în care poate continua să existe fără clauzele abuzive.

Curtea a interpretat această dispoziție în sensul că instanța națională trebuie să stabilească toate consecințele care decurg, potrivit dreptului național, din constatarea caracterului abuziv al clauzei în discuție pentru a se asigura că respectiva clauză nu creează obligații pentru consumator. În această privință, Curtea a precizat că, atunci când consideră că o clauză contractuală este abuzivă, instanța națională are obligația să nu o aplice, exceptând cazul în care consumatorul se opune (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 mai 2013, *Asbeek Brusse și de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 49, precum și jurisprudența citată, și Hotărârea din 26 martie 2019, *Abanca Corporación Bancaria și Bankia*, C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctul 52).

Curtea a statuat deja și că, atunci când instanța națională constată nulitatea unei clauze abuzive cuprinse într-un contract încheiat între un profesionist și un consumator, articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că se opune unei norme de drept național care permite instanței naționale să completeze contractul modificând conținutul acestei clauze (Hotărârea din 30 aprilie 2014, *Kásler și Káslerné Rábai*, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 77, precum și jurisprudența citată, și Hotărârea din 26 martie 2019, *Abanca Corporación Bancaria și Bankia*, C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctul 53). În special, Curtea a statuat că această dispoziție nu poate fi interpretată în sensul că permite instanței naționale, în cazul în care constată caracterul abuziv al unei clauze penale dintr-un contract încheiat între un profesionist și un consumator, să reducă quantumul penalităților în sarcina consumatorului în loc să excludă pe deplin aplicarea clauzei în discuție în privința acestuia din urmă (Hotărârea din

30 mai 2013, *Asbeek Brusse și de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 59, precum și Hotărârea din 21 ianuarie 2015, *Unicaja Banco și Caixabank*, C-482/13, C-484/13, C-485/13 și C-487/13, EU:C:2015:21, punctul 29).

Astfel, acest contract trebuie să continue să existe, în principiu, fără nicio altă modificare decât cea rezultată din eliminarea clauzelor abuzive, în măsura în care, în conformitate cu normele dreptului intern, o astfel de menținere a contractului este posibilă din punct de vedere juridic (Hotărârea din 30 mai 2013, *Asbeek Brusse și de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 57, precum și jurisprudența citată, și Hotărârea din 21 ianuarie 2015, *Unicaja Banco și Caixabank*, C-482/13, C-484/13, C-485/13 și C-487/13, EU:C:2015:21, punctul 28).

În cazul în care instanța națională ar avea posibilitatea să modifice conținutul clauzelor abuzive care figurează într-un astfel de contract, o asemenea posibilitate ar putea aduce atingere realizării obiectivului pe termen lung urmărit prin articolul 7 din Directiva 93/13. Astfel, această posibilitate ar contribui la eliminarea efectului descurajator pe care îl are asupra profesioniștilor faptul că asemenea clauze abuzive pur și simplu nu sunt aplicate față de consumator, în măsura în care aceștia ar fi în continuare tentați să utilizeze clauzele menționate, știind că, chiar dacă acestea ar fi invalidate, contractul va putea fi totuși completat de instanța națională în măsura în care este necesar, garantând astfel interesul respectivilor profesioniști (Hotărârea din 30 mai 2013, *Asbeek Brusse și de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 58, precum și Hotărârea din 26 martie 2019, *Abanca Corporación Bancaria și Bankia*, C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctul 54, precum și jurisprudența citată).

Pe de altă parte, este adevărat că Curtea a admis o excepție de la acest principiu, considerând că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 nu s-ar opune ca instanța națională, în temeiul principiilor din dreptul contractelor, să elimine clauza abuzivă prin înlocuirea acesteia cu o dispoziție de drept național cu caracter supletiv, cu condiția ca această înlocuire să fie conformă cu obiectivul articolului 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 și să permită restabilirea unui echilibru real între drepturile și obligațiile cocontractanților, de natură să restabilească egalitatea dintre aceștia din urmă. Cu toate acestea, Curtea a limitat această posibilitate la ipotezele în care invalidarea clauzei abuzive ar obliga instanța să anuleze contractul în ansamblul său și să expună astfel consumatorul unor consecințe deosebit de prejudiciabile, astfel încât acesta din urmă ar fi în acest fel penalizat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 ianuarie 2015, Unicaja Banco și CaixaBank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 și C-487/13, EU:C:2015:21, punctul 33, precum și jurisprudența citată, și Hotărârea din 26 martie 2019, Abanca Corporación Bancaria și Bankia, C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctele 56 și 57).

Cu toate acestea, în cauzele principale și sub rezerva verificărilor care trebuie efectuate de instanța de trimitere în această privință, nu rezultă că invalidarea eventuală a clauzei penale în cauză ar fi de natură să determine anularea contractelor în ansamblul lor și să expună astfel consumatorii unor consecințe deosebit de prejudiciabile.

În ceea ce privește aspectul dacă, în împrejurări precum cele în discuție în litigiile principale, ar fi posibil ca instanța de trimitere să aplice, pe de altă parte, normele din dreptul său național referitoare la răspunderea extracontractuală, este suficient să se arate că Directiva 93/

13, potrivit articolului 1 alineatul (1) din aceasta, are ca scop apropierea actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind clauzele abuzive în contractele încheiate între un profesionist și un consumator și că nu conține nicio dispoziție referitoare la răspunderea extracontractuală.

Prin urmare, aspectul dacă împrejurări precum cele în discuție în litigiile principale sunt, pe de altă parte, susceptibile să intre sub incidența dreptului răspunderii extracontractuale nu intră în domeniul de aplicare al Directivei 93/13, ci al dreptului național. Prin urmare, nu este necesară examinarea acestuia în cadrul prezentelor cereri de decizie preliminară.

Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la a treia și la a cincea întrebare că articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că se opune, pe de o parte, ca o instanță națională care constată caracterul abuziv al unei clauze penale prevăzute într-un contract încheiat între un profesionist și un consumator să reducă cuantumul penalității puse de această clauză în sarcina consumatorului respectiv și, pe de altă parte, ca o instanță națională să înlocuiască clauza menționată, în temeiul principiilor din dreptul contractelor, cu o dispoziție de drept național cu caracter supletiv, cu excepția cazului în care contractul în cauză nu poate continua să existe în cazul eliminării clauzei abuzive, iar anularea contractului în ansamblul său expune consumatorul unor consecințe deosebit de prejudiciabile.

Cu privire la a patra întrebare

Având în vedere răspunsul dat la a treia și la a cincea întrebare, nu este necesar să se răspundă la a patra întrebare.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a cincea) declară:

1) **Articolul 3 punctul 8 din Regulamentul (CE) nr. 1371/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 23 octombrie 2007 privind drepturile și obligațiile călătorilor din transportul feroviar trebuie interpretat în sensul că o situație în care un călător urcă la bordul unui tren liber accesibil în vederea efectuării unei călătorii fără să își fi procurat o legitimație de transport intră în sfera noțiunii de „contract de transport”, în sensul acestei dispoziții.**

2) **Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie interpretat în sensul că se opune, pe de o parte, ca o instanță**

națională care constată caracterul abuziv al unei clauze penale prevăzute într-un contract încheiat între un profesionist și un consumator să reducă cuantumul penalității puse de această clauză în sarcina consumatorului respectiv și, pe de altă parte, ca o instanță națională să înlocuiască clauza menționată, în temeiul principiilor din dreptul contractelor, cu o dispoziție de drept național cu caracter supletiv, cu excepția cazului în care contractul în cauză nu poate continua să existe în cazul eliminării clauzei abuzive, iar anularea contractului în ansamblul său expune consumatorul unor consecințe deosebit de prejudiciabile.

5. Încălzire centralizată. Clădiri de locuințe aflate în proprietate comună racordate la rețeaua de termoficare. Protecția consumatorilor. Reglementare națională care prevede că coproprietarii au obligația de a contribui la costurile energiei termice, chiar dacă nu o utilizează în apartamentul lor

(Cauzele conexe C-708/17 și C-725/17, *EVN Bulgaria Toplofikatsia*, Hotărârea din 5 decembrie 2019)

Dreptul Uniunii nu se opune unei reglementări naționale care prevede că fiecare proprietar al unui apartament dintr-o clădire aflată în proprietate comună este obligat să contribuie la costurile legate de energia termică ce alimentează părțile comune.

Acțiunile principale și întrebările preliminare

Cauza C-708/17

Doamna Dimitrova este proprietara unui apartament dintr-o clădire aflată în proprietate comună racordat la rețeaua de încălzire centralizată.

În conformitate cu un contract încheiat în temeiul articolului 153 alineatul (1) din Legea energiei, EVN furnizează clădirii respective energia termică utilizată pentru încălzire, pentru apă caldă menajeră și

pentru încălzirea emisă de instalația interioară.

În cadrul acestui contract, societatea care efectuează repartizarea consumului de energie termică a calculat pentru locuința doamnei Dimitrova un consum în valoare de 266,25 leva bulgare (BGN) (aproximativ 136 de euro) în perioada 1 noiembrie 2012-30 aprilie 2015.

Întrucât doamna Dimitrova nu a plătit această sumă, EVN a formulat împotriva acesteia o somație de plată care i-a fost comunicată de Rayonen sad Asenovgrad (Tribunalul de Raion din Asenovgrad, Bulgaria).

Doamna Dimitrova a contestat somația de plată, invocând că nu avea nicio obligație față de EVN, că proba cantității efective de energie termică consumată lipsea și că consumul care

figurează pe facturile prezentate de EVN nu reflecta consumul efectiv de energie, încălcându-se articolul 13 alineatul (2) din Directiva 2006/32.

Instanța de trimitere precizează că, în această cauză, obiectul litigiului principal privește neplata sumelor referitoare la consumul de energie emisă de instalația interioară a imobilului, și anume toate conductele și instalațiile de distribuție și de furnizare de energie termică din interiorul clădirii, inclusiv coloanele de încălzire care urcă traversând fiecare apartament.

În această privință, instanța de trimitere are îndoieli în ceea ce privește legalitatea facturării consumului de energie emisă, în fiecare apartament, de instalația interioară a unei clădiri aflate în proprietate comună, în cazul în care, precum în speță, această facturare este stabilită proporțional cu volumul încălzit al apartamentului potrivit proiectului de construcție a imobilului, fără a lua în considerare cantitatea de căldură efectiv emisă în acest apartament. Aceasta indică, de asemenea, că doamna Dimitrova nu utilizează energie termică nici pentru încălzirea apartamentului său, nici pentru aprovizionarea cu apă caldă menajeră.

Pe de altă parte, instanța de trimitere ridică problema dacă un consumator are, în temeiul articolului 27 din Directiva 2011/83, dreptul să nu plătească cheltuielile referitoare la energia termică furnizată pe care nu a solicitat-o. Aceasta arată că, într-o hotărâre de interpretare din 25 mai 2017, a cărei aplicabilitate este obligatorie pentru instanțele de grad inferior, Varhoven kasatsionen sad (Curtea Supremă de Casație, Bulgaria) a statuat că Legea energiei, în special articolul 153 alineatul (6) din aceasta, nu încalcă articolul 62 din Legea privind protecția consumatorilor, dat fiind că dreptul de a depune cererea de livrare a încălzirii în clădirile supuse regimului de copro-

prietate și, în general, de a decide dacă și cum trebuie utilizate părțile comune nu revine fiecărui coproprietar individual, ci majorității coproprietarilor, astfel încât coproprietatea în ansamblul său trebuie considerată consumatoare a acestui serviciu.

În aceste condiții, Rayonen sad Asenovgrad (Tribunalul de Raion din Asenovgrad) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 13 alineatul 2 din [Directiva 2006/32] se opune posibilității ca furnizorii de agent termic să solicite contravaloarea energiei termice consumate și transferate de instalația clădirii aflate în proprietate comună, bransată la rețeaua de termoficare, în mod proporțional cu volumul încălzit aferent locuințelor aflate în proprietate personală, în conformitate cu planul clădirii, fără să țină seama de energia termică transferată efectiv în fiecare dintre locuințele aflate în proprietate individuală?

2) Articolul 27 din [Directiva 2011/83] se opune unei dispoziții naționale care prevede obligația consumatorilor proprietari de locuințe din clădiri cărora li se aplică dispozițiile privind clădirile de locuințe aflate în proprietate comună, de a plăti contravaloarea energiei termice de care nu au beneficiat, dar care a fost furnizată către instalația clădirii bransate la rețeaua de termoficare, în condițiile în care aceștia au încetat să mai utilizeze energia termică fie prin debransarea caloriferelor din locuințelor lor, fie ca urmare a unor măsuri tehnice efectuate la cerere de angajați ai furnizorului de agent termic, menite să blocheze transferul de energie termică prin calorifer?

3) O asemenea reglementare națională instituie o practică comercială neloială, în sensul Directivei [2005/29]?”

Cauza C-725/17

Domnul Dimitrov este, de la data de 2 decembrie 2003, proprietarul unei

locuințe situate într-o clădire echipată cu o instalație interioară de încălzire și de apă caldă, care traversează fiecare apartament al coproprietății și care pleacă din centrală secundară de utilizator echipată cu un contor termic comun.

Fluxul termic care alimentează instalația în cauză este furnizat de Toplofikatsia Sofia în temeiul unui contract încheiat între aceasta din urmă și coproprietatea clădirii în care se situează locuința domnului Dimitrov. Acest contract a fost încheiat la 4 decembrie 2004 prin intermediul „Termokomplekt” OOD, responsabilă de asemenea cu contabilizarea individuală a cantităților de căldură consumate.

Întrucât domnul Dimitrov nu a plătit aprovizionarea cu încălzire și cu apă caldă furnizate de Toplofikatsia Sofia pentru perioada 1 mai 2014-30 aprilie 2016, aceasta din urmă a sesizat Sofiyski rayonen sad (Tribunalul de Raion din Sofia, Bulgaria) în vederea stabilirii sumelor datorate.

Potrivit instanței de trimitere, litigiul principal privește aspectul dacă, în speță, a luat naștere un raport contractual având în vedere că trebuie plătite cheltuieli legate de repartizarea consumului și a pierderilor în părțile comune ale clădirii, atunci când sunt sau nu sunt utilizate elemente ale serviciului complex cum este aprovizionarea cu încălzire și cu apă caldă și, în sfârșit, dacă trebuie considerat ca fiind consumator proprietarul unei locuințe situate într-o clădire precum cea în discuție în litigiul principal.

În această privință, instanța menționată arată că, prin Hotărârea din 22 aprilie 2010, Konstitutsionen sad (Curtea Constituțională, Bulgaria) a considerat că, potrivit articolului 153 alineatul (1) din Legea energiei, toți proprietarii și titularii unui drept real asupra unui apartament dintr-o clădire aflată în proprietate comună racordați la o centrală secundară de utilizator sau la o ramură autonomă a

acesteia sunt consumatori de energie termică și au obligația să instaleze pe corpurile de încălzire care se găsesc în apartamentele lor aparate pentru repartizarea consumului de energie termică și să plătească cheltuielile privind consumul de energie termică în condițiile și potrivit modalităților stabilite prin regulamentul menționat la această dispoziție.

Instanța de trimitere arată însă că părțile la contract nu pot conveni clauzele contractuale, întrucât aceste clauze sunt definite în mod unilateral de Toplofikatsia Sofia în condițiile generale de vânzare, iar prețul este stabilit pe cale administrativă de Komisia za energiyno i vodno regulirane (Comisia de Reglementare în domeniul energiei și al apei, Bulgaria). Astfel, raportul juridic în cauză s-ar apropia mai mult de o obligație fiscală decât de un contract ținând seama și de faptul că Toplofikatsia Sofia este o entitate care deține un monopol și este proprietatea localității Sofia (Bulgaria).

Comisia mai adaugă că, în clădirile supuse regimului de coproprietate, reglementarea permite deconectarea de la alimentarea cu apă caldă și de sigilare a radiatoarelor într-un apartament, dar că nu este posibil să se pună capăt ultimei părți a prestării de servicii furnizate de Toplofikatsia Sofia, și anume repartizarea consumului de energie termică.

În aceste condiții, Sofiyski Rayonen sad (Tribunalul de Raion din Sofia) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) [Directiva 2011/83] exclude din domeniul său de aplicare dispozițiile juridice ale dreptului contractelor tradițional privind încheierea contractelor, însă exclude aceasta din domeniul ei de aplicare și reglementarea acestei structuri deosebit de atipice prevăzute de lege pentru nașterea unor raporturi contractuale?

2) În măsura în care [Directiva 2011/83] nu exclude în această ipoteză o reglementare proprie, este vorba despre un contract în sensul articolului 5 din directivă sau despre altceva? Fie că este, fie că nu este vorba despre un contract, în speță se aplică directiva?

3) [Directiva 2011/83] reglementează acest tip de contracte de fapt, indiferent de data încheierii lor, sau aceasta se aplică numai locuințelor nou-achiziționate sau – în sens mai restrâns – numai locuințelor nou-construite (așadar, instalațiilor utilizatorilor care solicită bransarea la rețeaua de termoficare)?

4) În măsura în care se aplică [Directiva 2011/83], dispozițiile naționale sunt contrare articolului 5 alineatul (1) litera (f) [din această directivă] coroborat cu alineatul (2) [al acestui articol] care prevăd dreptul sau posibilitatea de bază a rezilierii raportului juridic?

5) În măsura în care este necesară încheierea unui contract, acesta trebuie să respecte o formă prevăzută și ce cuprindere trebuie să aibă conținutul informațiilor care trebuie puse la dispoziția consumatorului (în speță: proprietarul individual al unei locuințe, iar nu asociația de proprietari)? Nefurnizarea în timp util și în mod accesibil a unor informații poate influența nașterea raportului juridic?

6) Pentru ca o persoană să devină parte într-un asemenea contract, este necesar ca aceasta să formuleze o cerere explicită, așadar, să își manifeste voința în mod formal?

7) În cazul încheierii formale sau informale a unui contract, încălzirea părților comune ale clădirii (în special casa scârilor) este o componentă a obiectului acestuia, iar consumatorul a solicitat prestarea serviciului cu privire la componenta respectivă a prestării de servicii, atunci când persoana în cauză sau chiar întreaga asociație de proprietari nu a formulat nicio cerere explicită în acest sens (de exemplu atunci când s-au

îndepărtat caloriferele – care este ipoteza majoritară – experții nementionând existența unor calorifere în părțile comune ale clădirilor)?

8) Situația opririi furnizării de agent termic către locuința unui proprietar prezintă importanță (sau relevanță) pentru calitatea de consumator a proprietarului care a solicitat furnizarea căldurii către părțile comune ale clădirii?”

Prin Decizia președintelui Curții din 8 februarie 2018, cauzele C-708/17 și C-725/17 au fost conexe pentru buna desfășurare a fazei scrise și a fazei orale ale procedurii, precum și în vederea pronunțării hotărârii.

Observații introductive

Trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, în cadrul procedurii de cooperare între instanțele naționale și Curte instituite la articolul 267 TFUE, este de competența acesteia să ofere instanței naționale un răspuns util, care să îi permită să soluționeze litigiul cu care este sesizată. Din această perspectivă, Curtea trebuie, dacă este cazul, să reformuleze întrebările care îi sunt adresate. Împrejurarea că, pe plan formal, o instanță națională a formulat o întrebare preliminară făcând trimitere la anumite dispoziții ale dreptului Uniunii nu împiedică Curtea să furnizeze acestei instanțe toate elementele de interpretare care pot fi utile pentru soluționarea cauzei cu care este sesizată, indiferent dacă ea s-a referit sau nu s-a referit la acestea în enunțul întrebărilor sale. În această privință, revine Curții sarcina de a extrage din ansamblul elementelor furnizate de instanța națională, mai ales din motivarea deciziei de trimitere, elementele dreptului Uniunii care necesită o interpretare, având în vedere obiectul litigiului (Hotărârea din 12 februarie 2019, TC, C-492/18 PPU, EU:C:2019:108, punctul 37 și jurisprudența citată).

În primul rând, în cauza C-725/17, întrebările adresate de Sofiyski rayonen

sad (Tribunalul de Raion din Sofia) privesc, parțial, modalitățile de încheiere a contractului de furnizare a energiei termice de către un furnizor de agent termic și în special lipsa consimțământului proprietarului unui apartament dintr-o clădire aflată în proprietate comună la momentul încheierii contractului de furnizare a energiei.

Conform articolului 3 alineatul (5), Directiva 2011/83 nu afectează dreptul intern general al contractelor precum normele privind valabilitatea, formarea sau efectele unui contract, în măsura în care aspectele dreptului general al contractelor nu sunt reglementate de această directivă. Considerentul (14) al directivei menționate precizează în această privință că aceasta ar trebui, în consecință, să fie înțeleasă în sensul că nu aduce atingere dreptului intern care reglementează de exemplu încheierea sau validitatea unui contract, în special în cazul lipsei consimțământului.

Pe de altă parte, din elementele furnizate de instanțele de trimitere reiese că litigiile principale privesc în special faptul că doamna Dimitrova și domnul Dimitrov contestă, în temeiul articolului 27 din Directiva 2011/83, facturile care le-au fost adresate de furnizorul de energie termică, pentru motivul că ei nu au solicitat în mod individual furnizarea acestei energii termice și nu o utilizează.

Având în vedere aceste elemente, prin intermediul celei de a doua și al celei de a treia întrebări în cauza C-708/17, precum și prin intermediul întrebărilor adresate în cauza C-725/17, instanțele de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 27 din Directiva 2011/83 coroborat cu articolul 5 alineatele (1) și (5) din Directiva 2005/29 trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care prevede că proprietarii unui apartament dintr-o clădire aflată în proprietate comună racordat la o rețea de termoficare sunt obligați să

contribuie la cheltuielile legate de consumul de energie termică din părțile comune și din instalația interioară a imobilului, în condițiile în care nu au solicitat în mod individual furnizarea energiei termice și nu o utilizează în apartamentul lor.

În al doilea rând, pentru a soluționa litigiul cu care este sesizat în cauza C-708/17, Rayonen sad Asenovgrad (Tribunalul de Raion din Asenovgrad) solicită Curții, prin intermediul primei întrebări preliminare, să interpreteze dispozițiile Directivei 2006/32, îndeosebi articolul 13 alineatul (2) din aceasta, care prevede, printre altele, că statele membre trebuie să se asigure că facturile adresate clienților finali de energie sunt întemeiate pe consumul real.

Conform articolului 27 alineatul (1) din Directiva 2012/27, care a înlocuit Directiva 2006/32, aceasta din urmă a fost abrogată cu efect de la 5 iunie 2014. De asemenea, potrivit articolului 28 alineatul (1) din Directiva 2012/27, statele membre trebuie să pună în aplicare actele cu putere de lege și actele administrative necesare pentru a se conforma acestei directive cel târziu până la 5 iunie 2014. Această directivă nu cuprinde de altfel nicio dispoziție specială în ceea ce privește aplicarea în timp a dispozițiilor Directivei 2006/32 pe care le-a înlocuit.

Prin urmare, întrucât situația de fapt din acțiunea principală în cauza C-708/17 are legătură cu perioada cuprinsă între 1 noiembrie 2012 și 30 aprilie 2015, trebuie să se examineze prima întrebare în cauza C-708/17, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctul 67 din concluziile sale, în lumina dispozițiilor Directivelor 2006/32 și 2012/27, pentru a putea oferi un răspuns util instanței de trimitere.

Astfel, prin intermediul primei întrebări, Rayonen sad Asenovgrad (Tribunalul de Raion din Asenovgrad) solicită în esență să se stabilească dacă articolul 13

alineatul (2) din Directiva 2006/32 și articolul 10 alineatul (1) din Directiva 2012/27 trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale precum cea în discuție în litigiul principal, care prevede că, într-o clădire aflată în proprietate comună, facturile referitoare la consumul de energie termică privind instalația interioară sunt stabilite, pentru fiecare coproprietar, proporțional cu volumul încălzit al apartamentului său.

**Cu privire la întrebările preliminare
Cu privire la a doua și la a treia
întrebare din cauza C-708/17 și cu
privire la întrebările din cauza C-725/
17**

*Cu privire la aplicabilitatea Directivei
2011/83*

Trebuie amintit că, potrivit articolului 3 alineatul (1) din Directiva 2011/83, aceasta se aplică, conform condițiilor și în limitele stabilite în dispozițiile sale, oricărui contract încheiat între un comerciant și un consumator. Conform aceleiași dispoziții, directiva se aplică și contractelor de furnizare de apă, gaz, energie electrică sau încălzire centralizată, inclusiv de către furnizorii publici, în măsura în care aceste utilități sunt furnizate pe bază contractuală.

Pe de altă parte, articolul 2 punctul 1 din Directiva 2011/83 definește noțiunea „consumator” ca fiind orice persoană fizică ce, în cadrul contractelor reglementate de această directivă, acționează în scopuri care se află în afara activității sale comerciale, industriale, artizanale sau liberale. În această privință, Curtea a statuat că această noțiune desemnează orice particular care nu este angajat în activități comerciale sau profesionale (Hotărârea din 4 octombrie 2018, Kamenova, C-105/17, EU:C:2018: 808, punctul 33 și jurisprudența citată).

La interpretarea acestei directive, noțiunea de „consumator” are astfel o importanță primordială și dispozițiile acesteia sunt concepute în mod esențial

în optica consumatorului în calitate de destinatar și de victimă a practicilor comerciale neloiale (Hotărârea din 3 octombrie 2013, Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs, C-59/12, EU:C:2013:634, punctul 36 și jurisprudența citată).

În speță, din elementele furnizate de instanțele de trimitere reiese că, atât în cauza C-708/17, cât și în cauza C-725/17, există un contract de furnizare a energiei termice care alimentează clădirea aflată în proprietate comună și că, în temeiul acestui contract, proprietarii apartamentelor din această clădire sunt destinatari ai facturilor referitoare la consumul de energie termică pentru instalațiile interioare și pentru părțile comune ale clădirii respective.

Astfel, din coroborarea articolului 149a alineatul (1) cu articolul 153 alineatul (1) din Legea energiei rezultă că proprietarii și titularii unui drept real asupra unei locuințe, racordată la o centrală secundară de utilizator sau la o ramură autonomă a acesteia, dintr-o clădire aflată în proprietate comună sunt clienții furnizorului de energie conform contractului încheiat cu acesta. Or, întrucât acești proprietari sau acești titulari sunt persoane fizice care nu sunt angajate în activități comerciale sau profesionale, ei sunt consumatori în sensul articolului 2 alineatul (1) din Directiva 2011/83. Rezultă, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctul 52 din concluziile sale, că contractele în discuție în litigiul principal intră în categoria contractelor privind furnizarea de încălzire centralizată încheiate între profesioniști și consumatori, în sensul articolului 3 alineatul (1) din această directivă.

În ceea ce privește aplicarea *ratione temporis* a Directivei 2011/83, aceasta conține o dispoziție specială care stabilește în mod expres condițiile aplicării în timp a dispozițiilor sale. Astfel, articolul 28 alineatul (2) din această directivă

prevede că acestea se aplică contractelor încheiate după data de 13 iunie 2014.

În speță, atât timp cât din dosarele de care dispune Curtea lipsesc elemente referitoare la datele încheierii contractelor în discuție în litigiul principal, revine instanțelor naționale sarcina de a stabili dacă acestea au fost încheiate după această dată de 13 iunie 2014 pentru a stabili dacă Directiva 2011/83 este aplicabilă *ratione temporis*.

Cu privire la fond

Prin intermediul celei de a doua și a treia întrebări din cauza C-708/17 și al întrebărilor din cauza C-725/17, instanțele de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 27 din Directiva 2011/83 coroborat cu articolul 5 alineatele (1) și (5) din Directiva 2005/29 trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări naționale care prevede că proprietarii unui apartament dintr-o clădire aflată în proprietate comună racordat la o rețea de termoficare sunt obligați să contribuie la cheltuielile legate de consumul de energie termică din părțile comune și din instalația interioară a imobilului, în condițiile în care nu au solicitat în mod individual furnizarea energiei termice și nu o utilizează în apartamentul lor.

Trebuie amintit că, în conformitate cu articolul 27 din Directiva 2011/83, consumatorul este scutit de obligația de plată în caz de furnizare nesolicitată de bunuri, apă, gaz, electricitate, încălzire centralizată sau conținut digital sau în caz de prestare nesolicitată de servicii, interzise prin articolul 5 alineatul (5) din și prin anexa I punctul 29 la Directiva 2005/29, și că absența unui răspuns din partea consumatorului în urma unei astfel de furnizări sau prestări nesolicitate nu reprezintă un consimțământ. Astfel cum reiese din considerentul (60) al Directivei 2011/83, această practică constituie, astfel, o practică comercială neloială interzisă de Directiva 2005/29.

Vânzarea nesolicitată este definită în acest considerent ca fiind „furnizarea unor bunuri sau prestarea unor servicii către consumatori pe care aceștia nu le-au comandat”. În această privință, Curtea a arătat că reprezintă o „furnizare nesolicitată”, în sensul punctului 29 din anexa I la Directiva 2005/29, la care face trimitere articolul 27 din Directiva 2011/83, în special un comportament care constă, pentru profesionist, în a solicita consumatorului plata unui produs sau a unui serviciu care a fost furnizat acestui consumator fără ca acesta să îl fi solicitat (Hotărârea din 13 septembrie 2018, Wind Tre și Vodafone Italia, C-54/17 și C-55/17, EU:C:2018:710, punctul 43).

Astfel cum a arătat domnul avocat general la punctul 58 din concluziile sale, articolul 27 din Directiva 2011/83 urmărește să împiedice un profesionist să impună consumatorului o relație contractuală la care acesta nu a consimțit în mod liber.

În speță, articolul 133 alineatul (2) din Legea energiei prevede că racordarea instalațiilor clienților dintr-o clădire aflată în proprietate comună se efectuează cu acordul scris al proprietarilor, care reprezintă cel puțin două treimi din dreptul de proprietate asupra clădirii aflate în proprietate comună.

Pe de altă parte, din elementele furnizate de instanțele de trimitere reiese că articolul 153 alineatul (1) din această lege prevede că proprietarii și titularii unui drept real asupra unei locuințe dintr-o clădire aflată în proprietate comună racordați la o centrală secundară de utilizator sau la o ramură autonomă sunt consumatori de energie termică. În această calitate, sunt obligați să instaleze dispozitive pentru repartizarea consumului de energie termică pe corpurile de încălzire care se află în locuința lor și să plătească costurile pentru consumul de energie termică. În plus, articolul 153 alineatul (6) din legea menționată

precizează că clienții care locuiesc într-o clădire aflată în proprietate comună care opresc alimentarea cu energie termică a corpurilor de încălzire care se află în locuința lor rămân consumatori de energie termică în ceea ce privește căldura furnizată de instalația interioară și de corpurile de încălzire aflate în părțile comune ale clădirii.

Rezultă din aceste dispoziții că furnizarea energiei termice într-o clădire aflată în proprietate comună rezultă dintr-o cerere formulată în numele tuturor coproprietarilor, potrivit normelor speciale prevăzute de dreptul național privind coproprietatea.

În această privință, referitor la împrejurarea că, la fel ca în speță, coproprietarii în cauză nu au participat la adoptarea acestei decizii sau i s-au opus, Curtea a statuat recent că, în cadrul unui litigiu privind o obligație de plată care decurge dintr-o decizie a adunării generale a coproprietarilor în special instituită de legea bulgară, fiecare coproprietar, devenind și rămânând coproprietar al unui imobil, își dă acordul să se supună ansamblului dispozițiilor actului care reglementează coproprietatea respectivă, precum și hotărârilor adoptate de adunarea generală a coproprietarilor acestui imobil (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 mai 2019, Kerr, C-25/18, EU:C:2019:376, punctul 29).

În aceste condiții, alimentarea cu energie termică a instalației interioare și, pe cale de consecință, a părților comune ale unui imobil deținut în coproprietate, efectuată ca urmare a deciziei adoptate de coproprietatea acestui imobil de racordare a acestuia la încălzirea centralizată, nu poate fi considerată o furnizare nesolicitată de încălzire centralizată, în sensul articolului 27 din Directiva 2011/83.

Având în vedere aceste elemente, trebuie să se răspundă la a doua și la a treia întrebare din cauza C-708/17 și la

întrebările din cauza C-725/17 că articolul 27 din Directiva 2011/83 coroborat cu articolul 5 alineatele (1) și (5) din Directiva 2005/29 trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale care prevede că proprietarii unui apartament dintr-o clădire aflată în proprietate comună racordat la o rețea de termoficare centralizată sunt obligați să contribuie la cheltuielile legate de consumul de energie termică din părțile comune și din instalația interioară a clădirii, chiar dacă nu au solicitat în mod individual furnizarea energiei termice și nu o utilizează în apartamentul lor.

Cu privire la prima întrebare din cauza C-708/17

Prin intermediul primei întrebări din cauza C-708/17, Rayonen sad Asenovgrad (Tribunalul de Raion din Asenovgrad) solicită în esență să se stabilească dacă articolul 13 alineatul (2) din Directiva 2006/32 și articolul 10 alineatul (1) din Directiva 2012/27 trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări naționale care prevede că, într-o clădire aflată în proprietate comună, facturile referitoare la consumul de energie termică aferent instalației interioare sunt stabilite, pentru fiecare proprietar al unui apartament din clădire, în mod proporțional cu volumul încălzit aferent apartamentului său.

Pentru a constata incompatibilitatea unei astfel de metode de facturare cu dreptul Uniunii, pârâta din litigiul principal în cauza C-708/17 amintește că această metodă nu permite să se stabilească, pentru fiecare locatar al unei clădiri deținute în coproprietate, consumul real în materie de energie termică emisă de instalația interioară care traversează apartamentul său. Or, Directivele 2006/32 și 2012/27 ar impune furnizorilor de energie să nu factureze clientului final decât ceea ce a consumat efectiv, împrejurare care ar exclude astfel facturarea calculată în mod proporțional cu volumul încălzit aferent locuinței în cauză.

Cu toate acestea, nici din textul articolului 13 alineatul (2) din Directiva 2006/32 sau al articolului 10 alineatul (1) din Directiva 2012/27, nici din economia generală și din finalitatea reglementării în care se regăsesc aceste dispoziții nu rezultă că acestea ar impune o astfel de obligație.

Astfel, trebuie amintit că Directivele 2006/32 și 2012/27 au ca obiectiv, astfel cum amintesc articolele 1 din aceste directive, să promoveze o mai bună eficiență energetică. În acest context și astfel cum reiese din considerentele (1) și (20) ale Directivei 2006/32 și din considerentul (8) al Directivei 2012/27, întregul lanț energetic, de la producătorul de energie la clientul final care o consumă, este solicitat pentru atingerea acestui obiectiv.

În această privință, considerentul (29) al Directivei 2006/32 precizează că, pentru a permite consumatorilor finali să ia decizii în cunoștință de cauză cu privire la consumul individual de energie, ar trebui să li se ofere o cantitate rezonabilă de informații despre acesta, precum și alte informații relevante, cum ar fi informații privind măsurile disponibile pentru îmbunătățirea eficienței energetice, profiluri comparative ale consumatorilor finali sau specificații tehnice obiective pentru echipamentele care consumă energie, printre care se pot număra echipamente ce au la bază conceptul „Factorul patru” sau echipamente similare.

Acesta este motivul pentru care articolul 13 alineatul (2) din această directivă prevede că statele membre asigură că, după caz, facturarea realizată de distribuitorii de energie, de operatorii sistemului de distribuție și de societățile de vânzare cu amănuntul a energiei are la bază consumul de energie real.

Rămâne faptul că, astfel cum a arătat domnul avocat general în esență la punctul 74 din concluziile sale, utilizarea

în această dispoziție a expresiei „după caz” evidențiază faptul că trebuie în mod necesar să fie citită prin raportare la articolul 13 alineatul (1) din directiva menționată.

Or, această din urmă dispoziție prevede că, în măsura în care este „posibil din punct de vedere tehnic, rezonabil din punct de vedere financiar și proporțional în raport cu economiile de energie potențiale”, statele membre garantează că consumatorii finali, printre altele, de electricitate și de încălzire centralizată primesc contoare individuale care măsoară cu precizie consumul lor efectiv.

Din lucrările pregătitoare ale Directivei 2006/32, în special din raportul Parlamentului European din 2 mai 2005 cu privire la Propunerea de directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind eficiența energetică la utilizările finale și serviciile energetice (A6-0130/2005), reiese că legiuitorul Uniunii a dorit să ia în considerare, la instalarea de contoare individuale care să permită măsurarea consumului real și efectiv al clientului final, fezabilitatea unei astfel de instalații în imobile uneori prea vechi, considerând că nu ar fi întotdeauna realist, judicios sau proporțional să efectueze această instalare având în vedere cheltuielile excesive pe care le-ar putea ocaziona.

Prin urmare, în măsura în care instalarea de contoare individuale nu este întotdeauna posibilă, facturile înseși nu se pot întemeia pe consumul real de energie decât atunci când acest lucru este posibil din punct de vedere tehnic, ceea ce confirmă de altfel utilizarea, la articolul 13 alineatul (2) din Directiva 2006/32, a expresiei „după caz”.

Lucrările pregătitoare ale Directivei 2012/27, în special Raportul Parlamentului privind Propunerea de directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind eficiența energetică și de abrogare

a Directivelor 2004/8/CE și 2006/32/CE din 30 iulie 2012 (A7-0265/2012), evidențiază că aceleași preocupări au fost luate în considerare de legiuitorul Uniunii la reformarea Directivei 2006/32 și preluate la articolul 9 alineatul (1), la articolul 9 alineatul (3) al doilea și al treilea paragraf și la articolul 10 alineatul (1) din Directiva 2012/27.

Astfel, articolul 9 alineatul (1) din această directivă prevede că statele membre garantează că, în măsura în care este posibil din punct de vedere tehnic, rezonabil din punct de vedere financiar și proporțional în raport cu economiile de energie potențiale, consumatorii finali de energie electrică sunt dotați cu contoare individuale care reflectă exact consumul real de energie. În ceea ce privește facturarea, articolul 10 alineatul (1) din directiva menționată prevede că, în cazul în care consumatorii finali nu dispun de contoare inteligente conform Directivelor 2009/72 și 2009/73, statele membre se asigură, până la 31 decembrie 2014, că informațiile cu privire la facturare sunt exacte și au la bază consumul real, în conformitate cu anexa VII punctul 1.1, atunci când acest lucru este posibil din punct de vedere tehnic și justificat din punct de vedere economic.

Este necesar să se adauge că legiuitorul Uniunii a luat în considerare în Directiva 2012/27 particularitatea clădirilor aflate în proprietate comună alimentate de o rețea de termoficare. Astfel, deși articolul 9 alineatul (3) al doilea paragraf din această directivă prevede că statele membre trebuie să se asigure că contoarele individuale sunt instalate în astfel de clădiri până la 31 decembrie 2016, aceeași dispoziție precizează că, în cazul în care utilizarea acestor contoare individuale nu este fezabilă din punct de vedere tehnic sau nu este eficientă din punctul de vedere al costurilor, se utilizează repartitoare individuale de costuri pentru energia

termică destinate măsurării consumului fiecărui corp de încălzire, cu excepția cazului în care statul membru arată că instalarea unor astfel de repartitoare nu ar fi eficientă din punctul de vedere al costurilor. În aceste cazuri, pot fi avute în vedere metode alternative eficiente din punctul de vedere al costurilor privind măsurarea consumului de energie termică.

Or, având în vedere elementele care au fost aduse la cunoștința Curții, în astfel de clădiri aflate în proprietate comună precum cele în discuție în acțiunea principală, pare dificil de conceput să se poată individualiza în întregime facturile referitoare la energia termică, în special în ceea ce privește instalația interioară și părțile comune.

În ceea ce privește în special instalația interioară, din aceste elemente rezultă că poate fi dificil, ba chiar imposibil, astfel cum susține EVN, să se determine cu precizie cantitatea de energie termică emisă de această instalație în fiecare locuință. Astfel, această cantitate include nu numai energia termică emisă în interiorul apartamentului în cauză prin elementele materiale ale instalației interioare precum conductele și țevile care traversează acest apartament, ci și schimburile termice dintre spațiile încălzite și spațiile neîncălzite. Astfel, după cum a arătat domnul avocat general la punctul 85 din concluziile sale, apartamentele dintr-o clădire aflată în proprietate comună nu sunt independente unele de altele pe plan termic, întrucât căldura circulă între unitățile încălzite și cele care sunt mai puțin încălzite sau nu sunt încălzite.

Prin urmare, este dificil din punct de vedere tehnic să se poată determina în mod individual consumul exact al fiecărui locatar din clădirea aflată în proprietate comună în cauză în ceea ce privește energia termică emisă de instalația interioară.

În ceea ce privește metoda de calcul în vederea facturării legată de consumul de energie termică în clădirile aflate în proprietate comună, trebuie arătat că statele membre dispun de o marjă largă de manevră. Astfel, atât din considerentul (12) și din articolul 1 din Directiva 2006/32, cât și din considerentul (20) și din articolul 1 din Directiva 2012/27 reiese că cele două directive urmăresc să furnizeze statelor membre un cadru comun care să le permită să adopte măsuri adaptate pentru a reduce consumul de energie, lăsându-le în același timp alegerea modalităților de punere în aplicare (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 august 2018, *Saras Energía*, C-561/16, EU:C:2018:633, punctul 24 și jurisprudența citată).

În acest sens, articolul 9 alineatul (3) al treilea paragraf din Directiva 2012/27 prevede că statele membre au posibilitatea de a institui norme transparente privind repartizarea costurilor legate de consumul termic sau de apă caldă, în scopul, printre altele, de a putea diferenția costurile care rezultă din consumul de apă caldă destinată necesităților menajere, de agent termic emis de instalația clădirii pentru încălzirea zonelor comune și, respectiv, de agent termic pentru încălzirea apartamentelor.

Or, în speță, reglementarea națională în discuție în litigiul principal pare să corespundă orientărilor din această dispoziție, întrucât prevede că costurile legate de consumul termic se împart între cele care corespund căldurii emise de instalația interioară, cele legate de energia termică destinată încălzirii părților comune și cele legate de energia termică destinată încălzirii apartamentelor individuale.

Astfel, ținând seama de marja largă de manevră recunoscută statelor membre, este necesar să se constate că Directiva 2006/32 și Directiva 2012/27 nu se opun ca metoda de calcul al căldurii

emise de instalația interioară să se realizeze în mod proporțional cu volumul încălzit aferent fiecărui apartament.

Având în vedere elementele de mai sus, trebuie să se răspundă la prima întrebare din cauza C-708/17 că articolul 13 alineatul (2) din Directiva 2006/32 și articolul 10 alineatul (1) din Directiva 2012/27 trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale care prevede că, într-o clădire aflată în proprietate comună, facturile referitoare la consumul de energie termică aferent instalației interioare sunt stabilite, pentru fiecare proprietar al unui apartament din clădire, în mod proporțional cu volumul încălzit aferent apartamentului său.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a patra) declară:

1) Articolul 27 din Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului, coroborat cu articolul 5 alineatele (1) și (5) din Directiva 2005/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 privind practicile comerciale neloiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori și de modificare a Directivei 84/450/CEE a Consiliului, a Directivelor 97/7/CE, 98/27/CE și 2002/65/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 al Parlamentului European și al Consiliului („Directiva privind practicile comerciale neloiale”) trebuie interpretat în sensul că nu se opune unei reglementări naționale care prevede că proprietarii unui apartament dintr-o clădire aflată în proprietate comună racordat la o rețea

de termoficare centralizată sunt obligați să contribuie la cheltuielile legate de consumul de energie termică din părțile comune și din instalația interioară a clădirii, chiar dacă nu au solicitat în mod individual furnizarea energiei termice și nu o utilizează în apartamentul lor.

2) Articolul 13 alineatul (2) din Directiva 2006/32/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 aprilie 2006 privind eficiența energetică la utilizatorii finali și serviciile energetice și de abrogare a Directivei 93/76/CEE a Consiliului și articolul 10 alineatul (1) din Directiva 2012/27/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 privind eficiența

energetică, de modificare a Directivelor 2009/125/CE și 2010/30/UE și de abrogare a Directivelor 2004/8/CE și 2006/32/CE, trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale care prevede că, într-o clădire aflată în proprietate comună, facturile referitoare la consumul de energie termică aferent instalației interioare sunt stabilite, pentru fiecare proprietar al unui apartament din clădire, în mod proporțional cu volumul încălzit aferent apartamentului său.

*Selecții realizate de judecător dr.
Dragoș Călin,²⁸⁸
Curtea de Apel București*

²⁸⁸ E-mail profesional: dragos.calin@just.ro.